

תוכן הענינים

ב	סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת.....
ב	--- סעי' א' – יולדת זכר ונקבה ---.....
ב	דם טוהר.....
ו	ליל מ"א ופ"א.....
ז	--- סעי' ב' – מפלת ---.....
ז	גדרי ודיני מפלת.....
יג	טומטום ואנדרוגינוס [סעי' ח'].....
יד	מתי יולדת נטמאה.....
כא	אין פתיחת הקבר בלי דם.....
כג	מיקום של פתיחת המקור.....
כד	שיעור הפתיחה.....
כה	דם מכה מהרחם.....
כו	טיפולים שונים.....
ל	שמע קולו של וולד [סעי' י"ב].....
לא	מעוברת ויולדת כהלכתה.....
לא	ענינים שונים.....
לז	נספח: בענין הטוב והמטיב לנולד לו בן ושהחיינו לנולד לו בת.....
מג	נספח: בענין ברכת הגומל ליולדת.....
מד	נספח: בענין יולדת בשבת.....
נג	הבהרה בענין יישוב הדעת ביולדת, ולשאר חולה שיב"ס.....
נט	נספח: הלכה והדרכה בנוגע לשאיבת חלב בשבת.....

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

--- סעי' א' – יולדת זכר ונקבה ---

יולדת, אפילו לא ראתה דם, טמאה כנדה; בין ילדה חי, בין ילדה מת ואפילו נפל. וכמה הם ימי טומאתה, עכשיו בזמן הזה כל היולדות חשובות יולדות בזוב וצריכות לספור שבעה נקיים; נמצאת אומר שיולדת זכר יושבת ז' ללידה וז' לנקיים לזיבה, והיולדת נקבה יושבת שבועים ללידה וז' נקיים לזיבה. ימי לידה, שהם ז' לזכר וי"ד לנקבה, אם לא ראתה בהן עולים לספירת זיבתה; ואם שלמו ז' נקיים בתוך י"ד לנקבה, הרי זו אסורה עד ליל ט"ו; ואם טבלה קודם לכן, לא עלתה לה טבילה. הגה: ולאחר ז' לזכר וי"ד לנקבה, מותרת לבעלה מיד, מאחר שספרה ז' נקיים ולא חזרה וראתה. מיהו יש מקומות שנהגין שאין טובלין תוך מ' לזכר ושמונים לנקבה, (בית יוסף בשם מהרי"ק שהביא התניא וצאגודה פרק ע"פ וצמהרי"ל), ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר (ריב"ש); אבל במקום שאין מנהג, אין להחמיר כלל רק מיד שלא ראתה דם אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה וספרה ז' נקיים, מותרת לבעלה (ת"ה סימן רנ"ה). אבל אם חזרה וראתה, אפילו טפת דם כחרדל, טמאה אף על גב דמלאורייתא דם טהור הוא כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טהור (ב"י ואגור וטור ופוסקים בשם הגאונים), ודינו כשאר דם לכל דבר.

דם טוהר

- (א) בפרשת תזריע מבואר דמלבד הא דדם נדה מטמאה את האשה, גם עצם הלידה [טבעי, ולא ניתוח] מטמאה. וטומאה זו, לבן הוא ז' ימים, לבת י"ד יום, ואחריה יכולה לטבול. מה"ת, ימים אלו אי"צ להיות נקיים.
- (ב) אחרי ימים אלו, יש ימי טוהר. ולבן, ימים אלו נמשכים לעוד ל"ג יום, ומסתיימים במ' ללידתה, ולבת, נמשכים ס"ו יום, ומסתיימים בפ' ללידתה.
- (ג) ימי טוהר אלו, אע"פ שרואה בהם דם, ומעולם לא הפסיקה לדמם מימי לידתה, אעפ"כ דם זו אינו אוסרה. ביום מ"א לבן, ופ"א לבת, ראתה דם, טמאה מה"ת, אע"פ שהדם הוא המשך ישיר מדם של ימי טוהר.
- (ד) בזמן הזה, כל הנשים חשובות יולדות בזוב, כלומר דנין אותן כאילו הלידה היתה בימי זיבה, וצריכין ז' נקיים מלבד עצם טומאת הלידה. ופסק שו"ע שז' נקיים יכולה לעשות תוך ימים אלו, כרבא, ודלא כאביי. וזה דלא שיטת תוס' דס"ל דקיי"ל כאביי, וס"ל דזה ה"ל של יע"ל קג"ם.
- (ה) ההיתר של ימי טוהר, הם היתר ליולדת שבה דיברה התורה, ולא ליולדת ע"י ניתוח.
- (ו) היתר זה, היינו מה"ת, אבל כבר פשט המנהג בישראל שאין בועלין על דם טוהר, והוא כדם נדה לכל דבר וענין. ויל"ע במקור האי מנהג.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (ז) הרמב"ן ובה"ג ס"ל דמנהג זו הוא המנהג שמצינו בריש הל' נדה שנהגו בנות ישראל לשבת ז' נקיים על טיפת דם כחרדל; ר' זירא. ולדעה זו, אין מקום לדון בכלל אם יש שום מקום לקולות בדם טוהר, דלדידהו דינה שוה לכל שאר נדה שבעולם.
- (ח) מאידך, הרמב"ם ס"ל שמנהג זו הוא לאחר חתימת התלמוד והוא חומרת הגאונים, ויש מקומות שבעולם, כגון צרפת, שלא נהגו להחמיר בזה. הב"י ס"ל דגם בצרפת נהגו כן. [ויתבאר במשך הלימוד, דדעה זו היא דעה העיקרית, ואינו משום מנהג ר' זירא, ויש מקום לדון בה איזה קולות.]
- (ט) מנהג זו להחמיר בדם טוהר, קובע גם לענין ווסתות^א. אלא, שאינו דבר ברור מה נקרא דימום חדשה, ומה נחשב המשך דימום הקודמת. כלומר, היכא שנטהרה אל בעלה, ואח"כ נאסרה ע"י דם טוהר, ודאי קובע לווסתות, אבל אם עדיין לא נטהרה, והיה כמה ימים שלא דיממה, ואח"כ התחיל שוב, כמו שמצוי הרבה, יל"ע מהו הגדר של דימום חדש. ואינו ברור. וכן הסכימו כמה אחרונים, וביניהם הבדה"ש. ונהגו מורי הוראה שכל שלא היה מספיק ימים להפסיק ולהיטהר [ז' וחצי ימים], אינו אלא תוספת דמים. אבל יותר מזה אינו ברור.
- (י) ויש מורה הוראה בירושלים האומרים דכל שלא נטהרה אל בעלה אינו ראייה חדשה. וקשה, כי לדידהו אין יולדת טובלת לג' חודשים, וא"כ אין לה אלא ווסת אחת מכל ג' חודשים. וצ"ע.
- (יא) ובאמת, לא רק בדם טוהר יש שאלה זו, כי אשה שילדה ע"י ניתוח קיסרי אין לה דם טוהר, וג"ז אינו ברור מהו דימום של הלידה ומהו דימום חדש.
- (יב) והעיקר למעשה הוא שהמורה ירגיש שיש כאן ראייה חדשה, ואינו תוספת דמים בעלמא. ועכ"ז, צ"ע.
- (יג) הנה, הרמ"א כ' דפשט המנהג שדם טוהר הוא דם לכל דבר. דהיינו, יש בה ה' וז', דיני חפיפה וטבילה וחציצה, הרחקות, וכו'. ויל"ע, האם בכל זאת יש איזה קולות.
- (יד) כגון, באמצע תשמיש בימי דם טוהר אמרה נטמאתי, האם חייב לפרוש באבר מת כמו שמצינו בסי' פ"ה בענין סתם אשה, או"ד כאן קיל טפי. [עמש"כ בסי' קפ"ה בענין זה.]
- (טו) הפ"ת סק"ב בשם הנוד"ב סי' צ"ו דין בזה, דכיון שאינו אלא מנהג, אולי לא החמירו כולי האי, ולא נהגו להחמיר בזה, ומדמה לבתולים שהתירו לפרוש באבר חי דאל"ה היה לבו נוקפו ופורש, וס"ל דה"ה ביולדת נמי דינא הכי, דכיון שדמיה מרובים, אם היינו מחייבים לפרוש באבר מת היה לבו נקופו, והיה פורש. ולכן מסיק הנוד"ב דיכול לגמור ביאתו, ולפרוש באבר חי.
- (טז) מאידך, הפ"ת מציין לספרו נחלת צבי, ושם חולק על הנוד"ב ועל הדמיון שלו לבתולה, כי שם יודע שיהיה דם מחמת עצם התשמיש, משא"כ כאן אינו יודע בוודאות או אפ' ע"פ רוב, שיהיה דעת בשעת תשמיש ומחמת תשמיש, ולכן אין לטעון משום לבו נוקפו.
- (יז) לדינא, פשטות הפוסקים הוא לחייב לפרוש באבר מת^ב, אבל היכא שפירש באבר חי, בשוגג, יש לסמוך בדיעבד על המקילין. וזה דלא כמש"כ בשי' שבה"ל, וצ"ע.

^א איסור"ב י"א ו' וז'.

^ב לכאן' היינו רק לחומרא, אבל לא לקולא, כגון לעשות ווסת קבוע ושלא לחשוש לשאר ווסתות.

^ג וכשיש חשש מז"ל, עמש"כ בסי' קפ"ה.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (יח) לענין ברכה על טבילה מדם טוהר, הפ"ת מביא התשובה מאהבה ששאל לרבו הנוד"ב האם לברך, ו'שקיל וטרי באין ולא ורפיא בידיה'. אמנם, בדגו"מ [נמצא במקצת מהדורות שו"ע, אבל לא בכולם] ס"ל שפשוט שאין לברך.
- (יט) מאידך, החת"ס^י מובא בפ"ת שם, וכ"ה בערוה"ש ובמהרש"ם ס"ל דעליה לברך, דאפ' על מנהגים אנו^י מברכין, כגון הלל בר"ח. הקיצשו"ע מפקפק לענין הברכה.
- (כ) לדינא, אנו נוהגין לברך, כדברי החת"ס. וספרדים, יביע אומר ס"ל שלא לברך, ואורל"צ ס"ל שיש לברך.
- (כא) [אנו רואים בכל הסוגיא, שהנוד"ב היה נוטה להקל כיון שהוא רק חומרת הגאונים, מאידך החת"ס נוטה להחמיר, דהא גם ר' זירא הוא מנהג כל בנות ישראל.]
- (כב) החלקת יעקב בסי' צ"ג עוסק באשה בימי טוהר שהיה לה כתם בצבע חום, וכ' דאע"פ שבשאר מראות יש להחמיר בחום, מ"מ בכתם של דם טוהר יש להקל בחום.
- (כג) ההתעוררות בתשובה^י כ' דביארנו בסי' ק"צ דכתמים לא נגזר לאסור אשה על בעלה אלא אטו טומאה וטהרה, שלא יאסרו בזה ויטהרו בזה. וחידוש, דבימי טוהר האשה בלא"ה אסורה בטהרות, וא"כ מעולם לא היה ציור שנאסרה מחמת הכתם שמצאה, וממילא מעולם לא היה תקנה לאסור כתמים בימי טוהר לאסרה על בעלה. ולכן מסיק להקל לגמרי בכתמים בימי טוהר.
- (כד) אמנם, הדגו"מ [המ"ד שס"ל שלא לברך על הטבילה, ושיכול לפרוש באבר חי] חולק בתוקף על ההתעוררות בתשובה, ושא"א להתיר כתמים בימי טוהר. והכי קי"ל.
- (כה) מעשה באשה בימי טוהר מלידה טבעית, וכבר טבלה מלידתה, שמצאה כתם על בגד לבן, והצבע והגודל היו קשים מאוד לשער, האם יש להקל כיון שבלא"ה אינו אלא דם טוהר.
- (כו) מהחלקת יעקב הנ"ל א"א להקל, כי רק היקל בדבר שהוא באמת ספק ושאלה כללי, ומחמת חומר הל' נדה החמיר בשאר הלכות נדה, ואילו בדם טוהר ס"ל דיש מקום להקל, אבל לא היקל בכתם שיש קושי בהבחנה.
- (כז) ההתעוררות בתשובה היה מיקל, אבל הדגו"מ כבר סגר עלינו את הדרך.
- (כח) ורק יש מקום לדון, האם יכולים להקל שאי"צ להמתין ה' ימים לפני שפוסקת בטהרה, כשלא שימשה.
- (כט) והנה, הפ"ת בסי' קצ"ו סקט"ז כ' דהש"ך היקל בכתם שלא שימשה שאי"צ להמתין ה' ימים לפני שפוסקת בטהרה, דבזה לא גזרי' לא שימשה אטו שימשה. וכ' הפ"ת, דאם הש"ך היקל בכתם שהוא איסור דרבנן, כ"ש שיקל בדם טוהר שאינו אלא חומרת הגאונים.
- (ל) אמנם, הפ"ת ממשיך ומביא חת"ס בסי' קנ"ז, ודן החת"ס האם יכולה האשה בימי טוהר להקל בד' במקום ה' כמו שמצינו אצל כלה אע"פ ששימשה, ומתייחס לק"ו הנ"ל, וכ' וז"ל "יפה כוון בסברא וק"ו שלו, אך גם עינינו לנוכח הביטוי מ"ש רמ"א בסי' קצ"ד ססעי' א' דנהגו לטבול על ראי' דם טוהר ודינו כדם לכל דבר שאין לחלק בשום דבר ככל

^י קצ"א.

^ה משא"כ ספרדים.

^י ג' כ"ג.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

מנהגי נדה וחומרותי' ומי יבוא אחר המלך את אשר כבר עשאוהו. "עכ"ל. [לשיטתו בכל הנ"ל].

(לא) הרי, החת"ס סגר עלינו את הדרך, ושא"א להקל כלל בדם טוהר אלא הוא כדם נדה לכל דבר וענין, וא"כ ה"ה בענינינו שלא שימשה, עדיין אין לנו להקל.

(לב) אמנם, כשנצרף כמה צדדים ביחד, כגון שהוא רק כתם, בימי טוהר, ולא שימשה, והטעם שלא שימשו הוא משום שהיה מניעה רפואית [שבסי' קצ"ו היה צד נוסף להקל], בזה יש מקום להקל בעת הצורך, דלא כחת"ס, אלא כדברי הרישא של הפ"ת.

(לג) **תלייה בדם טוהר.** בשו"ע סי' ק"צ יש כמה וכמה סעי' העוסקים בתליות בכתמים, כגון אם עברה בשוק של טבחים, וכגון ג' נשים עלו למטה אחת, במי תולה, והאם כולם נאסרו. ומבואר שם, דיכולה לתלות במי שאסור כבר, או למי שזה לא יפריע לטהרתה, כגון פנויה. ואין זה משום דמסתבר או שכיח, אלא מכללי פסק.

(לד) בגמ' מבואר, דאם יש ספק ממי באה, אולי מאשה רגילה, ואולי מאשה שהוא בזמן דם טוהר [ושטבלה כבר מלידותה], יש לתלות באשה שנמצאת בזמן של דם טוהר.

(לה) והנה, בזמן הגמ' מובן שנגיד כן, דבאמת אשה שנמצאת בימים אלו שראתה דם, לא נטמאה. ויל"ע, מה הדין עכשיו שנתפשט המנהג להחמיר בדם טוהר. דעת הרמב"ן הוא שהמנהג להחמיר בדם טוהר הוא כמנהגו של ר' זירא, וכמש"כ למעלה בשמו, וא"כ ס"ל דעכשיו שנהגו להחמיר בזה, אין הבדל בין אשה רגילה ובין אשה שנמצאת בימים שלאחרי הלידה.

(לו) מאידך, הראב"ד ס"ל דמנהג דם טוהר אינו מנהג ר' זירא אלא מנהג גאונים, וס"ל דמנהג הזה נתקבל על כל אשה רק כלפי עצמה, אבל לא כלפי חברתה, ולכן האשה הרגילה יכולה לומר שהכתם הנמצא באה מהאשה שלא מפריע לטהרתה, כי היא נמצאת בימי טוהר, ולכן האשה הרגילה יכולה להקל.

(לז) דהיינו, הראב"ד ס"ל דמלבד שהמנהג הוא רק מנהג גאונים, גם לא נתקבל אלא כלפי כל יחיד ויחיד, אבל לא לענין חברתה. והשו"ע סי' ק"צ סעי' מ"ב פסק כהראב"ד, וכך ביאר הש"ך שם סקנ"ד.

(לח) **מעשה שהיה באשה שטבלה מדיכאון אחרי לידתה, ולכן חברתה הזמינה לשחות בבריכה שלה. ובערב מצאה במגבת אחת לבנה כתם גדול כשיעור גריס ועוד. והשאלה, מי נאסר, האשה הבעה"ב שטבלה מלפני כמה ימים, או האשה היולדת האורח, שהיא בימי טוהר.**

(לט) ועפ"י הנתבאר ה"ל לומר שיש לתלות באשה היולדת, ולא בבעה"ב, כי היולדת אינו אלא מצד מנהג, למרות שכל הנשים נהגו כן. ולכן עליה להודיע לה [אם לא שנוכל לתלות שכבר יודעת מזה, ועמש"כ בסי' ק"צ].

(מ) ויל"ע, האם יש מקום לומר דגם לדעת הרמב"ן יש לתלות על היולדת, דהרי יש ב' צדדים ממי באה הדם, או מאשה רגילה שטבלה לפני ג' ימים שאין דרכה לראות כלל בימים אלו, או שיש לתלות ביולדת שדמיה מרובים, וכתמיה מרובים, וא"כ השכל מחייב לתלות הדם בהיותר מסתבר; וכלפי הבעה"ב, האורח שלה היא לא גרע משוק של טבחים.

(מא) אך זה חידוש נורא, שלא מצינו בסי' ק"צ שילוב בין הספיקות של מאיזה אשה באה כתם יחד עם הסוגיא של שוק של טבחים. ועוד, אם חידוש זה נכון, כל סי' ק"צ יש לדון עכשיו

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

בצורה אחרת, האם א' מהנשים מצוי בכתמים, כגון האם התחילו מניעה הריון חדשה שעדיין לא הורגלה בו.

(מב) ועוד, לא מצינו לתלות בשוק של טבחים כדי לאסור השוק של טבחים. כלומר, לא מצינו לתלות על דבר המסתבר כשע"י כך יאסר עוד אשה. ואה"נ היתה אסורה בלא"ה [בנידו"ד משום השו"ע, ובשאר נידונים משום שכולם אסורים מספק], אבל עכשיו היא אסורה מטעם כתם זו בוודאות, ולא מצינו מקור לחידוש זו.

ליל מ"א ופ"א

(מג) הט"ז מביא גמ' פסחים קי"ג שיש לפרוש מאשתו בליל מ"א לזכר, וליל פ"א לנקבה, עונה אחת. ויש לזה ב' טעמים בראשונים. שיטת הרשב"א, הואיל ודם טוהר שראתה עד עכשיו לא אסרה, יש לחוש שישכחו להתחיל להיזהר מדם, ולכן חז"ל חייבו לפרוש עונה לחלק לחלק בין דם טוהר לדם טמא. הבה"ג ס"ל דלילה זו הוא כעין עונת הווסת, דבזה עלולה לראות.

(מד) השו"ע משמיט הלכה זו, והט"ז כ' דלית מאן דחש להלכה זו. התוה"ש ג"כ לא חושש לזה. הש"ך סק"ד ס"ל דבעל נפש יחמיר בזה. הבדה"ש כ' בשם אחרונים דהמחמיר תע"ב, וס"ל דהמקור לזה הוא דברי הש"ך. אך באמת יש חילוק בין המחמיר תע"ב שהוא לכל הציבור, ובין בעל נפש יחמיר שהוא מיועד לאנשי סגולה בלבד.

(מה) החכמ"א¹ וקיצשו"ע² נקטו כהש"ך שבעל נפש יחמיר בלילות אלו, לא שנא יולדת לא שנא מפלת [וכשהוא ספק יחמיר בשניהם מספק?].

(מו) נטעי גבריאל כ' דלא מקפידים בהלכה זו.

(מז) ויש האומרים שר' אלישיב החמיר בהלכה זו, אבל המציאות הוא שרק ציטט דברי הש"ך, ומי שיודע הלכה זו, והוא בעל נפש, יחמיר בזה, אבל אינו מוטל על כולם להחמיר בזה. השי' שבה"ל כ' דהחמיר בהלכה זו אינו ככסיל ההולך בחושך, אלא יש טעם בדבר.

(מח) יל"ע, הא דבעל נפש יחמיר, האם יחמיר גם בליל שבת, ובליל טבילה, כי יתכן שבזה אין בעל נפש ראוי להחמיר.

(מט) הא דאנו מקילין למרות שהוא גמ', ביאר הט"ז ע"פ הרשב"א, דהואיל וכל הענין הוא להבדיל בין הטהור ובין הטמא, אנו שמחמירין בדם טוהר, אין טעם להחמיר בזה.

(נ) [באמת זה חידוש לומר דאם נתבטל הטעם נתבטל התקנה, ובשאר מקומות בש"ס לא אמרי' הכי. וע"ע מש"כ באו"ח סי' שכ"ח לגבי גזירת שחיקת סממנים.]

(נא) יש אומרים דמנהג ירושלמים שלא לטבול לג' חודשים מעת הלידה הוא ע"פ הלכה זו, שלא יבא חלילה לידי תשמיש בלילה זו, וגזרו בן אטו בת, וג' חודשים אטו פ"א יום.

(נב) הט"ז מביא שיטת חמיו הב"ח, דיוולדת בת שצריך י"ד יום, יכולה לעשות ז' נקיים באמצע, ואז לטבול בסוף י"ד יום אע"פ שדיממה שוב אחר הז', תוך הי"ד יום. הט"ז חולק בתוקף על דעה זו.

¹ קט"ו כ"א.
² קנ"ח ב'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

(נג) הרמ"א מביא נוהגים שלא לטבול מ' יום לזכר, ופ' יום לנקבה. הב"ח ס"ל דמנהג זה נובע מדין הקודם, כדי שלא יבואו לבעול בליל מ"א ופ"א. ועפ"י ז' כ' דהמנהג הוא לא לטבול עד עבור מ"א ופ"א יום. הרמ"א שהביא המנהג להתיר לטבול בליל מ"א ופ"א, ע"כ לית ליה טעמו של הב"ח.

(נד) הט"ז בשם הלבוש ס"ל דהטעם הוא משום שדמיה מרובים, וחששו שמא באמצע תשמיש תרגיש דם. ומשום שאנן נוהגין להחמיר בדם טוהר, א"כ אין לטבול כל ימים האלו. הט"ז מק' עליו, דלא יתכן שנעכבה מלטבול משום חשש זה שהוא חשש של דם טוהר לחוד. ועו"ק, וכי דמיה מרובים לבת יותר ארוך מהיכא שילדה זכר.

(נה) הדרכ"מ מאריך בחשבונות שונים לבאר מנהג הזה.

(נו) הרמב"ם ס"ל דהמחמירים בזה הם צידוקים.

(נז) הכרו"פ להגר"י אייבשיץ ס"ל דאין למנהג זה מקור ושורש, ולכן ביטל את המנהג. ובר פלוגתיה, היעב"ץ, ס"ל דאביו החכם צבי כבר ביטל את המנהג, וא"כ אין מנהג עבור ר' יהונתן לבטל.

(נח) ערוה"ש כ' דלא נהגו מנהג זה בשום מקום.

(נט) עב"פ לדינא, מותרת לאשה לטבול אחרי ז' לבן וי"ד לבת אם הצליחה הפסק וז' נקיים, ומותרת בתשמיש אם אין עיכוב רפואי. ואפ' אם אינם יכולים לשמש, מ"מ תטבול עבור שאר קרבות [ויזהר מזרע לבטלה]. ודע, דאפ' אם הצליחה להפסיק ולהתחיל ז' נקיים, מצוי הוא ביותר שהיא תקלקל באמצע הז' נקיים. ואפ' אם הצליחה לטבול, מצוי מאוד שתקלקל זמן מועט לאחר מכן.

--- סעי' ב' – מפלתי ---

המפלת בתוך מ' אינה חוששת לולד אבל חוששת משום נדה, אפילו לא ראתה. הגה: מפני שז"ל לפתיחת הקצר כלל דם, ונפקא מינה דמיד לאחר קספרה ז' נקיים מותרת ואינה חוששת לולד (ד"ע).

גדרי ודיני מפלת

(א) יש כמה וכמה סגולות שלא להפיל הוולד, כגון ללבוש אבן יקרה 'אודם' [מובא ברבינו בחיי פרשת תצוה]. ומובא בשם ר"ח וולאז'ין בשם רבו הגר"א סגולה 'בדוק ומנוסה', לקנות סכין חדשה ביום טבילתה, להביאו עמה לבית הטבילה, ושיהיה מתחת לבר בשעת תשמיש, ותישא אותו עמה במשך ימי הריונה^א.

(ב) וי"א שתיזהר בברכת המפיל [תשובות והנהגות א' קצ"ח בסופו], וע"ע חשוקי חמד פסחים ט. לעוד סגולות.

^א האם בעיניו רק ז' או ד' צריכה גם ה' ימים תחילה. מהרמ"א משמע דסגי בז' לחוד, והסברא לזה יהיה משום דהלידה יהיה כיבוד הבית שכו"ע יודי ביה שאין שוב חשש פולטת. ואע"פ שיש סברא בדבר, א"א להקל בזה עד שיש ראייה מכרעת או גברא רבא שיקל, אבל בלא"ה אין לנו כח להתיר מסברות לחוד. ובפרט, שדין זה הוא גם אחרי מפלת אחר מ', ואין זה כיבוד הבית כמו לידה רגילה, אלא יותר דומה לווסת רגיל.

^ב יום ב' לסדר 'לא תהיה משכלה ועקרה בארצך', פרשת משפטים כ"ג כ"ו.

^א אם לא נכנסה להריון בחודש ההיא, צריך לקנות סכין חדשה לחודש הבאה. ומסתמא יכול להחזירו להחנות ולקנותו שוב. העושה סגולה זו יכול לעשות כן עם סכין קטן הנכנס לכיס. ובכל מקרה, העושה סגולה זו א"א לטוס.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (ג) יש סגולות שונות ומשונות, ואסורים ע"פ תורה משום תמים תהיה.
- (ד) סוגיא זו של מפלת אינו די מבורר בפוסקים, ומאוד סתום, ובזה החלי כפי שידנו מגעת.
- (ה) **הסוגיא של מפלת**, לפני מ' ולאחר מ' יש הרבה נפק"מ. אם הוא אחר מ' אנו חוששין לוולד ושמא היתה בת, ולכן צריכה להמתין י"ד יום^י לפני שטובלת - למרות שיתכן שנתעברה מאוחר יותר, ולמרות שיתכן שהולד כבר מת לפני כן, ולמרות שיתכן שהיה נפל מתחילה שאין בה טומאת יולדת, ולמרות שיתכן שהיה בן.
- (ו) אבל אם לא היינו חוששין לכל זה, היינו דנין אותה כנדה רגילה, ויכולה לטבול אחרי ה' וז'. ויתכן מאוד שהיתה כבר נדה מקודם, וא"כ בעצם היה סגי בז'. ולפעמים, אם ממתין י"ד יום עד שתטבול, הוא כבר זמן ווסתה הרגילה, משא"כ אם טובלת כדין נדה רגילה.
- (ז) ויש גם נפקותא לענין פדיון הבן, שאם נקבע שהפלה הזו היתה לאחר מ' יום, אם אחר תוליד זכר, אין חייב לפדותו כי אינו פטר רחם.
- (ח) וכן, יש נפק"מ האם יש לה דין יולדת לענין תענית ביוה"כ, דרך יולדת ומפלת היא בגדר פיקו"נ, ולא במפיל תוך מ', ע"פ ביה"ל סי' תרי"ז בשם שדי חמד, ודלא כמהרש"ם [עכ"פ בסתמא]^י. [וכן לענין שבת, האם יש לה דין חולה שיב"ס].
- (ט) וכן, האם כהן [כגון בעלה] יכול להיות באותו בית, דאם הוא נפל, מטמא טומאת מת לכהנים^{יד}.^{טו}
- (י) הנה, מבואר מהנו"כ, שמשערין מ' יום מיום טבילתה [או משעה ששימשו]. וכ' הדרכ"ת, דיום מ' אינו בכלל, ויום מ' כיום שלפניו. ויום מ"א, האם בעינין מעל"ע, מ"א שלמים, או"ד מקצת היום מ"א ככולו, וכל שהוא אחר צאת, ה"ל דין יולדת, ואי"צ להמתין עד לזמן ששימשו לפני מ"א יום. כך הסתפק הבדה"ש בשם אחרונים. ואינו ברור
- (יא) ויל"ע, אשה שדילגה ווסת, כמו שקורה לפעמים, והיה לה ווסת רגילה בהפלגה של 63 יום [לדוגמא, העיקר היא מ' יום מליל טבילתה, כשימשה], האם צריכה ה' וז', או"ד צריכה להמתין י"ד כולדת, ולא לפדות לידת בן אח"כ, כי נחוש שווסת הזה לאחר 63 יום הוא באמת הפלה לאחר מ'.
- (יב) והנה, היכא שלקחה בדיקת הריון בימים אלו, והיה תוצאה שלילית, ובלתי אפשרי ע"פ המציאות שיהיה הריון של מ' יום מהיום שלקחה הבדיקה^{טז}, לא שמענו ולא ראינו במי שיחמיר בזה, כי ע"כ סומכין על הבדיקה לברר שלא היה וולד.
- (יג) אבל היכא שלא לקחה שום בדיקה, לכאו' ה"ל לחוש להריון, ולא שמענו ולא ראינו מי שיחמיר כך. ועוד, אם היתה בדיקה חיובית תוך ימים אלו, מסתמא היינו צריך להחמיר לה כדין יולדת לאחר מ', דהא אנו יודעים שהיה הריון. אלא שקשה, בזמן חז"ל

^{יב} היינו מהשעה שהפילה רוב העובר; ואילו היה לה דין נדה רגילה, משערין ה' מיום שהתחילה לראות.

^{יג} א.ה. שוב ראיתי בתורת היולדת להגר"י זילברשטיין דמביא י"א שאין לצום אפ' מפלת תוך מ'.

^{יד} ואע"פ שהוא קרובו, מ"מ הגמ' ממעט להו מקראי, ואכ"מ.

^{טו} וכן לענין כפרות [בשם ר' אלישיב, וטעמו משום שאין קרבן יולדת], ומחצית השקל. וכן, ר' ברוך בער מובא בר' אלחנן בקוב"ש ב' י"א, גויה שנתגיירה מעוברת לפני מ' יום, הולד ישראל לכו"ע, והגמ' שהסתפק ותלה בעובר ירך אמו, אינו אלא לאחר מ', אבל לפני מ' הוא ישראל לכו"ע. וכן לענין גיפת אשה הרה, שאין דמי וולד אם היתה פחותה ממ' יום.

^{טז} כלומר, אם בדיקת הריון מגלה חיובית רק כשהיא בהריון כבר ז' ימים, נמצא שבדיקה שלילית מורה שאינה מעוברת ז' ימים, אך יתכן שהיא מעוברת ו' ימים. וכיון שאינו מספר אחיד לכל החברות ולכל הבדיקות, ויש שמועות סותרות, לא כתבתי למעלה מספר ימים מדויק.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

המעוברות לא היו מסולקות דמים לג' ראשונים, וא"כ איך ידעו מהו הפלה לפני מ' ואחר מ', ולא ווסת רגיל^י.

(יד) אלא ע"כ, וכן מבואר באחרונים, דכל שאין ריקום בהדם, אלא הוא דם הרגיל של ווסת רגילה, לא חוששין להפלה, אלא דינו כווסת רגיל. ואפ' אם היה בדיקה חיובית, מ"מ אינו יותר חמור מזמן חז"ל, וכל שאין ריקום או חתיכות בהדם, אי"ז נחשב להפלה אלא כווסת.

(טו) נמצא, בכל ג' ציורים שתיארנו למעלה, בדיקה שלילית, חיובית, וכשלא בדקה, כל שהיה לה ווסת רגיל בלי ריקום, סגי בה' וז', אבל כשהיה ריקום^י, והיה מ' יום מליל טבילתה, ואין הוכחה מבדיקת הריון שלילי שלא היתה מעוברת מ' יום, צריכה י"ד יום, ודינה כיוולדת [עם כל שאר הנפק"מ שהבאנו למעלה].

(טז) ובאמת כך מורה הגר"י ברקוביץ שליט"א, והכי באמת מבואר בכל הסוגיא ובאחרונים מדורות הקדמונים, למרות שדרך הרבנים להתייחס לבדיקת הריון יותר מדימום עם ובלי ריקום. וכן מובן עפ"י המשך הרמ"א, משום דא"א לפתיחת הקבר בלי דם.

(יז) וכפי הבנתי בהמציאות, יתכן שיהיה הפלה לפני מ' עם ריקום, וגם אחר מ' בלי ריקום, אבל ברוב פעמים, מ' יום מתשמיש, יש ריקום.

(יח) אשה שהפילה אחר מ' יום עם ריקום, אך הרופא אומר שהעובר מת לפני כמה ימים, האם סמכין ע"ז להחשיבו כהפלה לפני מ' יום.

(יט) והנה, בזמן חז"ל, לא היו יכולים לקבוע את זה, ולכן החמירו בזה. והשאלה היא, עכשיו שיש לנו עוד ידע על העובר, ויודעין שמת מוקדם, אולי אין לה דין יולדת. כלומר, האם נאמין להרופא, ועוד, אולי מ' יום הוא בשעה שהפילה הוולד ממנה, ולא בשעה שהוולד מת.

(כ) בש"י שבה"ל^י איירי בציור שהרופא אומר שעכשיו מת, וגם מת לפני כמה ימים, ע"ז השבה"ל חושש שטעה, ולכן אין לסמוך עליו. אבל היכא שהרופא אומר שהוא מת עכשיו לפנינו, והוא תוך מ' יום, מסתמא גם השבה"ל היה מודה דבזה נאמן הרופא, בשעה שאמר שיש מת לפניו.

(כא) וגם מבואר מדברי השי' שבה"ל, שאם באמת היה מת לפני מ' יום, אע"פ שפעולת ההפלה היה אחר מ', מ"מ אין לה דין יולדת אלא נדה רגילה.

(כב) דהיינו, שתי השאלות ששאלנו למעלה, האם הרופא נאמן, והאם הולכין בתר שעת מיתה או שעת יציאה; שתיהם מיושבים ע"פ השבה"ל – דאם אומר שיש מת עכשיו לפנינו, נאמן, אבל אם אומר שמשער שמת לפני כמה ימים, בהשערה הזו אינו נאמן. ולגבי השאלה מתי נקבע מפלת, מבואר שהולכין בתר שעת מיתה, ולא בתר שעת יציאה.

(כג) וגם מבואר מהשבה"ל, דאנו סומכין על אולטרא-סונד לברר אם יש ריקום או לא, לקולא ולחומרא.

^י אולי י"ל, דראו ההבדל בהדם, האם היה צבע של מפלת או צבע של ווסת. ויתכן זה אמת, ואעפ"כ יש לבאר כמש"כ.
^י הגדר של ריקום האוסר אינו ברור. ואולי שיעורו הוא הגודל של פתיחת הקבר, דיתבאר בעז"ה במשך הסימן.
^י קצ"ד ב' ב'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (כד) עב"פ, אשה הנ"ל, השאלה היא האם נסמוך על הרופא במה שאומר שמת לפני כמה ימים, בזה אינו נאמן, וצריך לחוש לוולד, וטמאה י"ד יום, ואם תלד אח"כ בן, תפדה בלי ברכה.
- (כה) וזה דלא כהוראה מאדם גדול, וצ"ע, והעיקר כמש"כ בס"ד.
- (כו) ואם המציאות היה שברור שמת לפני מ', ורק הפילה בפועל אחר מ', אפ' הפילה עם ריקום, והיתה בדיקת הריון חיובי, ואף היה דופק, מ"מ כל שברור לנו שמת לפני מ' יום, אין לה דין מפלת אלא דין ווסת רגיל, כיון שהיה פחות ממ'.
- (כז) הבהרה חשובה, לעולם אין להסתמך על רופא יחיד שאומר שהוולד מת, אלא יקבל חוות דעת נוספת, כי היו דברים מעולם.
- (כח) הנה, למעלה כתבנו שמשערין מ' יום מיום טבילתה. והחת"ס קס"ט חולק ע"ז, וס"ל דיחוש שמא נתעברה בחודש שלפני זה, ואעפ"כ היה לה ווסת, כי מעוברות לא היו מסולקות דמים, וא"כ יש לחוש דאע"פ שאינו אלא 35 ימים מליל טבילתה האחרונה, מ"מ אולי הוא 65 ימים מחודש הקודם, ואז העובר הוא יותר ממ' יום.
- (כט) וכ"ש כשנאסרה רק מחמת כתמים, דמאוד יתכן שהיתה מעוברת מחודש הקודם, ואעפ"כ נאסרה, וא"כ ה"ל לחוש למ' יום בכל מקרה [עב"פ כשיש ריקום, וכנ"ל].
- (ל) וכן החמיר הערוה"ש, וגם ר' עובדיה.
- (לא) וצ"ל לדידהו, דהא דהשו"ע משער ממ' יום, היינו רק כשברור לן שאינו מחודש הקודם, כגון אחרי לידה או הפלה, או שפירשה מבעלה ג' חודשים, א"נ כלה [בתולה מביאה שניה, בעולה מביאה ראשונה].
- (לב) מאידך, העבודת הגרשוני והשבות יעקב^ב חולקים על החת"ס ודעימי^א, וס"ל שאין צריך לחוש שמא כבר נתעברה בחודש הקודם, כי אה"נ אינם בחזקת מסולקת דמים, מ"מ אינו מצוי כ"כ שתראה, יש לה חזקת ריקנית [שאינה מעוברת], וכו'; ולכן העבודת הגרשוני והשבות יעקב מסקי להקל בזה. ומקילין אף היכא שנטמאה מחמת כתם.
- (לג) החכמ"א מיקל כדעה זו עב"פ כשנאסרה מחמת ווסת, אבל כשנאסרה מחמת כתם, בזה החמיר כהחת"ס.
- (לד) והנה, אם לפני מאות שנים כשבמציאות נשים הרות לא היו מסולקות דמים נחלקו הני רבוותא, והשבות יעקב ועבודת הגרשוני הקילו, כ"ש אנן בדור שלנו שמעברות שלנו הם מסולקות דמים, אין לנו להחמיר כהחת"ס. וכן הקילו באמת ר' אלישיב, ושבה"ל.
- (לה) ומסתברא, דהקילו רק כשנטמאה בראייה, אבל אם נטמאה ע"י כתם, אין להקל, כי אין נשים שלנו מסולקות כ"כ לענין כתמים, ומצוי לראות כתמים בתחילת הריון. וכתמים לענין זה אינו תלוי על סי' ק"צ, אלא כל שנאסרה ולא היה ראייה רגילה, יש להחמיר, ואין להקל אלא כשנאסרה ע"י ראייה אמיתית.
- (לו) וכל הנכתב למעלה, לשער מ' מיום הטבילה, ואז תולה על ריקום, היינו רק כשנאסרה מווסת רגילה.
- (לז) אמנם, אפ' היכא שנטמאה רק מכתמים, אך יש בדיקת הריון שלילי להוכיח שלא היתה מעוברת מ' יום, או בדיקת ביוץ חיובי שמוכיח על אי הריון למ' יום, יש להקל עפ"י^ז.

^ב א' ע"א.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (לח) וה"ה לכל היכא שחששנו להריון של מ' יום, דאם יש הוכחה דלא כזה מבדיקת ביוץ או בדיקת הריון שלילי, יש להקל"א.
- (לט) ואם היה לה בדיקת הריון חיובי, ואז הגיע ווסתה תוך מ', ואז שוב בתוך מ' הגיע ווסתה שוב, עם ריקום, לכאו' בזה גם אנן צריכין להחמיר כהחת"ס, ולחוש שמא שנתעברה בחודש הקודם, ואעפ"כ הגיע ווסתה, ולא היה הפלה עד לווסת הזה עכשיו, שהוא יותר ממ' יום מווסתה בחודש הקודם.
- (מ) **אשה מעוברת בשבוע 12**, ועשתה אולטרסאונד ראשון להריון זה, והרופא אומר שיש כאן שק, אבל אין עובר, ומעולם לא היה עובר, ומעולם לא היתה באמת מעוברת עם וולד אלא הוא שק בעלמא, ובדרך כלל הריון כזה מסתיים בשלבים מוקדמים יותר, ומאיזה טעם שיהיה הגיעה לשבוע זה בלי עובר מההתחלה. ויל"ע, עכשיו כשמפלת השק, האם יש לה להמתין י"ד יום, כדין ספק מפלת בת, או שיש להקל הואיל ומעולם לא היה עובר כלל.
- (מא) מצד א', בזמן חז"ל וראשונים ואחרונים, הרי לא ידעו את זה, וא"כ היו יושבים י"ד יום כדין מפלת בת, וא"כ ה"ה דרך יש לנו לנהוג, וכן באמת הורה הגרמ"ש קליין שליט"א.
- (מב) מאידך היה מקום לומר, הואיל ואנחנו יודעים את האמת, אין סיבה להחמיר יותר מנדה רגילה, ולענין זה אנו יודעים יותר מהראשונים ואחרונים, וכל שאר דורות הקדמונים.
- (מג) ולמעשה, לא מלאני ליבי להקל בזה, ובפרט שאינו נוגע כ"כ שיסתיים הדימום לפני ז' ימים. [א.ה. עדיין יש נפק"מ אם יש להמתין י"ד מריקום האחרון שיצא, וכדלקמיה בס"ד.]
- (מד) **שייך לסעי' ו' וסעי' י'. יל"ע**, הא דיולדת ממתנת י"ד, ממתי מתחילים י"ד ימים האלו. ואם נחמיר שאינו מטיפת דם הראשון, נמצא שהחילוק בין נדה ליולדת אינו רק הפרש של ב' ימים, דהרי נדה מונה ה' משעה שנאסרה, ואילו יולדת רק בשלב מאוחר יותר.
- (מה) ומבואר דנטמאה בטומאת יולדת כשתפיל רוב הוולד. וכ' השבה"ל^{כב} דאפ' אם עשו גרידה [D&C] יש לחוש שתפיל רוב עצם העובר אח"כ^{כג}, וא"כ א"א למנות י"ד אלא כשסיימה להפיל חתיכות. ואם יודע שרוב חתיכות של העובר כבר עבר, יכול לספור י"ד, אך מי יכול לדעת את זה.
- (מו) ועפי"ז, אשה שהתחילה לדמם ביום ארבעים, ורק ראו שאין דופק לאחר ארבעים, ואח"כ הפילה עם ריקום, יש לה להחמיר שהדופק רק עצר אחר מ' ולא לפני, ולתת לה חומרי יולדת. וגם, א"א לספור י"ד אלא אחר העברת החתיכות.
- (מז) [כלומר, ב' שאלות שונות: מה נקרא הפלה לפני מ' יום; הדימום/אין דופק/העברת העובר, ועוד שאלה, ממתי תוכל לספור י"ד יום.]
- (מח) ויש שמועות שרבנים גדולים הקילו בזה, מחמת רבוי הספיקות, אולי לא נתעברה תכף בליל טבילה, ואולי הוולד מת לפני מ' ולא לאחריה, ואולי זכר היה, ולכן סגי בה' וז'.

^{כא} ואיירי רק היכא שיש הוכחה גמורה, אבל אם יש אפשרות שהיא מעוברת, וטרם הופיע בבדיקה, אי"ז מגלה כלום. כלומר, בכל בדיקה יש 'טווח' שאין תוצאה ברורה, ולכן יש לקחת את זה בחשבון.

^{כב} ט' קפ"ב.

^{כג} יל"ע אם זה מתאים עם המציאות.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

ועפ"ז, גם פדיון הבן הבאה תפדה עם ברכה. וע"ע נשמת אברהם בשם הגרש"ז. ובאמת א"א להקל בזה כי הוא נגד כל הסוגיא^{כד}.

(מט) **אשה** שהיה לה ל"ע הריון חוץ רחמי Ectopic Pregnancy [שהוא פיקוח נפש], והוציאו את העובר בניתוח [כגון שמצאוהו בשלב מאוחר], אין בה טומאת יולדת, כי לא ילדה דרך רחמה, אלא יוצא דופן.

(נ) **השבה"ל** שם כ' דהא דחוששין לריקום שהוא וולד, כגון אחרי מ', וכגון אחרי גרידה לחוש שזה יהיה רוב העובר, היינו רק גושים של ריקום וכדו', אבל גושי דם, אי"ז חלק מהעובר, אלא הוא דם רגיל שנתייבש קצת, ולא שייך לעצם ההפלה.

(נא) אמנם, הקנה בושם דן אודות אשה שלא היתה יכולה להיטהר אל בעלה מחמת רבוי דם, ולכן הרופא 'ניקה' כל הדם שנמצא בתוכה. ואסרה הקנה בושם בטומאת יולדת אע"פ שלא היה מ' לטבילתה, דחשש להחת"ס שמא נתעברה בחודש הקודם. ועיי"ש מש"כ בשם דרכ"ת בשם רע"ב.

(נב) והנה, אם חשש לדם שהוציא הרופא מאשה רגילה, כ"ש שיחמיר היכא שהוא אחר גרידה, שמא הוא חתיכות מהעובר, וכצוירו של השבה"ל.

(נג) [א.ה. אולי לא נחלקו בכלל, דיתכן שהשבה"ל אינו איירי אלא היכא שברור לכולם שהוא רק ד שנצרר, ואילו הקנה בושם איירי בגושים שיש להסתפק בהם.]

(נד) **דיני ווסתות לאחר הפלה**. הנה, לא מיבעיא אם הפילה לאחר מ', אי"צ לחוש לווסתות כי אין כאן גלוי על להבא, כיון שאינו ווסת רגיל אלא הפלה, אלא אפ' בהפלה תוך מ' יום [כגון שהיה ריקום, וכגון שהיה בדיקת הריון חיובי], שאין לה שום דיני מפלת או יולדת, אע"כ אינה חוששת לווסתות, כי למעשה היה לה גורם מיוחד בחודש הזה שלא דווקא תהיה לה בחודש הבאה.

(נה) ולענין עונה בינונית עדיין יתכן שעליה לחשוש, כי עונה זו הוא מחמת דרך נשים לראות מל' יום לל' יום, וא"כ כל שעבר ל' יום ולא ראתה, אולי נחוש לזה. ונחלקו בזה [ע' נטעי גבריאלי], ומסתבר להקל^{כה}.

(נו) החכמ"א^{כו} כ' דמפלת יש לה דין מסולקת דמים. ואינו נוגע כ"כ בזמננו, כי למעשה היא תראה שוב.

(נז) הנטעי גבריאלי כ' לא לטבול אחרי הפלה לארבע שבועות. ואין מקור בשו"ע ונו"כ לדבריו, ומנהגנו אינו כן.

(נח) לפני מ' יום, עליהם להתפלל שיהיה בן זכר. ולכאו' מותר להתפלל לבת, כשבזה יקיים פרו ורבו, או כשכבר קיימו פרו ורבו. בג' ראשונים יש להתפלל שלא תסרח הזרע, ותקלט בהצלחה. ג' חודשים ראשונים יתפלל שיפתח כראוי, ושלא תהיה סנדל.

(נט) **המנהג** שבעלה של יולדת עולה לתורה הוא כ' במקום ברכת הגומל על הלידה. ומכיון שכן, גם אחרי הפלה, יש מנהג לעלות לתורה.

^{כד} כשכבר טבלה אחרי ה' וז', האם נחייבה לחזור ולטבול. יל"ע בזה.
^{כה} ק', הא סו"ס הסברא מכרעת שעלולה לראות כשאר נשים, וא"כ ה"ל לחשוש.
^{כו} קי"ב ל"ט.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

(ס) **בענין קבורה לנפל**, הו"א שתולה אם הוא פחות ממ' או יותר ממ', אמנם המהרש"ם ד' קמ"א כ' דקוברים כל שהיה יותר מג' חודשים, אבל לא כשהיה פחות מזה. והביאו דבריו להלכה בשב"ל י' רי"א.

(סא) **בענין להפיל הוולד במזיד**, כשהוא פחות ממ' יום, לכאן הוא רק מיא בעלמא, ולכן אין עליו איסור רציחה. והאחיעזר מוכיח מהא דבת כהן שנישאת לישראל שמת בעלה, ומותרת באכילת תרומה כל מ' יום, משום שהוא מיא בעלמא, ע"כ מ' ראשונים אין איסור הריגה מה"ת על הוולד, אלא איסור דרבנן.

(סב) **וכן הגרש"ז עוסק בציור שנתברר לפני מ' יום שהוולד יש לו מום גנטי רציני**, ולכן מתיר להפיל. [וע"ע ציץ אליעזר ז' מ"ח, ט' נ"א].

(סג) **מאידך, ר' משה^כ יש לו תשובה** "לברר שהריגת עובר אסורה באיסור רציחה", ומחמיר משעה שנקלט הזרע עם הביצה, שיש בה איסור הריגה מה"ת, כי כבר בשלב זה יש בה נשמה [כמש"נ לקמיה בסוף הסימן בשמיה], אע"פ שטרם חל עליו שם עובר.

(סד) **למעשה, שאלות אלו הם מהחמורים ביותר בכל התורה כולה**, ויש גדולי תורה שיקילו באופנים מסויימים, כגון אחרי אשה שנאנסה, שמותר לעשות טיפולים למנוע הריון.

(סה) **ואשה שנתעברה פחות ממ' יום, ובעלה עומדת לגרשה, יש לעשות שאלת חכם האם להתיר הפלה.**

(סו) **בענין לחלל שבת להציל עובר פחות ממ' יום, מחללין, מסברת חלל שבת אחת כדי שישמרו שבתות הרבה**, אע"פ שאין על עובר זה מצוות וחי בהם, ואפ' בספק, כ"כ ביה"ל, ודלא כדעת הנצי"ב. ויל"ע מה דינו לחלל שבת להציל עובר חילוני פחות ממ' יום. שבה"ל^כ כ' לחלל, מלבד חשבונות של איבה.

(סז) **לסיום עניינים אלו, נביא דברי ר' משה ג' קל"ח שמוכיח מגמ' שנפלים יש להם חיי עוה"ב משעה שנקלט הזרע במעי אמו, ועתידיים להחיות בתחיית המתים, ויהיו גדולים וצדיקים, ונקיים וטהורים מכל חטא** [כי התיקון שהיה צריך להם, כבר נתקיימו בזמן מועט בתוך מעי אמו, ששמע איזה ברכות ואמנים].

טומטום ואנדרוגיניוס [סעי' ח']

(סח) **בסעי' ח' מבואר דהיכא שהוא ספק אם הוולד זכר או נקבה, מחמירים לתת לה דיני טומאה ליולדת נקבה של י"ד יום.**

(סט) **והנה, אע"פ שב"ה אין סעי' זה נוגע למעשה, מ"מ הוי יודע שהיו דברים מעולם שלא היה ברור מינו של התינוק. והנה, המציאות של טומטום אין לנו בכלל, כי יכול לראות דרך אולטרסאונד אם יש בו זכרות או נקבות, כגון רחם ושחלות. אבל באנדרוגיניוס, בזה היו דברים מעולם.**

(ע) **ומבחינה רפואית, כשאנו ברור מינו, יותר קל ויותר טוב לעשות נקבה מלעשות זכר, ולכן הם נוטים לעולם לכיוון הזה, אע"פ שהסימנים שבגוף נוטים לצד זכר. ועושים את זה ע"י הסרת הסימני זכרות, וטיפולי הורמונליים, ובזה מייצרים אשה, הגם שאינה ראויה להוליד.**

^כ חו"מ ב' ס"ט.
^כ ח' ס"ז.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (עא) ומבחינה הלכתית, לעשות כן כשבאמת הסימנים נוטים לצד זכרות, הוא שאלה חמורה של סירוס, וגם שאלה של משכב זכר כשתינשא לאיש אחר. והאמת, השאלה של משכב זכר אין כאן, כי אין כאן תשמיש שלא כדרכה, אלא תשמיש דרך איברים, כי עושין לה בית החיצון 'מלאכותי', וא"כ אין שם תשמיש על זה אלא שם מוציא זרע לבטלה.
- (עב) עכ"פ, כל היכא שיש סימני זכרות, ההלכה מתייחס לזה כזכר יותר מהרופאים עצמם, כי הם חוששים שלא יהיה אבר זכרות שיתפקד כראוי, ולכן סבירא להו דכדאי למחוק לגמרי הצד זכרות, ולייצר נקבה.
- (עג) ובהא מיהא נשתפר מצבנו בזמן הזה, שאין כח ביד הרופאים להחליט ולקבוע איזה מין יהיה, אלא על ההורים, והם יכולים להתייעץ עם רב מומחה לעניינים אלו.
- (עד) יש מום בתינוק שהנקב של האבר אינו נמצא במקומו הנכון, ומחמת זה נראה מוזר הרבה, אבל באמת הוא זכר לכל דבר וענין.
- (עה) תינוק שנולד עם בית החיצון קטן מאוד, ואינו עמוק, ויש כעין רחם, בלי שחליים, ויש לו כעין אשכים, אבל אין אבר זכרות, ר' אלישיב צידד דאולי אין על תינוק זה איסור משכב זכר, כי אין שם זכר עליה.
- (עו) השאלה הגדולה בסוגיין הוא אם ואיך להתייחס לגנטיקה לברר זכרות או נקבות. ואין מציאות שיהיה סימנים נוטים לצד א', והגנטיקה מורים לצד שני, אך יתכן מציאות שבאמת לא יהיה ברור, ובזה יל"ע האם נכריע ונחליט ע"פ הגנטיקה. ואינו ברור. ור' אלישיב לא התייחס לגנטיקה בכל אופן, וכראיה מוחלטת.

מתי יולדת נטמאה

- (עז) 'א"א לפתיחת הקבר בלי דם'; הלכה זו מובא כאן ברמ"א סעי' ב', והשו"ע מביאו בסי' קפ"ח סעי' ג'. הלכה זו נוגע מאוד ענין טיפולים רפואיים, וגם לענין אשה יולדת, ממתי נעשה נדה. ובזה נתחיל.
- (עח) ונקדים, ליישם הלכות אלו הלכה למעשה יש בה קושי מיוחדת, כי אינו רוצה לשאול את אשתו האם היא יכולה ללכת בלי שיעזרו לה, כי אין לה 'ראש' לזה, ואולי סתם מפחדת, וכדו', ולכן, כל היכא שיש באמת ספק אם אשתו הגיע לשלב של נדה, יש להחמיר לענין נגיעות של חיבה, אבל לענין הרחקות יש להקל, כיון דבלא"ה יש לה דין חולה, ומבואר בסו"ס קצ"ה דאם אין לה אחר, מותר לבעלה לעזור לה.
- (עט) וע"ע מנח"י^{כט} שאף מצדד להקל לאחוז את ידה שהיא נגיעה של חיבה, כשהבעל לבוש בכפפה, היכא שהוא מצב של פיקו"נ. ועיי"ש בדבריו, כי לכאו' יש סתירה בין רישא לסיפא. ואם הסתפק המנח"י בנגיעה של חיבה במקום פיקו"נ, כ"ש שיקל בהרחקות בחולה בעלמא, כ"ש כשהוא רק ספק אם היא הגיעה לשלב שהיא נדה.
- (פ) רק נבהיר, אע"פ שבשאר הל' נדה אין להקל בספק בשום א' מהרחקות, מ"מ כאן יש להקל מכח שהיא כחולה, דאע"פ שבסי' קצ"ה החמרנו בגדר של חולה, ועד כמה יש לטרוח למצוא משהו אחר, כאן במקום ספק יש להקל מה נקרא של חולה, ובגדר של טירחא למצוא אחר.

^{כט} ה' כ"ז.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (פא) בענין הבעל להיות בחדר לידה, האג"מ מ'מיקל, ועמש"כ בזה בסי' קצ"ה. ובספר תורת היולדת מביא בשם ר' משה להחמיר אם לא שהוא צורך גדול. והנה, מלבד שלעולם הוא צורך גדול, האמת הוא שר' משה היקל בשופי בכל מקרה, וכן יש לנהוג, כא' מהשעבודים שהבעל יש לו לאשתו. ואע"פ שראיתי בשו"ש בשם הגרש"ז שמדינא מותר אך מיאוס מיהא הוי, מ"מ נראה שעדיין ינהוג כמש"כ בשם ר' משה.
- (פב) **הגמ' בשבת קכ"ט**, וכ"פ באו"ח סי' ש"ל סעי' ג', בענין יולדת, מתי מחללין עליה את השבת [בדברים שאפשר להמתין, לאפוקי חכמה, ונסיעה לבי"ח והדומה לה], 'מאימתי פתיחת הקבר' אביי אמר משעה שתשב על המשבר, ועוד מ"ד משעה שהדם שותת ויורד, ועוד מ"ד משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה. וקיי"ל ככל הני דעות.
- (פג) הפ"ת סק"ח בשם נחלת שבעה משוה הסוגיות זו אל זו, דה"ה לענין נדה, נחשבת נדה משעה שהגיע לשלבים הללו.
- (פד) והנה, ישיבה על המשבר אינו 'חוק', אלא העיקר הוא שהיא נמצאת בשלב האחרון של הלידה, ואם הצליחה בלי משבר, עדיין היא נדה, ואם היא יושבת על המשבר אע"פ שלא הגיע לשלב הזה, לא נאסר. וכ"כ סד"ט סקכ"ה [ונאריך בדבריו לקמיה בס"ד]. ויש האומרים שעד שהיא מרגישה שצורך לדחוף, עדיין לא הגיע לשלב הזה.
- (פה) הגדר של חברותיה נושאות, כ' ר' משה^{לא} דאין הכוונה לעזור לה במדרגות, אלא הכוונה שא"א לה ללכת אפ' ברצפה ישירה.
- (פו) וכן, אין הכוונה שא"א ללכת בשעת הציר עצמה, אלא הכוונה אפ' בין ציר לציר א"א לה ללכת. וכן, הגדר הוא מחמת שהגיע לשלב מסויים בהלידה, אבל אם אינה יכולה ללכת מחמת חולשה בעלמא, כגון שלא ישנה כמה לילות, ועבדה קשה, אי"ז בגדר שא"א ללכת מכוחות עצמה.
- (פז) הגדר של דם שותת ויורד, אין כללים בזה, ויתכן שלא תהיה דם שותת עד שלבים האחרונים של הלידה.
- (פח) נמצא, כפי המציאות שיש לנו בזמננו, אשה שהיא בתהליך לידה, יתכן שלא נאסרה עד שלב מאוחר מאוד.
- (פט) **הנה**, המציאות של תהליך הלידה היא שבמשך הצירים שתי דברים קורים להצוואר הרחם; הרחבה ומחיקה; Dilation And Effacement. מתחילה, הצוואר הרחם הוא עגול קשוח, ויש לה גובה של כחמשה ס"מ, והוא סגור עד כמה מ"מ, ובתהליך הלידה נעשה דק ורחב וגמיש, עד שצורתו כעין דיסק, עם פתח של עשרה ס"מ.
- (צ) בדרך כלל שתי דברים אלו קורים בהדרגה, ביחד, אבל לפעמים יתכן שיהיה זה בלי זה, ולפעמים הרופא 'מסייע' לו להתרחב, ולמחוק. [ולפעמים, האשה תהיה פתוח כמה ס"מ, אבל לא מחוק כ"כ, וכשהצוואר הרחם מוחק, נמצא ההרחבה נסגר קצת, ותהיה פתוח פחות ממה שהיתה מקודם].
- (צא) לפני הלידה ראשונה, הצוואר הרחם מתחיל כשהוא כמעט סגור לגמרי, עד מ"מ בודדים, וכמש"כ למעלה, ובלידות הבאות אינו סגור כ"כ כמו שהיה מתחילה, אלא קצת יותר פתוח, והלידה 'מתחיל' משלב יותר מאוחר.

^ל ב' ע"ה.
^{לא} ב' ע"ה.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

(צב) והנה, תהליכים הללו קורים בצוואר הרחם, ולא בהרחם עצמה, א"כ אין תהליכין אלו אוסרים אותה, כי יתכן שהיא פתוח 5 ס"מ ואולי יותר, ואעפ"כ הרחם עצמה סגור. [אה"נ, משתגיע לסוף ההרחבה, הרחם יהיה פתוח, אבל לפני שתגיע לשם לא תהיה ביכולתה ללכת בעצמה.] וכ"פ ר' משה^{לב}.

(צג) ועוד טעם מדוע זה לא יאסור אותה, הוא משום שהרחבה הזו הוא טבעי, בהדרגה, ובאיטיות, ואינו מחמת שיש דבר המכריחו לפתוח בפתאומיות, ולא נאמר הכלל שא"א לפתיחת קבר בלי דם אלא כשהנפתח בפתאומיות, ובכח, אבל בטבעיות ובאיטיות. א"נ, הא דא"א לפתיחת קבר בלי דם, היינו כשבאמת עובר דרכו איזה דבר, או שנפתח מחמת לחץ שלוחץ עליו לפתוח, אבל צירים בעלמא, לא^ל.

(צד) [כל ג' טעמים הללו יסכימו לאסור היכא שהרופא עזר להרחבה ולמחיקה, דבזה נגיד אין פתיחת הקבר בלי דם, וכעין מש"כ לקמיה בענין 'סטירפינג' (אם לא שברור להם שהרופא לא עבר מצוואר הרחם לתוך הרחם, דאז יש לדון).]

(צה) עכ"פ, ע"פ ג' טעמים הללו, לא נעשה אשה נדה מחמת עצם הצירים. ומצינו גדרים משונים בספרים שונים, כגון המראה כהן שכ' דכל שהצירים הם קרובים כ"כ, בערך 3-5 דק', נטמאה כי בזה נפתח מקורה. אך האמת הוא דאין מקור לזה, דאין קשר ישיר בין צירים^{לד} לפתיחת המקור ופתיחת צוואר הרחם Dilation.

(צו) והאמת, אע"פ שהצדק עם מש"כ למעלה דאין צירים פותחים את הקבר, מ"מ יתכן שהצירים יגלו איפה אוחות האשה בתהליך הלידה, כסימן בעלמא. כגון, אם יש צירים כל שתי דק', וכל ציר נמשך כחצי דקה, מסתבר מאוד שהגיע כבר לשלב שאינה יכולה ללכת מכוחות עצמה, אפ' בין ציר לציר, אפ' ברצפה ישרה, אפ' בהעדר העייפות.

(צז) אך, קשה מאוד לתת גדרים מדויקים בזה, דתולה בתדירות הצירים, וגם באורך כל ציר [ואולי גם בחוזקם של הצירים, וגם בכל אשה ואשה יש כללים שונים]; ואם הציר הוא ארוך במיוחד, אע"פ שאינו תדיר כ"כ, יתכן שאסורה כבר. וכן להיפך, צירים תכופים, אבל אינו נמשך כ"כ הרבה זמן, יתכן שהיא מותרת. ולכן הענין הזה תלוי בשיקול הדעת. ורק נבהיר, אין הצירים 'סיבה' לאסור, אלא 'סימן' בעלמא.

(צח) והנה, כשצירי לידה הפסיקו, False Labour, הנחלת שבעה המובא בפ"ת שהבאנו למעלה, ס"ל דאם האשה יושבה על המשבר, אלא שאח"כ הפסיקו הצירים, נטמאה, כי אין פתיחת הקבר בלי דם.

(צט) אמנם, האחרונים חלקו עליו. הסד"ט סקכ"ה חולק וס"ל דהא דישיבה על המשבר אוסרה, לא בישיבה תליא, אלא הכוונה שאחזה צירים וחבלי לידה עד כדי שמבקשת להביא את החכמה, ואיכא למיחש אילו היתה החכמה כאן היתה מושיבה על המשבר כדי ללדת. ובזה, אינו מצוי שיפסיקו הצירים, ותחזור להלך בכוחות עצמה, ולכן, היכא שהפסיקו הצירים ויכולה ללכת, תלינן לומר שאיגלאי מילתא למפרע שלא היתה באמת בשלב של ישיבה במשבר, אלא כאב הוא דכאיב לה.

^{לב} א' פ"ג, ואו"ח ג' ק'.

^{לג} האם זה הנוד"ב והחוו"ד שנביא לקמיה? לכאן כן.

^{לד} כשהיה ציר, ותכף אח"כ טיפת דם, יש לחוש להרגשה, אבל כל הנ"ל היינו כשלא ראתה דם, האם עצם הצירים מורים על פתיחת הקבר.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

- (ק) ולטענה זו הסכים ר' משה^{לה}, וחת"ס, נגד חומרת הנחלת שבעה. ואף הוסיף הערוה"ש^{לי} ששייבה על המשבר אינו אוסר אלא כש'סברו שתלד מיד'.
- (קא) ומכאן אנו רואים, דהשלב בלידה של צירים כדי לאסרה, אינו השלב שיכולים הצירים להפסיק, אלא הוא שלב שאינו מצוי בכלל שתפסיקו. וזה כמש"כ למעלה, שאין סתם צירים אוסרה, רק משתגיע לשלב מאוחר מאוד, דבזה מסתמא א"א ללכת מכוחות עצמה, ומסתמא זה ישיבה על המשבר.
- (קב) הנוד"ב^{לו} חולק על הנחלת שבעה מטעם אחר, ו'אין להקשיב לחלומות של הנחלת שבעה', וחולק על כל יסודו, וס"ל שאין הסוגיות של שבת ונדה שייכים אהדדי, דהסוגיא בשבת דין לענין פיקו"נ, מהו השלב שיש לחלל עליה את השבת, ובזה יש ג' סימנים אלו, אבל סוגיין אינו ענין של פיקו"נ, אלא ענין של פתיחת המקור, ואי"ז תלוי בסימנים הללו, אלא תולה האם הרחם פתח כדי להפליט משהו, ובעינן שאיזה דבר יעבור דרך הרחם, ובזה אמרי' שאי אפשר שיהיה פתיחת הקבר כשעבר איזה דבר דרך הקבר, ושלא יהיה דם. אבל פתיחה בעלמא, אפ' פתוח רחב, בזה אין מקור לומר שהיה דם.
- (קג) ועפי"ז יתכן, שהאשה לא יהיה יכולה ללכת מכח עצמה, והיא יושבת על המשבר, ופתוח עשר ס"מ, לא רק צואר הרחם אלא גם הרחם עצמה; וכ"ז שלא עבר שם משהו, כגון חתיכות של דם, ריקום של נפל, וולד, לא נאסרה. וכדברי הנוד"ב נקט גם החוו"ד.
- (קד) ועפי"ז, הנוד"ב והחוו"ד חולקים לגמרי על הנחלת שבעה, דמה בכך שישבה על המשבר, הא אי"ז סיבה לאסרה אל בעלה.
- (קה) עכ"פ, מי שהיה ירא ורך הלבב לסמוך על מש"כ נגד מחברי זמננו, עכשיו יראה שמסק' הפוסקים כגון הסד"ט והערוה"ש ודעימי' הוא כמש"כ, והנוד"ב והחוו"ד אף הקילו הרבה יותר מזה. ולכן, כל שלא היכא שלא ראתה דם, וכל היכא שיכולה להלך מכח עצמה, וכל היכא שאינו מוכנה להוליד בקרוב ממש, לא נאסרה. אבל היכא שהצירים הם תדירים, תכופים, ארוכים, וחזקים, יתכן שהגיע לשלב שאינה יכולה ללכת מכח עצמה, וכסימן בעלמא.
- (קו) ע"כ לברר כפי שידנו מגעת מתי אשה נאסרה בתהליך הלידה, ונתברר היטב הקושי להכריע מתי הגיע לשלב שא"א לה ללכת, ובפרט אם היה לה 'אפידורל'. ולכן, כל שיש ספק אם היא נאסרה, יש לנקוט כהכללים שהרחבנו בתחילת הנושא, להקל בהרחקות ולהחמיר בעניינים של חיבה, בצירוף הא שהיא חולה.
- (קז) ובדעת ר' משה בענין זה, ע"ע אג"מ ב' ע"ה וע"ו, ואינו ברור איך הוא למד דברי הסד"ט, ועושה נפק"מ בין הסד"ט והנוד"ב, כגון האם צריך לעשות בדיקה אחרי ישיבה על המשבר, לא הבנתי דבריו. ובאמת כל התשובה אינו ברור, וצע"ג, וה' יאיר עיני. ובאמת, גם בנו הגר"ד בספר ודברת במ"ק^{לח} מק' על תשובה זו.
- (קח) ובעיקר הדיון האם יש לעשות בדיקה אחרי שנתגלה שאינו לידה עכשיו, סתימת הפוסקים שאי"צ לעשות כן.
- (קט) **לפעמים**, כשרוצים לזרז את תהליך הלידה, עושים פעולה בשם 'סטריפינג' Stripping Of The Membranes, או שקוראים לזה Sweep. המציאות הוא שהרופא מכניס את

^{לה} ב' ע"ו.

^{לי} נ"ג.

^{לו} קו"א קט"ו.

^{לח} א' רמ"ו.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

ידו לתוך הרחם, ומסיר את השק מדופן של הרחם. התכלית בזה, כי הוא מזרז את הלידה.

(קי) והנה, קיי"ל [לקמיה בס"ד] דפתיחת הקבר מבחוץ הוי פתיחה, והאצבעות של הרופא עובר דרך פתח הרחם, וא"כ אין ספק שבעולם שזה נחשב פתיחת המקור מבחוץ, ואוסרה, אפ' אם לא תראה שום דם, כי אין פתיחת הקבר בלי דם.

(קיא) ואע"פ שיתכן שהצוואר הרחם היתה פתוח כמה ס"מ כבר, מ"מ כבר נתבאר דזה אינו מורה על פתיחת עצם הקבר, וא"כ עכשיו שעבר דרכו האצבעות של הרופא, נפתח הרחם, בפתאומי ולא באיטיות, ולכן ודאי נאסרה.

(קיב) ויש רופא אחד שומר תו"מ ויר"ש שאומר שהרחם כבר פתוח באותו מידה שפתוח הצוואר הרחם, והוא יכול להכניס אצבעו לעשות פעולה זו בלי לפתוח את הרחם יותר ממה שהיה פתוח; אבל שאר רופאים בוודאי פותחים עצם הרחם יותר ממה שהיה פתוח עד עכשיו. ע"כ דברי הרופא.

(קיג) וכמובן, זה לא יעזור לנו אלא לפי מהלך האמצעי שהבאנו למעלה מדוע עצם הצירים לא יאסרה, משום שהפתיחה הוא טבעי, ובאיטיות, וע"ז לא אמרי' אין פתיחת הקבר בלי דם. אבל להמלך הראשון שהצירים לא אסורה כיון שזה רק בצוואר הרחם ולא בהרחם עצמה, או למהלך השלישי שלא עבר דבר דרכו ולא היה לחץ; לשני מהלכים הללו עדיין נטמאה, כי עצם אצבעות הרופא יאסרה, דבזה נפתח מקורה ובזה עבר איזה דבר דרכו.

(קיד) ויש מן הפוסקים ששמע דברי רופא הזה, והאמין למקצת דבריו, שיש אפשרות לעשות פעולה זו בלי לפתוח עצם הרחם, אך לא האמין לסוף דבריו, וס"ל שלא רק רופא הזה יכול לעשות כן, אלא ה"ה שאר רופאים ג"כ מסוגלים לעשות את זה. וגם ס"ל שהטעם מדוע צירים ופתיחת צוואר הרחם לא יאסור אותה הוא משום שזה בטבעי ובאיטיות, ולכן טהורה אע"פ שהרחם גופיה פתוח הוי.

(קטו) ולכן, הורה לתלמידיו ואף הדפיס בספרו שאין פעולת סטריפינג אוסר את האשה. ואני עומד ומשתומם מאין לקח האחריות לומר דבר כזה.

(קטז) [א.ה. ושאלתי למו"ר הגר"ע וואזנער שליט"א לדעת דעתו בזה, ואמר שכל הנידון של פתיחת הקבר לענין זה הוא מיותר, כי הפעולה עצמה הוחזק שמוציא דם, כי היא בעצם קורע השק מדופן הרחם. ואפ' בציור שאינה רואה דם, מ"מ לא גרע מהתרוה"ד כשהרגישה ולא מצאה משהו דאמרי' נאבד ונימוק, וכ"ש כאן.]

(קיז) **בענין ההשקפה**, האם יש לזרז את הלידה, ע"ע היטב בדברי ר' משה ב' ע"ד, שכיון שלידה בעצם הוא טבעי, ומזרזו שלא מבחינה רפואית, מכניס את עצמה לסכנה. וזה בין לענין עשיית סטריפינג הנ"ל, ובין לענין נתינת תרופות לזירוז, ובין לענין הקדמת ניתוח קיסרי, כשבלא"ה יש צורך לעשות הניתוח. ועיי"ש, ולא כל נדיונים הנ"ל שווין.

(קיח) וכשיש ברירה לבחור לעשות ניתוח קיסרי ביון מוקדם או יום מאוחר, יש לבחור את המאוחר, אפ' אם ע"י כך יהיה צריך לחלל את השבת; כך הורה ר' אלישיב, כדי שהעובר יישאר במעי אמו כמה שיותר. וע"ע בזה, והאם מותר להקדים כדי שהיולדת לא תצטרך להיות בב"ח ביום השבת.

(קיט) והנה, נפוץ מאוד בפיהם של רבים, דלאור הנ"ל אסור לזרז, והרופאים רק רוצים לזרז מטעמים אישיים, ולכן אין להקשיב להרופאים כ"כ. והאמת, ישתקע הדבר ולא יאמר,

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

דרך רואים מר' משה ושאר פסוקים שדיברו בעניינים אלו, שאין להקדים ולזרז מטעמי נוחות בעלמא. אבל ברגע שיש סיבה או חשש סיבה רפואית לזרז, נקשיב להרופאים כמו שנקשיב להם בכל שאר עניינים.

(קכ) ואין זה נגד דברי ר' משה הנ"ל, דזמנו הטבעי לאשה זו לילד הוא ע"פ הצורך הרפואי, ומותר, וצריך, וחייב, לטפל כפי נוהל הרפואי, שקובעת שכדאי לזרז באופנים מסויימים. ואפ' אם יש ספק האם יש באמת צורך רפואי, או שהרופא רוצה לסיים את המשמרת שלו, ספק נפשות לחומרא, ומזרזים.

(קכא) וצורך רפואי כולל גם יישוב הדעת; ור' משה רק התנגד כשהוא מענייני נוחות בעלמא.

(קכב) **כגון, אשה הנמצאת בשבוע 41 להריונה, ורופא שלה יש לו 'פרוטוקול' לא להניח למטופלות שלו להשהות יותר מזה, כי חושש שמא השליה יפריד מדופן הרחם, ושלא העובר יגדל יותר מדי, ולכן הוא מזרז את הלידה.** ולכאנ', הואיל וזה סיבה וחשש רפואית, אע"פ שאינו באמת חשש ממשי, אלא הוא כללים בעלמא, ויש רופאים אחרים ומדינות אחרות שיותר מקילין בזה, מ"מ לא נראה שר' משה היה מחמיר בענין זה, ואינו נחשב שמכניס עצמה לסכנה, אלא עושה כעצת רופא שלה.

(קכג) ובאמת, שיטת ר' אלישיב הוא להקל אף יותר מר' משה, וס"ל דכל שהוא טבעי מותר לעשות. והגדר של טבעי הוא היכא שמהני רק כשהיא מוכנה ללדת, אבל לפני זמנה לא יעבוד. וזה כולל 'סטריפינג', ולעסות את הפטמות, כי אין אלו עובדים לפני זמנה, משא"כ תרופות שונות.

(קכד) אפ' ר' משה יודה שמותר לעשות טיפולים שונים כשהיא כבר באמצע תהליך הלידה, ונמצאת במצב של סכנה, דהרי הזירוז בשלב הזה אינו מכניסה לידי סכנה, אדרבא, מוציאה מידי סכנה יותר מהר.

(קכה) **יש האוסרים את האשה משעה שירדו לה המים, Rupture Of, Waters Breaking, The Membranes.** וכ"כ הבדה"ש, וכ' דכן נהגו מורי הוראה. אך האמת יורה דרכו, דכל הפוסקים וכל המחברים מימות חוה אשת אדם לא הזכירו דבר זה, וא"כ, כל היכא שאין דם בתוך המים, לא נאסרה. [יש פעמים שהרופא גורם לירידת המים, ע"י מקל דק עם כעין 'מחט' בסופו, וג"ז אינו אוסרה, ועמש"כ לקמיה בענין טיפולים רפואיים.]

(קכו) הנטעי גבריאל ועוד ס"ל דמים מועטים לא אוסרים, אבל מרובים כן אוסרים. וגם זה אין לה מקור קדום.

(קכז) וכ"ת, הא יש הכרח ממה שהמים הצליחו לעבור מהרחם לחוץ שהקבר פתוח, י"ל, דאפ' רחם סגור יכול להוציא נוזלים, כמש"כ הפ"ת בשם תשובה מאהבה [וראית התשובה מאהבה לזה לדם טוהר צ"ע, ואכ"מ]. וכן יש להוכיח מהא דלא כל מיני דם אוסרים את האשה מה"ת, ולא אמרי' דיש לאסרה משום פתיחת הקבר. וכן יש להוכיח מהתרוה"ד ריש סי' ק"צ, וכהנה רבות.

(קכח) ויל"ע, אע"פ שנקל בירידת המים כשאין דם, האם עדיין יש חובה לעיין בהמים לראות אם יש בתוכם דם. ונראה, דהואיל ואיכא הרבה נשים שיש להם ירידת המים בלי דם, א"כ אינו ריעותא כ"כ גדול, וגם בלא"ה בכל מקרה לא נאסרה בוודאות אלא בספק, דלא יהיה ברור צבעו האמיתי, וגודלו, וספק הרגשה; וממילא לא נראה שיש בזה הדין של אפשר לברורי.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

קבט) **מעשה באשה אחת שירדו לה המים, ושאלה להרב מה דינה, ואמרה טהורה. לאחר שעה, קינחה את עצמה אחר עשיית צרכיה, ומצאה דם, והורה לה הרב, דאע"פ שהיתה טהורה מתחילה, עכשיו אסורה, כי ראתה דם, וזהו א' מסימני לידה.**

קל) ולכא' הרב טעה בזה. דהסימן של דם בלידה, היינו דם שותת ויורד, בריבוי, שפע, וכמות, אבל כתם של דם על נייר טיולט, אינו אלא כתם בעלמא, על אינו מק"ט, ולכן אינו אוסרה, אע"פ שהיתה אחר ירידת המים.

קלא) **מצוי מאוד** כ-24-48 שעות לפני התחלת הלידה, שתרד להאשה פקק מהרחם, Mucous Plug. מהותו הוא ליחה המצטברת במשך ההריון תוך צואר הרחם, למנוע מחיידקים מלהגיע לתוך הרחם, ובסוף ההריון מצוי שיורד מאליו לקראת הלידה.

קלב) והשאלה, האם זה אוסרה או לא. והתשובה, שאינו אוסרה, כ"ז שאין בתוכו דם, כי אין לו שייכות לפתיחת המקור, אלא הוא ליחה בעלמא מצוואר הרחם, וכמו שנתבאר. וזה דלא כמו שכתבו כמה מחברי ספרים, שכנראה לא ידעו המציאות.

קלג) ואם יש עליה דם, דינו ככתם, ותלוי אם נמצא על דבר המק"ט או לא, ועל גדלו, וכדו'. והאמת, עצם הליחה יש בה כמה צבעים שונים, ויש בתוכו גם ליחה הנוטה לאדמימות, אבל זה קטן מאוד, פחות מכגריס [ובאמת אינו דם אלא ליחה בעלמא]. ואם יש נוטה לאדמימות יותר משיעור גריס, ברוב המקרים זה דם שאינו קשור לעצם הפקק, אלא לענין אחר.

קלד) **בדיקה פנימית**, במשך כל ההריון, בין ע"י רופא, בין ע"י מכשיר, כולל אולטרסאונד, אינו אוסרה, וגם אין צורך לבדוק את הכפפה [או המכשיר], כי יש לה חזקת טהרה, אין כאן ריעותא, ואין כאן פתיחת המקור כיון שזה בבית החיצון בלבד.

קלה) ובתהליך הלידה, בודקים את האשה לראות כמה ס"מ היא פתוחה. ובזה נכנס יותר בעומק, והרופא או האחות מרגישים עצם צואר הרחם, אך אינם עוברים אותו. ולכן, מצד פתיחת הקבר, אין לאסרה. והשאלה, האם יש צורך לעיין בכפפה.

קלו) והנה, זה גרוע מציורים הנ"ל, כי יותר מצוי שיהיה דם, וא"כ שפיר הוי ריעותא גדולה בחזקת טהרה שלה. ואעפ"כ יש לצדד שאי"צ לעיין בכפפה, דבכל מקרה לא נוכל לברר אם זה דם מרחמה או מצוואר הרחם, וגם הרופא או האחות אינו נאמן בזה [כשאינם 'אנ"ש'], וכבר כתבנו בסי' ק"צ ד'אפשר לברורי' נאמר רק כשנוכל לברר באמת, ולא רק מספק.

קלז) ועל הצד שאי"צ לעיין בכפפה, יכול גם לבקש מהרופא לא להראות, ולא להגיד. ובאמת, רופא או אחות יר"ש, שרואה דם, ויודע שבאה מהרחם, או אפ' ספק, לכא' מוטל עליהם להודיע להאשה שהיא נדה, לאפרושי מאיסורא, ודברינו למעלה אמורים רק ברופא או אחות שאינם יר"ש, ואינם באים לשאול אותנו, בזה יש לצדד שהאשה עצמה אי"צ לעיין, ואף לבקש מהם לא להגיד.

קלח) היכא שהרופא או אחות אומר שיש דם בא מהרחם, אפ' אינם מאנ"ש ואינם יר"ש, אע"פ שכתבנו לקמיה בנושא 'טיפולים שונים' שאינם נאמנים, היינו להקל, אבל לחוש לדבריהם להחמיר, ודאי צריכים להחמיר. ולכא' אף טובלת עם ברכה, ע"ע מש"כ בסי' ר'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

אין פתיחת הקבר בלי דם

קלט) מקור הענין הוא משנה בדף כ"א. דעת הת"ק שהמפלת חתיכה, אם יש דם, נאסרה, אבל בלא"ה לא, כי שייך פתיחת הקבר בלי דם. אבל דעת ר' יהודה הוא לאסרה בכל מקרה, כי א"א לפתיחת קבר בלא דם. ואע"פ שלא מצאה דם, מ"מ אנו אומרים שהיה דם, ונאבד.

קמ) וההרגשה, לכאן הפתיחה עצמה הרגשה היא, וסברה הרגשת הפתיחה היא, כמו שאנו אומרים לגבי עד ולגבי תשמיש^{לט}.

קמא) הרמב"ם^מ פוסק כת"ק, וכ"ה בתוס' כריתות דף י', ועפי"ז כל סוגיין הוא די פשוט, וכל הענין של יולדת למעלה, לא נעשה נדה אלא בשעה שילדה או בשעה שראתה דם.

קמב) מאידך, הרא"ש^ש, טור, ר"ן, רמב"ן, וכדו', כולם החמירו בזה. והשו"ע^ז החמיר בזה בסי' קפ"ח סעי' ג', והרמ"א^א החמיר כאן.

קמג) הפ"ת סק"ד בשם התשובה מאהבה^{מא} בשם רבו הנוד"ב, הא דא"א לפתיחת הקבר, היינו כשיוצא חתיכה ודבר גוש, אבל נוזל, לא. וראיתו הוא מדם טוהר, דה"ל לאסור משום פתיחת הקבר.

קמד) ועצם הראיה לא הבנתי, דאולי באמת נוזל יש לו פתיחת הקבר, אלא שבימי דם טוהר, גם הפתיחה אינו אוסר, כי גם זה דם טוהר הוא.

קמה) ויש להוכיח כיסוד הזה מהא דמה"ת רק ה' מיני דמים אוסרים, ולא אמרי' שדמים האחרים יטמאו מחמת פתיחת המקור; אלמא נוזלים אינו עושים פתיחת הקבר לגרום דם.

קמו) ויל"ע, היכא שאינו נוזל וגם אינו גוש, אלא הוא 'גוש' של ליחה, האם זה נחשב כגוש או כלח. כלומר, האם הרישא של הנוד"ב דווקא, או הסיפא. ר' אלישיב הורה שזה כגוש, ורק לח ממש אינו אוסר. ויל"ע גם לענין ריקום, כמה 'קשוח' צריך להיות, כדי לאסרה. ואינו ברור כל צרכו.

קמז) יל"ע, האם גם באשה מסולקת דמים אמרי' כלל זו שא"א לפתיחת הקבר בלי דם. הנוד"ב, מובא בפ"ת החמיר בזה. והנה, במעוברת או מינקת יש הבנה לזה, דאינה מופקע לגמרי מדם, אבל אשה זקנה שזה עשר שנים לא ראתה, האם אמרי' עליה א"א לפתיחת הקבר בלי דם, הא אין לה דם בכלל, וא"א מאין יבא הדם.

קמח) ובאמת, השואל ומשיב^{מב} מפקפק בכל דברי הנוד"ב, וכ"ש בזקנה, ומסיק להקל בזקנה, נגד הנוד"ב.

קמט) והיה מקום להביא ראיה מהא דגם זקנה יש לה דיני דם חימוד, אך אולי זה היה משום לא פלוג, ותקנה דרבנן.

^{לט} ולפמש"כ בסי' ק"צ ע"פ הסד"ט לצדד להקל שבדיקות אינם אלא מדרבנן, בזמננו, א"כ אולי יש מקום לדון ולהקל בנידו"ד. וע"ע בזה.

^מ איסור"ב ה' י"ג.

^{מא} א' קט"ז.

^{מב} ב' ג' מ'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

(קנ) והיה מקום להביא ראיה מדינו של התרוה"ד [ריש סי' ק"צ] שבמסולקת היקלנו [פ"ת שם סק"ז] אפ' היכא שלא מצאה כלום, אך אולי היינו משום דבזה נתלה בפליטה טהורה.

(קנא) השאלה הגדולה בסוגיין, הא דא"א לפתיחת קבר בלי דם, האם היינו כשהגוף פתח את עצמו, או ד"ה מעשה בידי אדם, פתיחה מבחוץ, שגם בזה אמרי' א"א לפתיחת הקבר בלי דם.

(קנב) והנה, הגמ' וראשונים עסקו רק היכא שהרחם פתח להפליט חתיכה וכדו', ולא דברו על פתיחה מבחוץ. והשאלה היא האם זה דווקא או לא.

(קנג) והנה, הצד להקל הוא שאינו 'חוק' שבפתיחת המקור יצא דם, אלא הוא סימן מהא שהגוף פתח הרחם, ע"כ פלט גם טיפת דם. והצד להחמיר הוא שהוא גורם ישיר, וכשהמקור נפתח, זה גורם לדם לצאת.

(קנד) המהרש"ם^{מג} דן בשאלה זו, ומביא תפל"מ להקל, ורק פתיחה מבפנים היא האוסרת, ולא במעשה ידי אדם, וכ' "ונודע מעשה תקפו וגבורתו כאשר העידו עליו כמה גדולים שהי' נכד להג' ר' העשיל והי' גאון מובהק ומפורסם בעולם וכדאי לסמוך עליו" עכ"ל.

(קנה) והנה, המחברים מביאים דברי המהרש"ם להקל בכל גווני. אך האמת הוא שהמהרש"ם איירי בציור מסויים, שהיה פתיחה דקה מאוד, וא"כ יתכן שהמהרש"ם לא היקל אלא בנידו"ד ההוא, ולא בכל גווני.

(קנו) התפל"מ בסי' קפ"ח מוכיח כוותיה שפתיחה מבפנים אינה אוסרת מהא דבשעת תשמיש אבר של הבעל מגיע לצוואר הרחם, ואעפ"כ לא נאסרת, ע"כ פתיחה מבחוץ לאו שמייה פתיחה. וכן הוכיח מבדיקות, ושפופרת של סי' קפ"ח. ואיני יודע מאי קאמר, וכי האבר דש בצוואר הרחם, ועוד, מהכ"ת צוואר הרחם למטה נקראת פתיחת המקור.

(קנז) ולכן, אינני יודע איך המחברים סמכו כ"כ על התפל"מ כשאינו מובן לפי המציאות שלנו.

(קנח) החזו"א^{מד} ס"ל מעיקר דדינא דרק פתיחה מבפנים אוסרה, ולא פתיחה מבחוץ. ואע"פ שבספרו אינו ברור מסק', מ"מ רופאים יר"ש תלמידי החזו"א אומרים שלמעשה היקל בזה. עיי"ש בחזו"א שס"ל דמסתבר להקל, דאלת"ה נמצא שהמח' התנאים הוא מקצה אל הקצה, ושיחלקו בתרתי.

(קנט) הטהרת הבית^{מה} להגרע"י מאריך בזה, ומיקל.

(קס) מאידך, הב"י בסי' קפ"ח בענין שפופרת, הק' הב"י הא תיאסר מחמת פתיחת המקור, ות' דאיירי בשפופרת דק שבדקין. הרי להדיא דס"ל דגם פתיחה מבחוץ אוסרה. וכן מבואר בגר"ז שם סק"ח, ונוד"ב סי' ק"כ, מובא בפ"ת כאן.

(קסא) ובאמת, פלא על הטהרת הבית שמיקל נגד הב"י והשו"ע [ע"פ הש"ך שם סוסק"ו].

(קסב) הערוה"ש בסי' קפ"ח סקנ"א מחמיר, וכ' דאם פתיחה מבפנים יאסר, כ"ש פתיחה מבחוץ, ואדרבא, זה יותר פשוט. והמעייין בזה יראה דהבנתו של הערוה"ש הם היפוכו של הבנת החזו"א.

^{מג} ד' קמ"ו.
^{מד} א' פ"ג.
^{מה} י"א ז'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

קסג) אבנ"ז^מ מחמיר בזה. וכ"ה בר' משה^מ, ושבה^{למח} ועוד פוסקים. ובאמת, כמעט כל חכמי ישראל החמירו בשאלה זו.

קסד) והק' האבנ"ז, הא ספ"ס הוא, אולי כהרמב"ם שפוסק כת"ק, ואולי כהתפל"מ וכחזו"א וטהרת הבית. ועיי"ש מה שיישב, שאינו ספ"ס המתהפכת, דספק השני חולק ביסוד על ספק הראשון. וע"ע בזה.

קסה) ור' משה מיישב באופ"א, והוא כלל לכל התורה קולא, דלאו כל דעה וצד בהמפרשים עולה לספ"ס. וכמובן, הטהרת הבית מתקשה בדברי ר' משה, הא לדידיה יש הרבה מקילים. ור' משה יגיד, דעד לפני דורנו, לא היה מי שהיקל כתפל"מ [וכמהרש"ם, אע"פ שתקפו וגבורתו היו ידוע], ולכן אינו עולה לספ"ס.

קסו) והכי קיי"ל, שהיא נדה גמורה, וטובלת עם ברכה. ועל הנחה זו כתבנו כל הסימן.

מיקום של פתיחת המקור

קסז) יל"ע, הא דהארכנו כ"כ לדבר על פתיחת הקבר והמקור, איפה בדיוק הוא המיקום של הפתח. ודנו בזה האחרונים. והחת"ס כ' דע"פ המציאות של הרחם בזמננו, אינו מובן התיאורים של רש"י.

קסח) ר' משה^מ וחשב האפוד^י דנו בזה, והסכימו דאינו בית החיצון, והשאלה היא האם הוא הכניסה לתוך הצואר הרחם, או הכניסה לתוך הרחם עצמה. החשב האפוד ס"ל דמבואר מכל נוסחאות הראשונים והאחרונים שאינו תלוי בצואר הרחם, אלא תולה בהפתח של הרחם עצמה. וגם מסק' ר' משה הוא כזה. וכן הסכימו הרבה אחרונים, והכי נקטינן, למרות שיש שפקפקו בזה.

קסט) וכן נקט בשבה"ל, דלא כמו שמובא בשמו בשי' שבה"ל שיש לשאול שאלת חכם, אלא שיש לנקוט בוודאות שתלוי בכניסה לתוך הרחם עצמה.

קע) וכן פסק הבדה"ש סקנ"ז, והוסיף דאין לחוש להחולקים, דהא בלא"ה פתיחה מבחוץ שנויה במחלוקת.

קעא) שיטת הגרש"ז הוא להחשיב צואר הרחם כהרחם עצמה, ולכן בנידו"ד הוא חומרא [וכן לענין דם מצוואר הרחם], למרות שלעניינים אחרים יהיה קולא [כגון שפופרת של סי' קפ"ח, ועוד]. לדינא, אף הגרש"ז לא היקל בענין שפופרת למעשה, וכששמע שהחילונים שמעו את הדבר, חזר מדבריו לגמרי, שלא יאמרו התירו פרושים את הדבר.

קעב) ויתכן במציאות שאם פותח צואר הרחם רחב, שזה יפתח גם את הרחם עצמה, וכמו שהזכרנו למעלה בענין יולדת ממתני נאסרה.

קעג) ועפי"ז כתבנו למעלה [בענין יולדת] שבדיקה פנימית רגילה, אולטרה-סאונד פנימית רגילה, תשמיש, בדיקת עד; כולם אין בהם שאלה של פתיחת הקבר. וה"ה מכשיר Epino, ג"כ אין בה שאלה כלל [כ"ז שאין דם].

^מ רכ"ד.

^מ א' פ"ג.

^מ י"א ר"ב.

^מ א' פ"ג, אר"ח ג' ק', ועוד תשובות.

^י ב' ד'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

קעד) הנוד"ב, מובא בפ"ת בק"ד, ס"ל דהאצבע של הרופא יכול לפתוח פי המקור. והק' החכמ"א בבינת אדם על רבו הנוד"ב, וכה"ק עליו החת"ס [מובא בפ"ת], הא האצבע אינו יכול להגיע לשם.

קעה) והנה, במציאות שלנו, צדקו דברי החכמ"א והחת"ס, שאין האצבע של הרופא יכול להגיע להרחם בלי שיכאב ויזיק לה טובא, מלבד אשה בסוף הריונה ובתהליך לידה, שאז הצואר הרחם אינו סגור וקשוח כ"כ, בזה יכול הרופא להגיע לשם, אבל בעלמא, לא.

קעו) והנה, החכמ"א וחת"ס הק' על הנוד"ב מהא שאשה יכולה לשמש מיטתה, וגם לעשות בדיקות בחוסד"ק ואין שאלה של פתיחת המקור; ע"כ אינה יכולה להגיע כ"כ. ובאמת, את זה היה ניתן ליישב ע"פ הגרש"ז^{נא} שאינה מגיעה לשם בסתמא, אך הרופא ע"י תחבולות יכול להגיע לשם. אבל ע"פ המציאות, גם הגרש"ז קשה, דאפ' ע"י תחבולות אין אפשרות להגיע אל הרחם, ורק באשה בסוף ההריון או בלידה, יכול להגיע לשם.

קעז) ואולי הגרש"ז הוא לשיטתו, שצוואר הרחם כבר נחשב כהרחם, ולכן ס"ל דיכול להגיע לשם ע"י תחבולות.

קעה) לפני 15 שנה בארה"ב, גילו הרבנים שהרופאים היו עושים בדיקה פנימית להאשה באמצע חודש תשיעי להריונה, ונתברר שלפעמים הרופא היה מגיע עד להרחם עצמה, כיון שהצוואר הרחם היה פתוח כבר, והיו יכולים לעשות כן בלי כאב משמעותי. ולכן, הזהירו הרבנים שמי שאשתו הלך לרופא לביקור זה, ועדיין לא ילדה, טמאה היא מספק.

שיעור הפתיחה

קעט) יל"ע, הא דאין פתיחת הקבר בלי דם, מה נקרא פתיחה לענין זה.

קפ) והנה, הב"י בסי' קפ"ח בענין שפופרת מק' הא ליהוי פתיחת הרחם, ותי', דאיירי בשפופרת דק שבדקים. ופשטות משמעות מילים אלו היינו כמה מ"מ בודדים, וע"כ אין הכוונה כפשוטו, דהא דלא"ה היא כבר פתוחה מעצמה כמה מ"מ.

קפא) והאמת, המהרש"ם ס"ל דעד ב' אצבעות לא נחשב פתיחת המקור, רק יותר מזה. ומקורו הוא הגר"א על השו"ע בסי' קפ"ח מציין למשנה באהלות ושם מבואר דהשיעור הוא 'כראש פיקה'. ופיקה, היינו ראשו של מחט אריגה. וכ' המהרש"ם, דעד ב' אצבעות הוא שיעור 'פיקה', יותר מזה נאסרה.

קפב) והק' המנח"י^{נב} הק' על המהרש"ם מהב"י שכ' דק שבדקים ואיך יעלה על הדעת שב' אצבעות יהיה דק שבדקים, וס"ל דעד 3 מ"מ א"א לאסרה, כי כבר פתוח בשיעור זה, ולכן ס"ל דכל שהוא יותר מזה, נאסרה. והא דמשנה באהלות, ע"כ יש לחלק בין ענין טומאת כהנים של טהרות לענין נדה.

קפג) ובאמת, החילוק בין טומאה לנדה כבר מבואר בהראב"ד, אך הגר"א כ'אבל'. כלומר, יתכן שהשו"ע יסכים להראב"ד ולמנח"י, אך הגר"א חולק על זה, ומשווה הסוגיות.

קפד) אמנם, לכאנ' גם השו"ע מודה דיותר מ' 3 מ"מ עדיין נחשב דק שבדקים, דהרי אינו איירי בחוט דק שבדקים, אלא בשפופרת, והדם צריך לעבור דרכו, וא"כ הגודל של שפופרת

^{נא} מנח"ש ב' ע"ב ל"ז.
^{נב} ר' ל"א ג'.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

עם חור מספיק גדול שדם יעבור דרכו הוא יותר מ3 מ"מ; וממילא תוקף קושיתו והכרחו של המנח"י נגד המהרש"ם, אינו קשה כ"כ.¹¹

קפה) ר' משה כ' דהשיעור הוא כגודל אצבע, שהוא $\frac{3}{4}$ של אינץ', 19 מ"מ. ובאמת, מהנוד"ב וחכמ"א וחת"ס מובא בפ"ת שהבאנו למעלה בענין אצבע של הרופא לתוך פי המקור, מוכח מהם שאצבע אכן אוסרה.

קפו) והנה, אם כל הני היו אוסרים כשהכניס אצבע, הרי לא הכניס כל האצבע, אלא ראש האצבע, וזה יותר קטן, וא"כ השיעור היה צריך להיות פחות מ19 מ"מ.

קפז) וגם הבדה"ש אסר בפחות מ19 מ"מ, ואסר כבר מ15, אבל לא מטעם שכתבנו של ראש האצבע, אלא משום שמדד עם הזרת.

קפח) עכ"פ, יש להקל בשופי עד 15 מ"מ, ור' משה מיקל עד 19, אך אין נפקותא למעשה, כי בדרך כלל אין עושים טיפולים יותר גדול מ14 מ"מ כי הצער יהיה גדול מאוד, ואם כן עושים, המציאות היא שיהיה דם.

קפט) ויש מי שעושה ספ"ס להחמיר, אולי משערין מצואר הרחם, ואפ' אם נשער מהרחם עצמה, אולי רק מ"מ בודדין ותו לא. והנה, השאלה של צואר הרחם או הרחם עצמה אינו ספק, וגם השאלה הזו אינו ספק. ואם באת לומר ספ"ס, י"ל ספ"ס להקל, אולי כת"ק וכרמב"ם, ואולי פתיחה מבחוץ אינו פתיחה¹²; וא"כ נוכל להקל בזה בשופי.

קצ) בכל טיפול רפואי שמשמש במכשיר Dilator, אם יודע רוחב מכשיר זה, ידע כמה פתחו את הרחם, כי עושים הטיפול בתוך המכשיר, וא"א שיפתח יותר מזה.

דם מכה מהרחם

קצא) ענין זה של דם מכה מהרחם שייך לסוגיין, אך רבים מהמחברים האריכו בזה בסי' קפ"ז או בסי' קפ"ג, עיי"ש.

קצב) השאלה היא, מה דינו של דם הבא מהרחם ע"י מעשה בנ"א, ושלא בדרכו הטבעי, האם זה אוסר, או"ד רק זיבה הרגילה העצמאית של מערכות האשה היא זו שאוסרה.

קצג) הגמ' נדה ל"ו: דן בענין דם שיצא ע"י אונס, והתוספתא כ' כגון קפצה, או הכתה מישהו בגופה, ומחמת כן דיממה, ומבואר דהרי זה נדה. והכי פסק שו"ע בסי' קפ"ג.

קצד) החכם צבי סי' מ"ו מאריך בזה, ומוכיח כזה מעוד גמ' שונות.

קצה) מאידך, הגמ' נדה דף ט"ז מבואר דדם מכה מרחמה, אינו אוסרה. וכן נפסק בשו"ע קפ"ז סעי' ה'. והשאלה, איך ב' דינים אלו עולים ביחד.

קצו) ות"י הח"צ, והסכימו עמו רוב הפוסקים, כגון ר' אלישיב, ותלמידי ר' משה בשמו, די' ב' סוגי דם בהרחם. יש דם נדה הנמצא בתוך הרחם, וזה אוסר בין שיצא בדרך הטבעי, בין שיצא בדרך אונס. אך יש דם של עור הרחם עצמו, ואי"ז קשור לנדות, אלא הוא דם מעצם עורו של הרחם, שמדמם כמו שאר אבר באדם שמדמם עם פוצעים אותו. ודם זה שהוא דם מכה מעורו של הרחם, אינו אוסר. ובזה דיבר השו"ע בסי' קפ"ז.

¹¹ לכאן' אדרבה, עכשיו שאינו 3 מ"מ, א"כ דק שבדקים של הב"י יתכן שהוא כ8 מ"מ, דבזה שייך שפופרת שהדם יעבור דרכו, וא"כ איך המהרש"ם והגר"א וכל הפוסקים שנביא לקמיה יקילו יותר מזה, נגד משמעות דברי הב"י. וע"ע בזה.

¹² אע"פ שאמרנו למעלה דאי"ז ספ"ס, מ"מ כתבנו הנ"ל רק להוכיח שהסברא מכרעת כנגד מי שרצה להחמיר מחמת ספ"ס.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

קצז) אמנם, השב יעקב הק' קושיא גדולה, איך יתכן שחז"ל ידעו להבחין בין דם מכה לדם נדה; איך מבחינים בזה.

קצח) ותי', דתולה אם היה לה כאב וצער, דאם לא היה צער וכאב מיוחד, נגיד שהוא דם נדה רגיל, אבל אם היה כאב מיוחד שאינו מצוי בווסת רגיל, אנו יודעים שזה דם מכה מהרחם. וכמובן, זה קשה טובא, ומי יודע להבחין, ומי יכול להכריע מהו צער רגיל ומה לא. וכה"ק עליו הנוד"ב בסי' קי"ד.

קצט) הנוד"ב ב' כ' דנוכל לדעת שהוא דם מכה אם יצא עם עוד לחות ופירשה. ועדיין לא מיושב הקושיא כל צרכו, וכי זה הבחנה ברורה.

ר) והנה, אע"פ שקשה לנו איך חז"ל הקילו בזה, מ"מ אנן, אם נוכל להבחין מאה אחוז שהוא דם מכה, ע"י כלים רפואיים שיש לנו בזמננו, נוכל להקל בזה.

רא) אך, הק' החזו"א^נ, אפ' אם ברור לנו שהוא דם מכה, מ"מ יש לחוש שיש טיפת דם נדה מעורב בתוכו. ועיי"ש מה שתי', דאין דרך ראייה בכך, ולא היה בא אלולי המכה. וק', הא גם אם הכה בבטנה נמי נימא הכי. וצ"ע.

רב) וע' בספר פתחי דעת להגר"ד מורגנשטרן שליט"א שמביא מכתבים מהחזו"א לרופא בשם ד"ר טאוב, ועוסקים בענין טיפול מסויים של נפיחת אויר לתוך הרחם, והחזו"א דן אם הדם היוצא ממנו הוא דם נדה או דם מכה של הרחם. וכ' החזו"א שדם המצטבר תוך הרחם במשך החודש, וגם דם היוצא ע"י הכאה, זהו דם נדה, אבל דם הבאה מחמת שריטת עור הרחם, אי"ז דם נדה. ולכן שואל החזו"א, מהו הדם היוצא אחרי טיפול הנ"ל.

רג) עכ"פ מבואר, שהחזו"א למד כהחכם צבי. וקשה, איך החזו"א היה מיקל אם הדם שיצא ע"י האויר היה דם מכה מהרחם, הא איך לא חשש שיהיה קצת דם נדה מעורב בו. וצ"ע.

רד) כהוראת הני רבוותא הורה גם הרב בעלסקי זצ"ל. ותמוה דברי הנשמת אברהם בשם הגרשז"א להקל בדם נדה שיצא ע"י הכאה, הא הגמ' מפורשת דלא כזה.

רה) לדינא, קיי"ל ככל הני רבוותא, למרות שלא ידוע על ציור שנקל בזה, כי לעולם יש לחוש לדם נדה מעורב בו.

רו) ויש מי שדן להקל בדם שיצאה ממקורה אחר הכנסת IUD, וכן במשך כל הזמן שנמצא שם. ולא רק שנתעלם מכל הכתוב כאן, אלא לא דק במציאות, שמציאות הוא דם נדה שנפלט. ולכן זה טעות חמורה.

טיפול שונים

רי) לפני שנעסוק בנושא זה, נזכיר ונזהיר שענין הרפואה הוא תחום שמשתנה תמיד ותדיר, ויש שנויים בין כל רופא ורופא, בי"ח ובי"ח, וכ"ש מדינה ומדינה, ולכן כל מה שכתוב כאן אינו אלא ללימוד בעלמא, להרגיל להמושגים והחששות, אבל לפני שמורים למעשה, צריך לברר המציאות העדכני והעכשוי.

ריח) יש סוג מניעת הריון הנקרא בשם IUD והוא התקן שמניחים בתוך הרחם עצמה, ועשוי מנחושת, ויש בה חוט התלוי לתוך בית החיצון, כדי להוציאו כשיבא הזמן, וגם כדי לברר שלא יצא מעצמו [כמו שקורה לפעמים]. ההתקן מונע הריון ע"י שרירית הרחם

^נ פ"א.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

מפתח סוג של דלקת מחמת הנחושת, ועי"ז מונע כל דבר מלהיכנס לשם, ולכן א"א שהביצה של האשה, אפ' לאחר שנקלט בו הזרע, ימשיך להריון.

(רט) יש עוד סוג של IUD העשוי מפלסטיק, ויש בו הורמונים שונים, ובזה מונע ההריון.

(רי) מצוי מאוד בהתקנים האלו שהאשה תדמם אפ' שלא בשעת ווסתה, ואחרי כמה חדשים תראה רק כתמים, ואחר כמה חודשים מזה, תהיה נקי לגמרי שלא בשעת ווסתה. המעלה בסוג מניעה זו, שיכול להישאר במקומו לשנים רבות, ולא צריך להחליף כל חודש [כמו טבעת נובה], ואי"צ לזכור לקחת כדורים כל יום, ויש בו תופעת לוואי הורמונים מינימליים. ולאור כל זה, השימוש בסוג זה מומלץ היכא שצריך פתרון לטווח ארוך.

(ריא) בענין חציצות דיברנו לגבי החוט אם נדבק לקיר בית החיצון מחמת הלחות.

(ריב) בשם הסטייפלע"ר אומרים שיש לאסור משום חשש הפלה, אמנם הסכמת הפוסקים אינו כן, ושאינן כאן בית מחוש, כי רק מונע הביצה להיקלט בתוך הרירית הרחם.

(ריג) האופן שבו מניחים התקן הזה הוא ע"י קתטר דרך בית החיצון וצוואר הרחם [לפעמים 'פותחים' הצוואר הרחם תחילה ע"י מכשיר הנקרא בשם Dilator], והוא דק מאוד, ודרך משאבה ידנית עובר בתוכו ההתקן הזה, בעוד שהוא מקופל כמקל דק בעלמא, וכ'משתחרר' מצינור של הקתטר, ה'מקל' פותח 'כנפיים' התופסים ותוקעים עצמן בתוך רירית הרחם.

(ריד) לרוב [ע"פ רופאים יר"ש, ולא ע"י שאר הרופאים שאומרים שאין דם, דמה שהוא דם לדידן, אינו דם לעניניהם], יש דם היוצא מהאשה מחמת הכנפיים שחודרים לרירית הרחם. ואע"פ שיתכן שהוא דם מכה מעצם הרחם, מ"מ א"א לשלול דם נדות, ולכן אסורה.

(רטו) אך יש מציאות ע"י רופאים בודדים שלא יהיה דם. והשאלה, האם הקתטר והנחת ההתקן אוסרה משום אין פתיחת הקבר בלי דם.

(רטז) ר' משה¹¹ אוסר מחמת פתיחת הקבר, אפ' כשלא היתה דם. ואי"ז ראייה לעניננו, וכמש"כ בתחילת הנושא, דאולי בזמנו היה פתיחה של 2 ס"מ, אבל בזמננו הוא פחות מזה, ובין 4 ל 10 מ"מ, וא"כ אולי נוכל להקל.

(ריז) ובאמת, הואיל ואינו יותר מ 15 או 19 מ"מ, אין כאן פתיחת הקבר, ולא נאסרה כ"ז שלא היה דם.

(ריח) והשאלה, כשיש דם, אך הרופא אומר שהוא דם מהצוואר הרחם, האם יכולים להאמינו. [כשאומר שיש דם מהרחם, ודאי צריך לחוש לדבריו עכ"פ להחמיר. ולכאן אף טובלת עם ברכה, עמש"כ בסי' ר'.]

(ריט) והנה, בבתי ספר לרפואה מלמדים להתלמידים שנשים יהודיות שומרי תו"מ נאסרו לבעליהן ע"י טיפת דם מהרחם. והואיל שהרופא רוצה שהמטופלות שלו יהיו מרוצים ויחזרו אליו, יוודא שלא תיאסר לבעלה, ואף ישקר עבור זה. והסברא של 'לא מרעיה לנפשיה' שבדרך כלל הוא נאמנות לאיש מקצוע, בנידו"ד הוא סברא שלא להאמינו, שאינו רוצה שלא תחזרו אליו.

¹¹ אה"ע ד' כ"א.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

(רכ) ועוד, מבחינה רפואית אין טיפת דם מהרחם נחשב כ'דימום', ולכן אינו מרעיה לאומנתו. ועוד, אין אפשרות שיכול להוכיח ששיקר.

(רכא) ועפ"ז, בעצם א"א להאמין ולסמוך על רופא שאינו שומר תו"מ, ושאינו זהיר בקלה כחמורה כאנ"ש, לאור חששות האלו.

(רכב) ולכן, אם רופא יר"ש מאנ"ש אומר שהדם אינו דם מהרחם אלא מצוואר הרחם, נאמינו. ובשאר רופאים, א"א להאמינו.

(רכג) וע' אג"מ¹¹ שדן להאמין רופא שאינו מאנ"ש אם אנו יודעים בוודאות שטיפול מסויים גורם למכה בצוואר הרחם, והוא אומר שרק זה מדמם, ולא הרחם. ודן אם אינו ודאי גורם מכה, אלא אפ' מצוי כן. ודן גם אם מצוי שהטיפול גורם דם מהרחם עצמה או לא. וע"ע מש"כ בח"ג סי' ק' מש"כ בנאמנות הרופא, ובענין חזקת טהרה.

(רכד) ע"ע מלמד להועיל ב' ס"ה מש"כ בענין נאמנות של רופא גוי, וההיתר שכתוב שם לא יעזור לנו במציאות שלנו.

(רכה) רופא שאינו מאנ"ש שאומר שדיבר עם רב, ושהרב אמר לו שהאשה מותרת אע"פ שיש דם, אין להאמינו, אפ' אם אומר שמו של הרב, כי היו דברים מעולם.

(רכו) ע"ע מהרש"ם¹² לגבי הנאמנות של חילוני.

(רכז) עכ"פ, בהכנסת IUD לא היינו מאמינים לרופא שאינו מאנ"ש, כיון ששכיח דימום מהרחם עצמה [אם ישתנה המציאות, ישתנה הדין. והגדר המדויק, באחוזים, אינו ברור]. אבל מניעת הריון בשם IUB, שהוא בעצם כמו הנ"ל, אלא שאין לו כנפיים, אלא בתוך הרחם הוא פותח ונהיה כמו כדור, אין הטיפול גורם דם מהרחם עצמה בשכיחות כ"כ גבוה, וא"כ כשהיא לא ראתה דם, וגם הרופא אומר שאין דם, אין לאסרה על בעלה.

(רכח) ויל"ע אם יש חובה להסתכל על המכשיר שהרופא מוציא, מדין אפשר לברורי, או"ד יש חזקת טהרה, ובכל מקרה לא נוכל לאסרה בוודאות אלא מספק. א"נ, אנו יודעים ש90% יש דם, וא"כ מי שאינו מסתכל מעלים עין מהמציאות. לא ברור כל צרכו.

(רכט) כשלא מצאה דם בעצם הטיפול, רק מצאה אח"כ בבגדיה, דינו ככתם.

(רל) כשמוציאים ה-IUD, לעולם יש דם, וא"כ לעולם נאסרה [מלבד שאלות של פתיחת הקבר, כי עכשיו הכנפיים הם פתוחים]. [שמעתי שמציאות הזו אינו נכון. ע"ע בזה].

(רלא) טיפולי פוריות, כמו IVF או IUI, שמכניסים עובר או זרע לתוך רחמה של האשה; כשיש דם זה מורה על ריעותא בהרופא, ולכן לעולם לא יגיד שיש דם. ועוד, טיפת דם בעלמא, בשפה של רופאים אינו דם, כ"ז שאינו דימום חזק.

(רלב) והנה, עצם הטיפול הוא להכניס צינור דק כרוחב של 3 מ"מ, ומגיעים לתוך הרחם, ומשתדלים שלא לגעת ברירית הרחם. ולכן, כל היכא שלא היה דם, אין לאסרה מחמת פתיחת הרחם, כיון שהוא דק כ"כ. ואי"צ לחוש לדם כשאינה רואה, כי אינו מילתא דשכיחא.

(רלג) כשיש דם, הוא שאלה אם הוא מצוואר הרחם או הרחם עצמה, וכל היכא שא"א לברר בוודאות, נאסרה. וע"פ כללי ר' משה שאמרנו למעלה, נסמוך על רופא שאינו מאנ"ש

¹¹ ב' ס"ט, ד' י"ז י"ז. וע"ע א' צ"ה, דהסברה להקל שם אינו שייך בזמננו, וכמש"כ בפנים.
¹² ב' קס"ד.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

שאומר שהוא מצוואר הרחם, הואיל ואינו מצוי שיהיה דם מהרחם, ומסתבר שיש דם מצוואר הרחם.

רלד) אגב דע, שצבע של ראש הצינור הוא גוון של ורוד, וא"כ זה יכול להטעות בצבע של הפליטה שעליה.

רלה) Colposcopy, הוא בדיקה שעושים לבדוק בית החיצון או צוואר הרחם, ומכיון שכן אינו אוסר. וגם יכול להגיד לרופא שלא להגיד אם יש דם מהרחם, כמש"כ במק"א.

רלו) משטח פאפ, Pap Smear הוא בדיקה שעושים לצוואר הרחם, ומסירים שכבה אחת של עור הצוואר הרחם לבדיקות שונות. ומכיון שכן, אין הטיפול אוסרה, אפ' אם יש דם, כי זה ידועה שהוא דם מכה בעלמא. ואפ' לדעת הגרש"ז שגם הצוואר הרחם נחשב כהרחם, עדיין יקל בזה, כי הוא דם מכה בוודאי, ואין חשש שדם נדות מעורב בו.

רלז) ואין לתלות דם במכה זו אלא כמות דם הרגיל לצאת מבדיקה זו, ולא יותר מזה.

רלח) במציאות, כפי ששמענו, יכולה לתלות במכה זו אפ' עד 48 שעות, ואפ' דימום בגודל של כמה גריסים, ואפ' אם לא דיממה במשך הרבה שעות, מ"מ יכולה לתלות כשראתה אח"כ כשיעור הנ"ל.

רלט) המנח"י^ט כ' שתעשה בדיקה אחרי טיפול זו. והאמת, כשתבדוק, ודאי תמצא דם, וודאי יהיה תלייה, וא"כ אין רווח כלל בעשיית הבדיקה, ולכן אין לעשותו.

רמ) בדיקת PCT הוא בדיקת זרע האיש, שלפעמים מוציאים מהאשה אחרי תשמיש. ולא נכנסים יותר עמוק מבית החיצון עצמה, ולכן אינו אוסרה, כ"ז שאין דם.

רמא) Cervical Culture הוא דומה למשטח פאפ, אך צריך לפתוח את צוואר הרחם קצת כדי לעשות הבדיקה. והואיל והוא רק בצוואר הרחם, אינו אוסרה, אע"פ שיש דם, כי זה תלייה במכה.

רמב) Endometrial Biopsy הוא לקיחת דיגום מהרחם עצמה, וגורם דם מהרחם עצמה, וא"א לשלול דם נדות, ולכן זה אוסרה.

רמג) יש טיפולים בהרחם שעושים בדרך Laparoscopy, וזה לחוד לא היה אוסרה, אלא שבמציאות הרחם מוציא דם לתוך בית החיצון, וזה ממש דוגמא להא דהגמ', הכה בבטנה ויצא דם.

רמד) Hysteroscopy להסיר פוליפ Polyp בתוך הרחם, אם היה ברור שאינו אלא דם מכה מעורו של הרחם, היינו מקילין, אבל הואיל וא"א לברר בוודאות, יש לאסרה בכל גווני. והיה מקום לדון אם הדם יורד ועובר רק דרך הצינור של המכשיר, אולי זהו שפופרת, ואינו אוסרה. ובמציאות, קשה לצמצם, ולכן נאסרה.

רמה) בדיקת צילום רחם, HSG, שהוא בדיקה לראות שצורת הרחם הוא כתיקונה, ושאינן סתימות, וגם לבדוק הצינורות לראות שהכל פתוח; לפני שנים היו עושים בדיקה זו ע"י אויר בלחץ גבוה, אבל בזמננו מכניסים דיו רדיואקטיבי לתוך הרחם, ועושים צילום ורואים ע"י Contrast. ויש אומרים דיש יותר בעיה באויר יותר מהדיו, וי"א להיפוך.

רמו) הנשמת אברהם בשם הגרי"י נויברט כ' דהבדיקה ע"י אויר אינו אוסרה כ"ז שאין דם, ואילו הדיו אוסר בכל גווני, דאולי יש דם מעורב בו [אע"פ שעושים הבדיקה בזמן

^ט ג' פ"ד.

סימן קצ"ד – דיני יולדת ומפלת

שהרחם הוא 'פנוי', לאחר הווסת, ולפני שרירית הרחם גודל, והיינו בתחילת ז' נקיים]. והגרש"ז היקל אפ' בבדיקה ע"י צבע, כ"ז שאין דם. החשב האפוד"ג"כ פסק להקל בכל גווני שאין רואים דם. וכך מסתבר, הואיל והבדיקה אינו מצוי כ"כ שיהיה עמו דם.

(רמז) כל טיפול שהאשה עושה בז' נקיים, תעשה בדיקה לפני הטיפול. ותלבש פד באותו יום, להצילה מכתמים.

(רמח) אחרי כל טיפול שאמרנו שאינו אוסרה כשאין דם, אין לעשות בדיקה, כי אין רווח מזה, רק הפסד. דלא במחברי זמננו.

(רמט) **מעשה שהיה באשה אחת מעוברת בחודש החמישי, בביקור רופא רגיל מצאו רגל של העובר נשמט לתוך צוואר הרחם. הרופא טיפל בזה, והחזירו למקומו, וסגר צוואר הרחם ע"י תפרים, והאשה המשיכה הריונה בשלום ובשלוה. והשאלה, האם נאסרה מצד פתיחת הרחם. ואם נאסרה, היא אסורה עד אחר הלידה, כי א"א לה לטבול.**

(רנ) וכפי מה שלמדנו כאן, ודאי תיאסר, כי הצוואר היה פתוח 4 ס"מ, ובתוכו הרגל של העובר, שעבר מהרחם לחוץ. ואי"ז פתיחה מבחוץ, אלא פתיחה מבפנים. וגם הנוד"ב וחוו"ד דס"ל שרק כשפתוח מחמת לחץ או שדבר עובר דרכו נחשב כפתיחת המקור, הלא כאן זה בדיוק מה שקרה. ואין מי שיקל כאן מלבד הרמב"ם שפסק כת"ק דיש פתיחת הקבר בלי דם.

(רנא) ואעפ"כ, היה רב שהתירה. ונימוקו היה ע"פ המרש"ם שפתיחת עד ב' אצבעות אינו פתיחה. וזה לא שייך כאן כיון שהיה פתוח יותר מזה, וגם, לא נקל כהמהרש"ם נגד שאר הפוסקים. ועוד נימק דהתיר משום שהיא מסולקת דמים. וכבר נתבאר למעלה דקיי"ל להחמיר בזה, ולא היה דיון אלא לענין זקנה. ולכן, טעה, וטענותיו שגויות, והוא רחום יכפר עון.

(רנב) ואולי כלימוד זכות יש להציע [אבל לא למעשה], דהא דיש מושג של פתיחת הקבר, היינו כשפתח בפתאומי, ובתנועה אחת, אבל דבר טבעי, ואיטי, ורגוע, אולי אי"ז נחשב פתיחת המקור כדי לאסרה [מלמהד"ד, אשה בחודש התשיעי להריונה]. ואם באנו להוסיף חידוש על חידוש, יש לצדד להקל אף היכא כשעבר דבר דרך הרחם שהיה פתוח כבר אלא שנפתח באיטיות. והואיל וסברא זו מחודשת, ואין לנו מקור, ואין לנו גדר, א"א להקל בזה למעשה. ועמש"כ בענין יולדת, שהבאנו סברא דומה מדוע הרחבה של צוואר הרחם במשך הצירים לא יאסרה.

שמע קולו של וולד [סעי' י"ב]

(רנג) ע' פ"ת סק"ט "איש ואשתו היו במטה והאשה מעוברת והיתה ישנה והאיש היה ניעור ושמע קול העובר בוכה במעי אמו הורה בתשובת נו"ב חי"ד סי' ק"כ דטמאה י"ד יום ולא אמרינן אילו יצאה ראשו אגב צערה היתה מתערה", עיי"ש משך דבריו.

(רנד) בששבה"ל מק' הקושיא המתבקשת, מדוע אין אנו אומרים שבוודאי דמיון או חלום היתה לו, דהרי היא עדיין מעוברת לפנינו.

(רנה) ולענין ברית מילה ופדיון הבן, לכאו' גם הנוד"ב יודה דמידי ספיקא לא נפקא, ולמנות רק מיום הלידה עצמה.

° ב' ז'.

מעוברת ויולדת כהלכתה

ענינים שונים

- (א) מלבד כל השנוי למעלה בענין יולדת ומעוברת, נביא כאן כמה ענינים אחרים הנוגעים לתקופה זו.
- (ב) בענין ווסתות בנוגע למעוברת, בדרך כלל היא רק יודעת מזה אחרי שעברו העונה בינונית ושאר ווסתות. ומצד ווסתות מחודשים שעברו, זה רק שאלה של בית מאיר, קצרה עוקר ארוכה, ומעוברת ודאי נחשבת מסולקת לענין זה.
- (ג) ואם קרה שידעה מזה לפני הווסתות, עמש"כ בס"ד בס"י קפ"ד ובס"י קפ"ט; והא מיהא ברור, שאי"צ להחמיר בשום א' מהחומרות, ודי בהעיקר הדין ממש, לפרוש מתשמיש לחוד. וג"ז מותר מעיקר הדין.
- (ד) מעוברת שראתה דם ונאסרה, לפני שטובלת לא תרחץ בחמין, מטעמי בריאות, אלא פושרים. וכן לכל אמבטיה ומקלחת במשך ימי הריונה, לא תשתמש במים חמין במיוחד.
- (ה) ידוע דברי הגמ' בנדה, תשמיש בג' חודשים ראשונים, קשה לאשה וקשה לוולד, אמצעיים, קשה לאשה טוב לוולד, אחרונים, טוב לאשה וטוב לוולד. וגם ידועים דברי החזו"א באו"ח"ר, דכ"ז מלבד פעם בשבוע, כי זה טוב בכל אופן [וי"א משום דנשתנו הטבעיים].
- (ו) וצריך להתנהג עם שכל, דלפעמים רצונה של האשה זהו כבודה, ויתכן שתרצה אף פחות מזה.
- (ז) יש האומרים דיש לפרוש כל ט' חודשים. והסכימו לדבריהם ממשיכו דרכו של ה'שבת צבי'; והנהוג כן, מיפר הכתובה שכתב אל אשתו.
- (ח) בני תשע מדות, היינו מהנפשות שהיו בתוך הזרע, ואינו תלוי דווקא בהוולד שהתעבר מחמת ביאה זו.
- (ט) **בענין עין הרע**, דע לך שעין הרע אינו רק שטות, אלא אמיתי, ומצינו כמה וכמה ענינים נקבעו על פי זה. ומי שדואג ביותר, מביא רעות לעצמו, אבל מה שמקובל, זה ענין אמיתי.
- (י) נהגו העולם לא לפרסם כשאשתו מעוברת משום עין הרע. וכל זה לא שייך בזמן שהיא ניכרת ועומדת, דבזה כבר 'נתפרסם' מן השמים, ואין ענין לשמרו.
- (יא) מובא במקורות שג' ראשונים הקב"ה ברא את הטבע בדווקא שלא יהיה ניכר, כדי שאם חלילה תפיל וולדה, לא יהיה ניכר לעולם, ולא תתבייש.
- (יב) ועפ"ז, שפיר יש לנהוג שלא לפרסם יותר מדי, משום עין הרע. אבל לאוהביו וקרוביו שבוודאי ישמחו שמחה אמיתית ולא יקנאו בה, בזה יכולים להגיד לפני כן. ומצוות כיבוד או"א מחייב להגיד מהר מאוד.
- (יג) כשיש להם קרוב שעדיין לא זכה לפרי בטן, יתנהגו בחכמה ובשכל וברגישות.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (יד) בצל החכמה^א כ' שאין לאשה מעוברת להיות א' מהשושבינים לחתן ולכלה, משום עין הרע. למעשה, מנהג העולם להקל לאשה להוליך בנה או בתה לחופה, אע"פ שהיא מעוברת. ואדרבה, אשה שמונע לעשות כן, זהו הפרסום הכי גדול.
- (טו) להיות 'קוואטע'ר' כשלא הוכר עוברה, האם יש בזה משום גניבת דעת. בשם הגר"ח ש' מותר לעשות כן, כי עדיין מועיל לוולד, ואינו גניבת דעת, כי הם ישמחו בזה. כשהוכר עוברה, לכאו' יש בזה משום עין הרע.
- (טז) ואע"פ שבשם הקה"י אומרים שיש להקל בכל גווני, למעשה במציאות יש אנשים שיראו את זה, ויהיו צר עין.
- (יז) בענין קניית מוצרים לפני הלידה, לעשות כן בפרהסיא לכאו' אינו נכון. אבל במקום שאינם מכירים אותם, או ממחשב, יש להקל, ובפרט כשיש צורך מיוחדת, כגון מבצע, וכדי שיוכלו להביאו מחו"ל, וכהנה. [יל"ע, אם קונים ע"י מחשב, האם יש לצמצם, או שיכולים לקנות ככל העולם על רוחם.]
- (יח) המנח"י דן בענין אשה מעוברת ללכת לבית הקברות, וכ' דאע"פ שאין מקור לאסור, מ"מ העולם נקטו להחמיר בזה, וכך יש לנהוג.
- (יט) וטענה זו שיש להתייחס למנהג העולם, היינו רק היכא שהוא מנהג קדום, אבל למנהג שהתחיל בשנים האחרונות, כגון למנוע מללכת לגן החיות שהוא דבר שלא היה להם בדורות הקדמונים, בזה אין מנח"י להחמיר.
- (כ) אמנם, במקובלים מופיע שהמסתכל על צורות שונות ובע"ח, יכול להשפיע על הוולד. והנה, במקורות דברו בשעת תשמיש, או ביום טבילתה, אבל לא דברו במשך ימי הריונה.
- (כא) עוד מבואר דבמקובלים, שאינו משפיע אלא דרך הסתכלות ועיון. ועפי"ז, אם הוא כדי להעסיק את הילדים, או סתם לטייל, לית לן בה. ועוד, לא מופיע חילוק בין בהמה טמאה לבהמה טמאה, אלא כל שהוא משונה, ומסתכל בו.
- (כב) עוד מבואר, דענין זה אינו אלא בבע"ח של חיות ובהמות, אבל לא בדגים, ואקווריום.
- (כג) עכ"פ הא מיהא ודאי, דעדיף ההשפעה מבע"ח מההשפעה של עולם החיצון, והמבין יבין.
- (כד) בענין בית הקברות, הבאנו מנח"י להחמיר כיון שנהגו העולם להחמיר. שי' הגר"א שנשים לא ילכו בשופו"א. [ועמש"כ בסו"ס קצ"ח בענין זה.]
- (כה) קברי צדיקים, מנהג העולם הוא להקל למעוברת.
- (כו) ללוייה, כשיש צורך, גם מעוברת יכולה ללכת, אבל תמנע מללכת לבית החיים.
- (כז) כשיש לה יארציט מא' מקרובותיה, יש מקום להקל למעוברת ללכת.
- (כח) בענין אשה נדה בבית החיים, עמש"כ בסו"ק צ"ח.
- (כט) **אבנים** שונים [אודם] שיש נשים הלובשות אותן בשעת הריון שהוא סגולה למניעת הפלות, יכולה לצאת עמה בשבת לכרמלית, אבל לא לרשה"ר, ע' מ"ב סי' ש"ח ס"ק קכ"ט.

^א ג' קפ"ד.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (ל) **לבקש** מהרופא להגיד אם אשתו מעוברת זכר או נקבה, כ' המשנה הלכות שזה דבר הנסתר, ותמים תהיה עם ה' אלוקיך. והאמת, אינו נסתר יותר מעצם שבור שרואים דרך רנטגן, או תחזית מזג אויר, דהקב"ה שהסתירו ברא גם את המכונה שיכול לגלותו.
- (לא) והוסיף, דזה עלול להביא לפירוד השלום בית, ולהביא לידי הפלות. ועוד, אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין [ועפי"ז שום בדיקה לא יעשה במשך כל החיים].
- (לב) אך יש שהביאו מדרש^ב בתולדות ס"ה ז' שמבואר ז' דברים שהקב"ה הסתיר מבנ"א בכוונה, כגון יום מותו וכדו', וא' מהם הוא האם הוולד זכר או נקבה.
- (לג) וכמובן, אין זה ראיה מכרעת, ויכולים לברר את זה אם יש רווח להם בענין הסידורים, ולארגן כראוי, וכדו', דמדינא אינה אסורה.
- (לד) **בענין** אשת כהן מעוברת להיכנס לביה"ח, דיש לחוש שמא מעוברת עם זכר, ושמא יש מת [ישראל, בארה"ק, דאילו בחו"ל יש לתלות שרוב גויים] באותו אוהל, כגון ב"ח שאינה מקפיד על הלכות אלו; דנו בזה באו"ח סי' שמ"ג, ואמרו ספ"ס, שמא נקבה, ושמא נפל. ועמש"כ בסי' ק"י דאע"פ שהש"ך מצריך ספיקות השקולים כדי לעשות ספ"ס, מ"מ כאן אינו ספ"ס אמיתי, אלא מדיני רוב.
- (לה) והמג"א שם סק"ב היקל בצירוף 'טומאה בלוע', ודן מדוע בכלל צריך ספ"ס. החיד"א דן מצד עובר ירך אמו, עיי"ש. המ"ב שם כ' דלענין ללדת במקום כזה ודאי צריכין הספ"ס, כי שוב אינו טומאה בלוע, כי כבר נולד.
- (לו) הערוה"ש בסי' ק"י, וכן הפמ"ג שם בסי' שמ"ג סק"ג הק' הא עושה ספ"ס בידים, שאסור לעשות כן. ולכאו', כשהוא ענין ללדת בב"ח, אין כ"כ ברירה אחרת, ולכן לא נחמיר משום הא.
- (לז) ואין לצרף הא דיש ספק אם בכלל יש מתים בביה"ח, כי זה ספ"ס בתרי גופי, ע"ע סי' ק"י.
- (לח) כשנולד בן בשעה טובה ומוצלחת, יש למהר לצאת ככל האפשר כשאינן שום צד סיכון. כגון, אם מוכנים לשחרר אותה, אבל מציעים עוד לילה א' בב"ח, אין לה לקבלו.
- (לט) ועוד, השבה"ל^ב בשם החכם צבי כ' דאין להפריד האם מהבן עבור זה, אלא אם האם צריכה להישאר בביה"ח, גם התינוק ישאר.
- (מ) ויל"ע, האם אשת כהן תעשה אולטרסאונד לפני הלידה לדעת לאיזה ביה"ח להגיע, ולא לסמוך על ספ"ס, מדין אפשר לברורי. המשנה הלכות^ג, 'לשיטתו כ' ודאי אין לעשות כן, ואי"ז בגדר של 'אפשר'.
- (מא) החו"ש כ' דבלא"ה אינו מברר אלא צד א' מהספק, וא"כ מדיני אפשר לברורי בכלל אינו פשוט אם צריך לעשות כן. בשם הגר"ח ק אומרים שאי"צ לעשות כן; אבל יתכן שזה משום שיטתו שלא לעשות בדיקות במשך ההריון.
- (מב) השבה"ל^ה כ' דאין לעשות הבדיקה, דאפ' אם יתברר שהוא זכר, עדיין יש מקום להקל, דהרי, אם יש לה סיבה מיוחדת מדוע היא רוצה ללדת בב"ח מסויים, בלא"ה נקל, ע"ע מש"כ בהל' שבת לגבי הותרה/דחוייה [לקמיה], ואם אין לה סיבה רציני להעדיף ב"ח

^ב תולדות ס"ה ז', קהלת רבה י"א ה'.

^ג ו' קע"ה ב'.

^ד ט"ז קי"ד.

^ה ב' כ"ה.

מעוברת ויולדת כהלכתה

א' ע"פ חברתה, עדיין יש צדדים להתיר, ולכן אפשר לברורי אינו מחייב לברר שאלה כזו.

(מג) **תרופות** וויטמינים לנשים הרות, יש לקנות עם הכשר, ומותר לקחתם גם בשבת, וכמש"כ באו"ח שכ"ח, עיי"ש.

(מד) **בענין כפרות** לאשה מעוברת, להנוהגים בשי' האריז"ל לקחת תרנגול א' לכל אדם, ולא עושים כל הנקבות עם תרגולת אחת, על האשה מעוברת לעשות כפרות עם ג' תרנגולות; ואם היא מעוברת עם תאומים, ואינה יודעת אם הם זכר או נקבה, צריכה ה' תרנגולים. כ"כ הקנה בושם'.

(מה) ושם כ' גם דאולטרסאונד נאמן לענין זה, דלא כמנח"י דחשש לא לסמוך על אולטרסאונד לענין זה.

(מו) ומי שלא נוהג כהאריז"ל, אלא כדעת שו"ע, סגי לאשה מעוברת עם ב', א' זכר וא' נקבה, וזה מספיק גם לענין תאומים.

(מז) ורק מעוברת ממ' יום נקרא מעוברת לענין כפרות, בשם ר' אלישיב.

(מח) אשה מעוברת בעשי"ת שעשה כפרות, ועכשיו נולד התינוק בשעה טובה ומוצלחת לפני יוה"כ, האם יש לעשות כפרות שוב. והשיב ר' אלישיב שלא, וע"ע שבט הקהתי דמסביר את זה.

(מט) תענית בערב פסח, אינו אלא לבכור הנולד, ולא לבכור עובר.

(נ) **נעסוק עכשיו** בענין עשיית בדיקות שונות שמציעים הרופאים להאשה המעוברת, איזו מהם כדאי לעשות. והנה, לא מדובר כאן בעניינים של שחור ע"ג לבן, אסור או מותר, אלא בשאלה בגדרי השתדלות, האם יש מספיק תועלת לעומת האם יש רק דאגה, והאם הדאגה מוצדקת, והאם יש תועלת בהדאגה, או שאין מה לעשות בכל מקרה, וא"כ הוא חסרון ב'תמים תהיה עם ה' אלוקיך'.

(נא) ונקוט האי כלל בידך, בדרך כלל, כל השתדלות שמשגע את האדם, אינו השתדלות מוצדקת, אלא הוא מתאמץ יותר מכפי רצון בוראו.

(נב) וצריך לדעת, דהרופאים מציעים כל מה שיש לתחום הרפואה להציע, ומלאכתם הוא להגיד להמטופל התרחיש הכי גרוע, והמטופל מבין את זה כספק השקול, אע"פ שאינו אלא חשש רחוק מאוד.

(נג) ומי שעושה כל הבדיקות שיש למערכת הבריאות להציע, כמעט בטוח שימצאו חשש או ספק או ריעותא כלשהו בהעובר, למרות שבמציאות, רוב רובם של התינוקות נולדים שלמים ובריאים ב"ה.

(נד) ויש האומרים דכדאי לעשות כל הבדיקות, דאם יתגלו מום בהעובר, יש אפשרות רפואית לעשות ניתוח להעובר בעודו בתוך הרחם. ואע"פ שזה אמת שיש אפשרות כזו, מ"מ אין הרבה ניסיון בתחום הזה, דכל העולם מלבד העולם שלנו, תכף כשיתגלו מום בהעובר, יפילו אותו, ולא יטריחו לעשות ניתוחים אלו. וא"כ, טענה זו אינה מוצדקת.

¹ י"ב כ'.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (נה) והרופאים ממציילים בכל מיני בדיקות מזה טעם, שאם יתגלו מום, יפילו אותו. ואצלנו, הואיל והפלה אינו אפשרות בכלל [למעט מקרים חריגים במיוחד, דבאלו ידע שיש בעיה גם בלי בדיקות האלו], א"כ אין תועלת חיובית בעשיית הבדיקות.
- (נו) בדיקות גנטיות של העובר, האג"מ¹ ס"ל דבדיקות אלו מיותרות, ואין לעשותם, דאם אם יתגלה מום בהעובר, אעפ"כ לא נפיל את הוולד. מאידך, דעת הציץ אליעזר² היה יותר קיל בענין הפלות, ולכן יקל גם לענין בדיקות אלו. ועל מח' זו, קיי"ל כר' משה, והכי נהוג עלמא.
- (נז) והנה, ידוע דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שלא לעשות שום בדיקות במהלך הריון, מצד תמים תהיה עם ה' אלוקיך³ [ואולי מפני שאצלו אין תועלת בכלל, כי הוא לא חשש כלל לדעת הרופאים, אלא פעל ברוח הקודש לחוד, וכמו שרבים העידו], אך חמיו ר' אלישיב ס"ל דיש לעשות הבדיקות הרגילות הבסיסיות.
- (נח) ולכאוי' זה כולל, בדיקה אצל רופא כל כמה שבועות [כל מדינה לפי הנהלים שלה], כולל אולטרסאונד [לברר גודלו, פיתוח העובר, זמן לידה משוער], בדיקות דם ושתן, בדיקת הסוכר במהלך ההריון, ובדיקת GBS.
- (נט) והנה, כשיש בדיקה מסויימת שהרופא אומר שחייבים וצריכים לעשות, בוודאי יש להקשיב לו, ולכה"פ לבקש חוות דעת נוספת. אבל לרוב אינם אומרים כן, אלא ממליצים [ויש דרגות שונות של המלצה], וא"כ באלו אנו עוסקים כרגע.
- (ס) בדיקת 'שקיפות עורפית', Translucency Test, מטרתו לבדוק למומים גנטיים, ותסמונת דאון. הרווח הרפואי לזה, שאם יתגלה מום, יפילו את העובר. והואיל ואי"ז נוגע אצלנו, אינו מומלץ לעשות את הבדיקה.
- (סא) אמנם, היכא שהאשה חוששת שהעובר יש לו תסמונת דאון, וס"ל שיש רגליים לדבר [כגון אשה מבוגרת], ורק תהיה רגוע ע"י בדיקה שלילית, בזה יש מקום להמליץ לעשות את הבדיקה.
- (סב) בשבוע 16-19 להריון יש בדיקה בחלבון העוברי, והוא ג"כ בדיקה לתסמונות שונות, ודינו כהנ"ל.
- (סג) בדיקת סקירת מערכת, Detailed Anomaly Scan, בשבוע 20 להריון, רוב הרבנים אומרים שאינו מומלץ, ורק מוצאים חששות שונות שלרוב אינם אמת, ואפ' אם צדקו, בכל מקרה אין מה לעשות. אך, לאחרונה יתכן שיש רווח בזה, כגון הרופא שייעץ ע"פ בדיקה זו לעשות לידה ע"י ניתוח קיסרי ולא לידה רגילה, כי ראה שיש בעיה עם העצם שבכתף, שיכול לקלקל ע"י לידה רגילה.
- (סד) אך למעשה, אפ' עכשיו, רוב רובם של מקרים שבה מצאו בעיה ע"י בדיקה זו, היו דאגות והפחדות לשווא, ולבסוף לא היה כלום, ולכן לא נראה שזה בגדר השתדלות הנדרשת, אך, הואיל ויש תועלת במקרים מסויימים, מי שרוצה לעשותו, אין למנעו. והוראה דומה לזו יש מפי הגר"י זילברשטיין שליט"א.
- (סה) ולכן, אינני יכול להכריע כהוראה כללי האם לעשות בדיקה זו או לא, כי קשה להכריע בשיקול של השתדלות לעומת ביטחון.

¹ ב' ע"א.

² י"ד ק"א, ועוד.

מעוברת ויולדת כהלכתה

סו) בדיקת מי שפיר, Amniocentesis, הוא בדיקה שעושים על המים שבתוך השליה, ומוציאים קצת מים ע"י מחט. תועלת הבדיקה אינו אלא עבור בדיקות גנטיות, וא"כ לדידן אין רווח ואין תועלת. ועוד, עובר א' מכל 400 עוברים, מתים מחמת טיפול זה, 0.25%, וא"כ י"א דאסור לעשות כן.

סז) בדיקת NIPD שבודקים העובר דרך דם של האם, בדרך כלל אין תועלת לדידן, כי הוא בדיקה גנטית.

סח) בדיקת CMV, ישאל שאלת חכם האם לבצע את הבדיקה, ויש לדון כל מקרה לגופו של ענין.

סט) בענין שמות לתינוק לקרוא על שם מי שנפטר צעיר, ע' אג"מ^ט שאם היה מיתה טבעי ושלא ע"י תאונה וכדו', והיה יותר מנ"ב שנים, והשאיר ילדים בעולם, מותר לקרוא על שמו. וכמובן, זה לשאר בנ"א, אבל יוצאי חלציו ותרים בכל אופן, מדין כיבוד או"א, ובדידי הוי עובדא וכו'.

ע) כשלא נתקיימו תנאים האלו, יש להוסיף שם, ומציין ר' משה לחת"ס^י שיש להוסיף שם עם משמעות טוב, כגון ברוך או חיים, ויהיה השם הראשון.

עא) בענין לקרוא על שם מי שלא היה שומר תו"מ, כשאין ברירה יכוון לצדיק באותו שם.

עב) סגולות ללידה קלה: נועם אלימלך, מלווא מלכא, לקבל לומר נשמת אחר הלידה, לומר תהילים פרק כ'.

עג) עצות לקדושת התינוק: זהירות ביותר בענייני כשרות, שהעובר תשמע דברי תורה.

^ט ב' קכ"ב.
^י אה"ע ב' כ"ח.

מעוברת ויולדת כהלכתה

נספח: בענין הטוב והמטיב לנולד לו בן ושהחיינו לנולד לו בת, הועתק מכתבנו להל' ברכות סי' רכ"ג

- (א) אי' ברכות נ"ט: אמרו לו ילדה אשתו זכר, מברך הטוב והמטיב, דאיכא אחרינא בהדיא, והיא אשתו, שניחא לה בזכר.
- (ב) וכ"ה בשו"ע כאן. וכ' רמ"א, דהואיל ושהטוב היא רק בגלל אשתו, אם מתה אינו מברך אלא שהחיינו.
- (ג) ומבואר כמעט להדיא, על זכר כן מברך, ולא על נקבה. וע"ע יסוד ושורש העבודה^{יא} עומק השמחה בלידת זכר, מהא דיש לו יותר שכר מיותר צער גדול בנים.
- (ד) ומ"ב סק"ג, לא רק בבן הראשון, אלא אפ' היה כמה בנים, אעפ"כ ניחא להם בזכר.
- (ה) רמ"א מביא נוהגים שלא לברך דאינו חובה אלא רשות, ומזה נתפשט המנהג שהרבה מקילים בברכות הללו.
- (ו) ומ"ב בשם מג"א שאינו כדין במה שהקילו, דהא דאיתמר רשות, היינו לענין קרא חייא, אבל היכא דאיתמר לברך, איתמר, ולכן יברך.
- (ז) ואלו שהקלו שלא כדין, היה משום שאינו אלא על דבר שבא מזמן לזמן. וטעם זו שייך על הטוב וגם על שהחיינו. א"כ לכאו' מנהג זו היה על שניהם.
- (ח) מנהג בני ערות המזרח. כ' בא"ח^{יב} המנהג לא לברך הטוב והמטיב על זכר [נגד גמ' ושו"ע], אלא שכשיברך שהחיינו בהברית יכוון לפטור הבן ג"כ. וילקוט יוסף מק' עליו, אבל לדינא מסכים עמו. וכך ינהגו ספרדים. אורל"צ כ' שיפטורו בברכה רביעית בברכה מ"ז.
- (ט) מנהג אשכנזים. ערוה"ש כ' שהמנהג לא לאמרו, שהרי הרמב"ם והרי"ף משמיטים הלכה זו, וא"כ סב"ל. והק', הא זה גמ' להדיא, ותי', דהגמ' איירי במי 'שאמרו לו', דהיינו שהיה במדינת הים, והיה יושב ומצפה, ומגעגע לזה, וע"ז קאמר הגמ' דיברך, אבל סתם לידת זכר לא.
- (י) נמצא, לפי ערוה"ש, רק מי שחיכה זמן מה לילד זו יברך, אבל סתם בנ"א לא. וק' טובא, הרי הערוה"ש מסכים דיש ציור שמברך, וזהו ציור שהגמ', ואעפ"כ הרי"ף והרמב"ם משמיטים אפ' ציור זו, וא"כ אין להוכיח מהם כלום. וצ"ע.
- (יא) הרב טעפלין מלייקווד אמר שר' אהרן הורה שלא לברך ברכה זו.
- (יב) דברי יציב^{יג} כ' שאין לאמרו, והא דגמ', היינו מי ש'אמרו לו', דהיינו שלא ידע דאשתו מעוברת בכלל, וע"ז יש שמחה גדולה שנתעברה והוליד זכר, אבל היכא שידוע שאשתו מעוברת, א"כ לכה"פ יהיה לו בת, ועל הוספת מעלת זכר אי"ז מספיק שמחה כדי לברך עליה.
- (יג) ואה"נ בזה יישב המנהג לא לאמרו, מ"מ לא יישב הא דרמב"ם ורי"ף שהשמיטו לגמרי.

^{יא} מ"ב ז'.
^{יב} ראה ח'.
^{יג} פ"ח.

מעוברת ויולדת כהלכה

- (יד) אבל, המ"ב ס"ל דכן יש לאמרו, ואינו נכון המנהג שאינם אומרים, וכהיום נתפשט המנהג שכן מברכים.
- (טו) בשו"ע כ' דגם אשתו תברך. מ"מ, מאיזה טעם שיהיה, מנהג העולם שהבעל מוציא את אשתו, אחרי שהיא נטלה ידיה וכיסה עצמה, ואחרי שנתיישרה דעתה.
- (טז) ע' א"א בוטשאטש דמבואר דגם מי שמנהג אבותיו לא לברכו, יכול לברכו אם רוצה, ואין למנעו.
- (יז) קצוהש"ח י"ד כ' דיכול לפטרו עם ב' יינות או עם ברכה רביעית בברכהמ"ז.
- (יח) ואכן, הגרש"ז^{טו} פטר נכדו עם ב' יינות. ואורל"צ כ' דספרדי יפטור בנו כשיכוון בברכהמ"ז, ומציין לסי' קע"ה, דשם מצינו שברכת המזון פוטר הטוב והמטיב על יין.
- (יט) מי שידע ע"י אולטרסאונד שאשתו תוליד זכר, הרי ע"פ הנ"ל איכא לספוקי בזה, אך למעשה הורה ר' אלישיב דיברך על הלירה [ולא על השמועה].
- (כ) אמרנו, מי שיש לו כמה בנים, אעפ"כ מברכין על בן החדש. ובביה"ל מסתפק, מי שהיה לו כמה בנים ואין לו בת, ותאב לבת, כשנולד זכר, האם יברך עליו ברכת הטוב, דסו"ס לא ניחא ליה. ונשאר בצ"ע.
- (כא) והק' עליו אחרונים^{טז}, הא בגמ' מבואר דניחא ליה בזכר, א"כ מה משנה שרצה בת, סו"ס ניחא ליה.
- (כב) והנה, המ"ב ודאי ידע את זה, אלא כוונתו לצדד דאינו מספיק שיהיה טובה בעצם, אלא בעינן גם שיכיר וישמח על הטובה ההיא.
- (כג) לדינא, הורה הגר"מ שטרנבוך, שמספיקת ביה"ל אמרי' סב"ל.
- (כד) והנה, מהא דכ' ביה"ל שהיה להם כמה בנים, ואין להם בת, משמע שרצו בת ולא רצו בן. אבל היכא שהעדיפו בת, בזה אין ראיה מביה"ל. ולכאן מוכח כן, דהלא כל מי שיש לו בן רוצה בת כדי שיקיים פרו ורבו. ומדלא כ' ביה"ל על בן שני אינו מברך, ע"כ כדברנו.
- (כה) ולכן, מי שהיה לו כבר בת, ורצו עוד בת כדי שיהיה אחיות יחד, ונולד להם בן, בדרך כלל יברך; חוץ מהיכא שלא רצו בן אלא בת.
- (כו) וכן, רצו בת תחילה והיה בן, תלוי אם היה 'עדיפות' או הקפדה.
- (כז) כ"ז נכתב בהסכמת מו"ר הגר"ב שליט"א, דלא כדברי מו"ר הגר"ש שליט"א.
- (כח) אשתו רצה בת והוא רצה בן, בהקפדה ולא בעדיפות, ונולד בן. אשתו אינו מברך הטוב, והוא עצמו אין לו שמחה משותפת, ולכן מברך רק שהחינו וכדלקמיה.
- (כט) Preemie, פגיה, א"א בוטשאטש כ' דכשיש סכנה אינו יכול לברך, וכשיצא מסכנה כבר אזל ההתרגשות.

יד ס"יד ד'.
טו הליכות שלמה כ"ג מ"ג.
טז באר משה ועוד.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (ל) ומחו"ש מבואר דאחרי הסכנה כן מברך. לדינא יפטור אחרי הסכנה, כי לכאו' סברת הא"א מוכרח.
- (לא) ויל"ע, כשאין סכנה להתינוק, אך יש סיבוכים, ומחמת כן אין התרגשות, האם יברך. והורה מו"ר דלכאו' כן יברך, כ"ז שהוא רק סיבוכים 'רגילים', והם עראי בלבד.
- (לב) באר משה"כ דתינוק שאינו בר קיימא, ויודע את זה, מברך בעודו חי, כי בזה מתקן תיקונים וכו'. ואנו מביאים את זה רק כדי שלא יטעה מישהו, וודאי ופשוט שלא יברך בצירוף בזה.
- (לג) תינוק הנולד עם מום, כגון תסמונת דאון, הפוסקים מפקפקים בזה, ותורת היולדת"ה מביא בשם הגר"ח ש"ד דכן מברך, דהרי לבסוף ישלים עם זה.
- (לד) וצ"ע, ומביה"ל הנ"ל לכאו' לא יברך, לכה"פ מספק. ועוד, הטעמים שאמרו חז"ל, שיעזור אותו בזקנה וכו', לא שייכים כאן. ור' אלישיב הורה שלא לברך. וכ"ז אינו דווקא בתסמונת דאון, אלא ה"ה כל שאר מום משמעותי.
- (לה) תינוק ממזר, אם ילד הזו הוא תוצאה מהעבירה גופא, לא יברך. ואם הוא ממזר בן ממזר, מסתבר דכן מברך, דסו"ס כל טעמי חז"ל שייכים כן, ושמח בזה; למרות שמרבה ממזרים.
- (לו) עד מתי יכול לברך. מ"ב כ' כ"ז שהטובה נמשכת – והכוונה לכאו' שהשמחה עדיין ממשי. ור' אלישיב אמר ודאי עד הברית. ונראה, כ"ז שעוסק כל היום בהתינוק, והיא עדיין דבר חדש, יכול לברך. יותר מזה אינו ברור.
- (לז) טעה ובירך שהחיינו על בן, אינו חוזר ומברך. כך נקטו הפוסקים. ומביה"ל סעי' ה' יש רמז לזה, אך אינו ראיה.
- (לח) מג"א אות ב' כ' דכשמברך ישתחוה נגד מזרח. מ"ב משמיט דין זו. ערוה"ש אינו מבין דין זה, ואכן המנהג דלא כזה.
- (לט) שמע בשבת דרך איסור שאשתו נולד זכר, כגון חילוני השאיר הודעה בתא קולי, ע' חשוקי חמד להגר"י זילברשטיין בשם ר' אלישיב שאין בזה משום מעשה שבת, אלא מכוער הדבר, וימתין עד מוצ"ש. ויל"ע, איך ההמתנה מוציא מידי מכוער.
- (מ) א"ר בשם ספר חסידים תתמ"ד, יודה להקב"ה, ואח"כ יודה להרופאים. חזינן מכאן השקפת התורה גם אם הרבה פעמים אינו נוגע, כי רוצה לברך הברכה במנוחת הנפש וישוב הדעת, ולפטור את אשתו, ואילו הרופאים יושבים ומצפים להכרתם.
- (מא) ההורים מברכים, ולא הסבא והסבתא. ע"כ דיני נולד בן.
- (מב) **נולד בת**. בגמ' לא מוזכר כלום לגבי ילדה אשתו בת. והק' מרומי שדה"ט, דהשמטת הגמ' היא ברורה, ומדוע באמת לא יברך, וכי גרוע היא מכלים חדשים.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (מג) ועפמשנ"ת, אולי יש ליישב, שהרי ידע שאשתו מעוברת, וא"כ על שמחת הלידה גופא, אי"ז מספיק לברך, רק על מעלת זכר. וכ"כ א"א בוטשאטש.
- (מד) א"נ י"ל, שבנות בזמניהם באמת היה שאני מהיום [כעין ערבים בזמננו] שממש לא רצו בנות. וא"כ חז"ל לא תיקן עליה ברכה, גם אם הוא עצמו שמח בה.
- (מה) וע"ע בעל הטורים בפ' תולדות, זכר בגמ' ברכה, נקיבה בגמ' בקללה!
- (מו) וביה"ל רכ"ב סעי' ב' נולד אשתו נקבה, אינו מברך דיין האמת, כי לא היה טובה שלקחו ממנו, אלא תמיד היה בת!
- (מז) וגר"ז כ' שאינו שמועה טובה!
- (מח) מ"ב כאן סק"ב, גם אם רצו בת כדי לקיים פרו ורבו, אינו מברך עליה. ושעה"צ ג' כ' אולי משום דאשתו ניחא לה בזכר כי אינה מצווה בפרו ורבו.
- (מט) עוד כ' א"א בוטשאטש, דהברכה על הבת נפטר עם ברכת הטוב שבירכו/יברכו על בעלה כשנולד!
- (נ) מכל הסוגיא מבואר גם מי ששמח טובא עם לידת בתו, אינו מברך. דלא כאיזה ספר בשם ר' אלישיב דמי שחיכה כמה זמן לילדים כן יברך.
- (נא) ע"כ על הלידה עצמה. ועל הראייה, כ' מ"ב סק"ב דלא גרע מרואה חבירו אחרי ל' יום.
- (נב) ויל"ע, מהו כוונת המ"ב. שהרי תחילת דבריו איירי במי שיש לו בן, ותאב לבת, שאינו מברך הטוב, וע"ז קאמר המ"ב דמ"מ לא גרע מראיית חברו; ואילו על לידת בת רגילה לא אמר כן.
- (נג) ובאמת, לכאן מוכח כזה, שהרי מ"ב בסי' רכ"ה לגבי ראיית חבירו בסק"ה ביא בשם פמ"ג, דמי שהיה במדינת הים ושנתבשר לו שילדה אשתו נקבה, כשרואה אותה מברך עליה, הגם שלא ראה מעולם – דלא כחבירו ממש שאם לא הכיר אותו פנים אל פנים לא יברך – כי ודאי יש לו שמחה בבית שלו.
- (נד) ובשעה"צ מסתפק אם הראייה היה תוך ל' מהשמיעה אי כן מברך או לא, ונוטה שכן מברך.
- (נה) והנה, אם המ"ב כאן היה איירי בכל בת, מדוע שם צריך בשם פמ"ג, ומדוע צריך להיות שהיה במדינת ולכן יש געגועים טובא, ומדוע הסתפק בשעה"צ – כל זה מוכיח דמ"ב כאן איירי במי שתאב לבת, כגון אם עי"ז קיים פרו ורבו, וזה היה פשוט, כמש"כ המ"ב. אבל סתם בת, אין מקור מרכ"ג. ויש מקור רק מפמ"ג, וזו היה היכא שהיה Fomo רציני, וע"ז מסתפק אם היה תוך ל', ואינו פשוט בכלל.
- (נו) נמצא, לידה רגילה של בת, אין מ"ב לחייב ברכה. וזה גם משמעות הפשוטה של גמ' וכל ראשונים ואחרונים.
- (נז) אך מה נעשה, שכל האחרונים למדו מ"ב כאן לחייב ברכה בכל אופן. בין אלו שהסכימו עם המ"ב, ובין אלו שחלקו עליו.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (נח) כגון אג"מ^כ שלמד מ"ב כאן דמברך על כל ראיית בת, וכ' דמסתבר טעמיה.
- (נט) והגרש"ז טען שיש פירכא על טענת המ"ב 'לא גרע', כי התם הכיר פנים של חבירו, וא"כ שמח בראותו שוב, אבל כאן לא מכיר אותה, ואילו היו מראים לו תינוקת אחרת, היה שמח באותו מדה.
- (ס) [ועוד, שם יתבאר דאם ידע בשלום חבירו, הגם שלא ראה, מברך. ואילו כאן, הרי ידע בשלום בתו כל הזמן].
- (סא) ולכן, הגרש"ז חלק בתוקף על מ"ב. וכן הקה"י לא בירך. ואעפ"כ הסכים ר' משה למ"ב.
- (סב) ביצחק יקרא בשם הגרש"ז נקט בנוסח אחר, כי אין שמחה כ"כ כיון דידע שאשתו מעוברת, וכעין מש"כ למעלה, אך כ"כ לענין ראייה.
- (סג) לדינא, מנהג העולם הוא כאג"מ בשם מ"ב, הגם שאין מ"ב מוכרחת, ושיש עליו חולקים, ואולי ע"פ הב"ח דלקמיה.
- (סד) שבה"ל^{כא} למד מ"ב כאן כאג"מ, ושהוא מדין רואה חברו. ולכן הורה, שאם בירך שהחיינו על בתו כשראה אותה, ואח"כ אמרו לו שלא היה בתו אלא של משהו אחר, כשיראה בתו האמיתי יברך שוב, כי לא בירך מעולם על ראייה הזו. וע' לקמיה מש"כ לגבי זה, אחרי דברי הב"ח.
- (סה) וכ"ז הוא רק בבית, דאילו בבין אינו על הראייה אלא על השמועה, וזה כבר יצא, אפ' אם אחז בידו תינוק של חברו.
- (סו) כשהיה לו כבר כמה בנות, ולכן אינו שמח כ"כ בעוד בת, לפי ר' משה בדעת מ"ב אין לחלק, דעדיין יש שמחה לראות בתו שמעולם לא ראה. מאידך, רחפ"ש ס"ל דבזה לא יברך. כמדומה, מנהג העולם כן לברך.
- (סז) כשהוא מברך, גם אשתו מחוייבת לברך. מנהג העולם שהבעל יפטור אשתו, וכמש"כ.
- (סח) בירך על בת בטעות הטוב והמטיב, לכאו' לא תברך אח"כ שהחיינו.
- (סט) בבין המצרים, לברך הטוב אין שאלה בכלל. השאלה היא בשהחיינו, שבו מזכיר זמן. ולכן, מי שנולד לו בת, האם יברך או שימתין מלראות אותה עד שבת.
- (ע) ולמעשה, הקילו לברך שהחיינו בימי המצרים, כשנזדמן כן. כשהוא בתשעה באב עצמה, לכאו' בזה ימתין מלברך עד מוצאי ת"ב.
- (עא) אבל יכול לברך ברכות אלו.
- (עב) אם לא בירך ברכה זו תכף, לכאו' יכול לברך כ"ז שהשמחה בלבו, כמש"כ למעלה בענין הטוב והמטיב [למרות שהכא הוא על הראייה, וזה כבר אזל והלך.
- (עג) יל"ע, האם מברך על ראיית בתו ב Zoom.

^כ ה' מ"ג ה'.
^{כא} ח' ל"ה.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (עד) כשנתקיים פרו ורבו ע"י לידת בתו, יכוון לפטור את זה בברכת שהחיינו. ובבן, יכוון כן בהברית.
- (עה) בלידת נכדים, כ' ביה"ל שאינו מברך. וגם על הראייה, הגם דלכאו' סברת מ"ב שייר עליו, מ"מ הבו דלא להוסיף עליו.
- (עו) תאומים, ימעט ככל האפשר. כגון שניהם מאותו סוג, יברך רק ברכה אחת. וגם כשהוא בן ובת, יברך הטוב אחת, ויפטור גם הבת בזה. ויש החולקים ע"ז, ע' במפרשים.
- (עז) הערה: מבואר מביה"ל דמעלת זכר שמועיל לזקנה וקבורה. ויתבאר לקמיה שמברך הטוב על רכב חדש. וק', אה"נ בת אינה מחוייבת לקבור ולעזור בזקנה, שהרי נישאת לבעלה, מ"מ הלא בת עוזרת בהרבה דברים שונים. ועוד, פוק חזי שברוב מקרים אנשים מבוגרים גרים דווקא ליד בנות שלהם. וכי גרוע היא מרכב חדש.
- (עח) ונתבאר עד כה ב' חילוקים. חדא, דאה"נ בת דזמנא היה 'עול' ולא מעלה. שנית, כבר היתה מעוברת, וא"כ לא ניתוסף שמחה כ"כ. ועוד, בראשו חושב, זה היה יכול להיות בן. ועכ"ז צ"ע.
- (עט) על לידת תינוק שלא רצו בו, ואדרבה הביא לקלקול שלום בית, אינו יכול לברך ע"ז, כי אינו שמח בזה, ה' ירחם.
- (פ) ב"ח בסי' כ"ט מבואר דברכת שהחיינו היא רשות, וכל המברך אותה כשיש לו שמחה בלב, אינו לבטלה. וזוהי השקפת הסוגיא כאן, דאם יש לו שמחה בלב, נקל לברך בהרבה ציורים, אבל חברו שבאותו ציור אינו שמח לא יברך. כגון לידת בתו שאנו מברכים.
- (פא) אלא שא"כ, בציורו שהבאנו למעלה בשם שבה"ל כשבירך על הלא נכון, לא יברך שוב, דהרי כבר בירך על השמחה שבלב.
- (פב) עוד שם בשבה"ל, בגד חדש שמצא בו פגם, ולכן נתנו לו עוד א', שיברך עליה כי יש בו שמחה מהחדשה. ומו"ר הגר"ש פקפק ע"ז, כי בעיני בנ"א אינו שמחה אלא 'תחליף'. וה"ה כשמצא בהראשון שעטנז, אין השני חדש אלא תחליף.
- (פג) והביא סימוכין לדבריו מבית שנשרף, ובית שסתרו. ואינו מוכח.

מעוברת ויולדת כהלכתה

נספח: בענין ברכת הגומל ליולדת, הועתק מכתבנו להל' ברכות סי' רי"ט

- (א) הגר"ז כ' תברך. קצוהש"ח, המנהג שמברכת [ועיי"ש שביאר סדר הדברים]. אוה"ר עמ' צ"א בשם חזו"א לא תברך, משום דלידה הוא דבר טבעי, ואינה 'חייבים' לענין זה, וע"ע תשובות והנהגות א' קצ"ה וד' נ"ג, מנח"ש ב' ד' [כעין סברת ר' משה לענין איסור זירוז לידה].
- (ב) והק' הגרש"ז שם, מה בכך שהוא טבעי ואינה חייבים עבור זה, הא לא מצינו דהנכנס לסכנה בהיתר או למצוה שאינו מברך הגומל, ועוד, הלא ידעינן שהוא עת דין להאשה בשעת לידה, ועוד, אין חסרון כבוד לאשה, דהא מתאספין אליה בין כך; ולכן מסיק מנהג ירושלים דכן יולדת מברך.
- (ג) וכ"מ באליבא דהילכתא, וכן נהג הרבנית קנייבסקי בעת ששהה אצל הוריה בירושלים אחר הלידה.
- (ד) וע"א ר' דמצדד דאולי מה ששומעת עליה של בעלה בקריה"ת, ועונה ברוך ה' המבורך, זה כעין 'במקום' של ברכת הגומל.
- (ה) אחרי הפלה, מנהג לכו"ע שאינה מברכת. ואולי משום דלא מתאספים אצלה.
- (ו) ויל"ע, הני נשי דמברכין אחרי לידה, מתי תברכו. והנה, תוך ז' ימים מחללין עליה את השבת, וא"כ אינה הולכת על בריה, ואפ' תוך ל' הלא היא חולה כל גופו.
- (ז) ושלמת חיים וכה"ח כ' דיברכו אחרי ז' [כמובן רק היכא ששוב אין חשש סכנה, אבל אשה שיש לה סיבוכים וקשויין, ימתין עוד לכו"ע מדינא].
- (ח) באר משה ח' ק"כ כ' דתברך בין י' לי"ד ימים. ואיני יודע מאין בא לו שיעור זה.
- (ט) לדינא, המברכת תוך ז', כמו שנוהגות איזה נשים שמברכין בהשלום זכר, חששוני מברכה לבטלה.
- (י) ותברך מז' ואילך, דהיינו אצל הברית מילה, ובילדה ג"כ תמתין שיעור הנ"ל. וכ"ז בתנאי שאינה חולה עדיין.
- (יא) אמנם, כ"ז היה עוד לפני שראינו דברי ר' אלישי בשיעורים, ושם שאלו לו איך מברכת הא עדיין בסכנה, והשיב 'אין שייכות'.
- (יב) ונראה לומר כוונתו, דהא דבעינן הולך על בריו היינו לוודא שיצא מהסכנה שבו היה, ואילו הא דמחללין את השבת וכו' היינו משון דבקל עלול החולשה לחזור ולהתגבר ולסכן חיים, אבל בעצם אחרי שנתנו לה כל צרכיה, איננה בכלל הסכנה, ויצא מכלל סכנת הלידה בעצם.
- (יג) וא"כ, יולדת המברך, תוכל לברך מאז שיש לה כוחות משל עצמה [הגם מוגבלים], והולכת על בוריה, הגם דיש חולשה שבקל מחזירה לפיקו"נ. ובדרך כלל, מאז שמשחררין אותה מבי"ח, היא בכלל זו, עכ"פ בארה"ק.

נספח: בענין יולדת בשבת, הועתק מכתבנו להל' שבת חלק ה' סי' ש"ל

סעי' א' – יולדת

(א) יולדת, אפ' אם נידונה כחולה שיב"ס, עדיין דינה שונה משאר חולה שיב"ס, ולכן משתדלין לעשות בשנוי, ושאר נפק"מ בהמשך בס"ד.

(ב) והטעם ששונה משאר חולה, מבואר מתשו' ר' משה^{כב} שדן לגבי לעשות זירוז לידה כדי שהלידה יתאים לפי רצונה או רצון הרופא, וז"ל ר' משה: לע"ד יש טעם יותר ברור לאסור, דלידה בזמנה כדרך הנשים לא נחשב לסכנה כלל, דמאחר שכן ברא השי"ת את העולם שיפרו וירבו ובזדאי ברא שיהיה לברכה ולא לסכנה, וגם הא ציוה השי"ת בחיוב עשה להוליד בנים ולא מסתבר שיהיה הציוי ליכנס בסכנה בשביל קיום עשה זו דפו"ר, ובפרט שהנשים אין מחויבות בהעשה דפו"ר שנצטרך לומר שנתנה התורה להם רשות ליכנס בסכנה להוליד בנים, אלא צריך לומר שאין בזה סכנה כלל, היינו שהבטיח השי"ת שלא יהיה בזה סכנה לעולם, ומה שאירע שמתות בשעת לידתן הוא רק מחמת שמחוייבת עונש כדתנן בשבת דף ל"א על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, ולפ"ז הוא רק בלידה דבזמנה שעל זה איכא הבטחת השי"ת בבריאתו ובציוי העשה דפו"ר שלא תסתכן, דהעונש בשביל חטא דעץ הדעת הוא רק יסורים דחבלי לידה ולא מיתה ח"ו, אבל כשרוצין להקדים לידה שלא כפי שהיה צריך להיות ליכא ע"ז הבטחתו, וממילא נכנסה לסכנה דלידה שלולא הבטחת השי"ת הרי זה סכנה, ולכן הוא דבר אסור לעשות תחבולות להקדים לידה, אם לא כשאיכא סכנה לחכות, עכ"ד.

(ג) וכלשון המ"ב סק"ה בשם המגיד משנה, הכא שאני מפני שכאב היולדת דבר טבעי הוא ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו בה.

(ד) דהיינו, לידה בזמנה, הוא דבר טבעי, ואין בה סכנת נפשות אם מטפלים בו כראוי, ועושה כל מה שמוטל עליו לעשות, ולכן אין בו החומר של סכנה של שאר חולים. ועוד סברא להוסיף, שלידה הוא כ"כ הרגלות, ועושים מאות ואלפי לידות כל חודש, וא"כ יש התרגלות וידע עצום לענינים אלו. ולפי טעם זה לבד, ה"ה יהיה בשאר חולי שיש כ"כ הרבה ידע ונסיון.

(ה) מ"ב סק"א מביא בשם ספר חסידים^{כג}, מן הראוי לאשה שהגיעה לחודש תשיעי להזמין בכל ע"ש כל הדברים הנצרכים לה דשמא יזדמן לידתה בשבת ולא תצטרך לחלל שבת^{כד}. וערוה"ש^{כה} נקט דין זה בלשון 'חסידים' ואנשי מעשה'.

(ו) ונכלל בזה, לארגן מבעו"י גוי שיכול להסיע אותה לבי"ח, ושיהיה מספרו מספר האחרון שהתקשרו אליו, וכן לוודא שאם נוסע ברכב שלו, שיכבה התאורה בפנים, והתאורה בחוץ ידליק אוטומטי, רדיו כבוי, מזגן כבוי^{כו}, חגורת ביטחון סגור כבר, להוציא כל

^{כב} יו"ד ב' ע"ד.

^{כג} אומרים בשם ספר החסידים, וכן מצאתי בסי' תשצ"ג, דיתפלל שאשתו לא תלד בשבת. ומ"ב לא הביא את זה. ושמעתי שיש גירסא שיתפלל שלא יצרך לחלל שבת, אבל לא יתפלל שלא תלד, דאולי זה זמנו לצאת.

^{כד} ע' נדה לח. חסידים הראשונים לא היו משמשים מיטותיהם אלא מליל רביעי וכו'.

^{כה} סעי' ג'.

^{כו} ע"פ גמ' נדה ל"ח שחסידים הראשונים היו משמשים מיטתם רק בלילות שלא יבא הלידה להיות בשבת.

^{כז} או דלוק, תלוי במקום ובעונה.

מעוברת ויולדת כהלכתה

הדברים מהרכב שאינם נצרכים, וכו' וכו'. ולכא' עדיף לקחת מונית מלנסוע בעצמו, כדי לא להיכנס לשאלות ובלגן של כבוי המנוע. ונבאר בהמשך אם עליה לבחור בבי"ח דווקא הכי קרובה לביתה.

(ז) ויש לדון, האם יש ענין לארגן שלא יעשה חילולים ע"י עכו"ם, כגון ללכת מבעוד מועד לחתום במקום שהגוי יחתים בשבילך בשבת. וצ"ע למעשה. ומסק' מו"ר להקל.

(ח) קשה, למה כאן נקט הספר חסידים, מ"ב, ערוה"ש בלשון של עדיפות, הא בסי' רמ"ח קיי"ל דאסור להכניס עצמו למצב שיחלל שבת בפיקו"נ, וא"כ הל"ל דכאן חייב לעשות הכל כדי שלא יבא לידי זה, וכלשונו של השעה"צ בסי' שד"מ סק"ה, 'פשוט, דכל טצדקי דאית ליה שלא יצטרך לחלל שבתות וכו' מחוייב לעשות'.

(ט) והיישוב, התם מיירי באופן שאם לא יכין, ודאי יבא לחלל שבת, משא"כ כאן הוא רק ספק אם תלד בשבת, ויש עוד ששה ימים בשבוע שבהם תוכל ללדת, וא"כ אינו אלא 'ראוי' ולא 'חייב'.

(י) שבט הלוי^{כח} מעורר, האם אשה שאין לה בי"ח בעירה, מחוייב למצוא דירה קרוב לבי"ח בכל שבת בחודש תשיעי שלה. ולכא' כוונתו הוא לדון האם ראוי לעשות כן או לא, אבל אינה מחוייב.

(יא) ואפ' אי נימא שזה 'יותר מדי' עבור 'ראוי', מה נגיד לגבי מי שגר בבית שמש, ויש לו דירה גם בירושלים, האם מחוייבים להשהות בביתם בירושלים? ואם ניקל בזה, מהו למשפחה בירושלים לנסוע לבית שמש לשבת^{כט}.

(יב) ולכא', כל שהוא בשב ואל תעשה, ואינו טירחא גדולה, ראוי לעשות, אבל יותר מזה, ולקום ולעשות לנסוע יותר רחוק אינו מן הראוי, אבל אינו אסור. ור' נבנצהל שליט"א שאסר מדינא לנסוע למרחוק, צ"ע. וע' במהדו"ב, לקמיה.

(יג) [מהדו"ב: בסי' רמ"ח בסוגיית אין מפליגין מבואר דיש איסור להכניס עצמו גם במצב של ספק, וא"כ מ"ש סוגיין מהא. ע"כ, יש לחלק בין קום ועשה לשב ואל תעשה. ועפי"ז, ע"ע בהשאלות שהבאנו למעלה, דלנסוע למקום יותר רחוק מהבי"ח, אם אינו מקום מצוה, אסור, ע"פ סי' רמ"ח. ובזה מובן דברי הגר"א נבנצהל שליט"א.]

(יד) אשה הנמצאת בבי"ח בע"ש באמצע תהליך הלידה, האם עליהם לזרז את הלידה, כדי לסיים לפני שבת, כדי שלא יבואו לחלל שבת. והורה ר' אלישיב, דאי"צ לעשות כן לשנות סדרי הטבע כשאין צורך רפואי, כדי למעט בחילול שבת שהוא דחוייה מפני זה. ויש רופא אחת שאמר שהגרש"ז הורה לו לעשות זירוז כדי למעט בחילול שבת, אך הגרי"י נויברט, וכן בספר נשמת אברהם, הכחישו הוראה זו, והודו להוראת ר' אלישיב.

(טו) אשה שהתחילה צירים שלה בע"ש, דנו הפוסקים אם צריכה ללכת לבי"ח מבעו"י, כדי למנוע לנסוע בשבת ע"י יהודי [דזה גרע מהנ"ל, כי הוא רוב צדדים שתחלל שבת, משא"כ בהנ"ל הוא א' מתוך ז' ימים שתוכל ללדת]. ופסק המקובל הוא להקל שאי"צ

^{כח} ח' פ"ח.

^{כט} כל הערים כאן הם לאו דווקא, דבעיר אחת לבד ג"כ יש לספוקי אותם ספיקות.

מעוברת ויולדת כהלכתה

ללכת, דאולי הוא *False Labour*. אך, אם ברור לה שמתחיל הלידה, כגון אשה היודעת שצריכה ללכת כשיורדת מימיה, תלך מבעו"י. ואם הנסיעה יהיה ע"י גוי, מותר לה לישאר בביתה, אפ' אם יצטרך ודאי לנסוע בשבת. ע"כ הוא הפסק המקובל.

(טז) ברם, מבואר מסעי' שלנו, וכבר דיברנו על זה בסי' שכ"ח, שיש מושג של יתובי דעתה, יישוב הדעת. ומבואר, דמחללין באיסור דאורייתא ליישוב הדעת. וא"כ, יש מקום לומר, שאם תלך מבעו"י להבי"ח, זה יפגוע ביישוב הדעת של לידתה, וא"כ יהיה מותר לישאר בביתה ולנסוע בשבת ע"י יהודי, מחמת היתירא זו דיישוב הדעת.

(יז) וחז"ש כ' דכדי להשתמש בהיתר זו של יישוב הדעת, צריך לדון כל אופן בהרבה יישוב הדעת. וא"כ בנידו"ד, אינו פשוט להתיר, דהלא אינו בהלידה עצמו [יתבאר בסעי' ג'], וגם יש לחלק מהרבה סיבות שונות, ולא כל אופן שווה לחברו, וא"כ ישאל שאלת חכם למעשה, אבל המושג כבר קיימת. עוד סניף להתיר הוא 'כל שרגילים'. וע"ע מש"כ בהמשך **אות י"ט**.

(יח) אשה הנמצאת בבי"ח אחרי *False Labour* בשבת, יש לדונה כחולה שאיב"ס [אם סמוך ללידה, ולכאו' אף בכל חודש תשיעי], ועוד, היא צריכה כח עבור עצם הלידה, ומותר לנסוע לביתה ע"י גוי. וגם לכאו' בעל היכול לנסוע עמה. רבוי שיעורים, שבות דשבות, במקום יישוב הדעת, צורך גדול, [וכדי שלא תלך לבד במונית בליל שבת] וכו'. ואם יש שאלה של תחומין, אפ' תחומין דאורייתא, עדיין יש לצדד להקל, ולסמוך על אלו שס"ל דכל תחומין אינו אלא מדרבנן. אך, לנסוע ע"י יהודי, א"א להקל, כיון שאינה יולדת עדיין.

(יט) ואם הרופאים אומרים לה שיש לה י"ב – כ"ד שעות עד הלידה, בזה יש לדון להתירה להחזיר לביתה, מהטעמים שהבאנו לעיל, דאולי יש להחשיב את זה כיישוב הדעת, דאינו רגוע ואינו מועיל להלידה להתחיל בתוך הבי"ח.

(כ) ברם, אם ע"י שתישאר בבי"ח יש חשש שינתח אותה אם אינה מתקדמת לפי רצונם, ודאי יש יותר מקום להקל.

(כא) **פסק השו"ע**, ביולדת, כל מה שיכולים לשנות, משנין [קיצשו"ע צ"ג ב' כ' דה"ה משתדלין ע"י גוי. ואע"פ שבשאר הל' פיקו"נ לא מצאנו דבר כזה, מ"מ גם לא מצאנו שם שישנה, וא"כ מסתבר דשנוי וגוי שווין הם לענין זה; למרות ששאר המפרשים לא אמרו כן.]. דהיינו, משתדלין לא לעבור על איסורי תורה. וביארנו כבר למעלה מדוע.

(כב) ומבואר מהערוה"ש דהא דישנה הוא למשך כל הלידה, ואחר הלידה היא כשאר חולה שיב"ס [ואם גם בזה אינו בהול, עדיין יש לשנות, וכדמבואר]. לאפוקי מאורל"צ שכ' דישנה רק בהלידה עצמה ולא לפני הלידה. ודבריו צ"ע ממקור הענין שהוא גמ' ורמב"ם ושו"ע דאיירי בהבאת השמן, שהוא לפני הלידה, ומבואר דיש לשנות. ועוד, הרמב"ם שם [ב' י"ג] מבואר דעצם הלידה אי"צ לשנות. ובאמת הגרי"ז ביומא מדייק מהרמב"ם שלפני הלידה יש לשנות, אבל לא בעצם הלידה. וכ"פ ציץ אליעזר י"ז ס"ה כהגרי"ז בשם הרמב"ם. ובאמת, גם המ"ב מדויק כזה, להמעין היטב.

^ל וכן היקל ר' אלישיב, ואולי היה בצירוף יישוב הדעת [אם קיים], וכדלקמיה. וכן אומרים בשם הגר"ח. נפק"מ בין הטעמים היבא שבוודאי יחללו, כגון ירדו לה המים. והגר"ח ש"ה היקל אף בכה"ג. ולכאו', יישוב הדעת ג"כ מתיר שאי"צ לרוץ לבי"ח כשהחליטו סמוך לשבת שצריכה ללכת, אלא יכולים לנסוע ברוגע. חידוש.

מעוברת ויולדת כהלכה

(כג) **שאלה:** יולדת שהגיע זמנה ללדת בשבת, ובעלה התקשר לחברה המונית הראשון בספר טלפונים, וענו ואמרו שיגיעו, אך המחיר הוא 400 דולר. וכששאלם למה, השיבו שאין זו חברת מוניות, אלא חברת לימוזין. השאלה היא, האם הוא עכשיו יכול לנתק את השיחה, ולהתקשר למונית רגילה.

(כד) וכדי לענות לשאלה זו, נביא שאלה אחרת שהבאנו בסי' שכ"ח, לגבי יולדת שיש לה ביטוח המקובל רק בבי"ח רחוק, האם מחוייבת לנסוע דווקא להקרוב, ולשלם עשרים אלף דולר להלידה.

(כה) ושאלה הזו, הבאנו בסי' שכ"ח שאפ' על הצד ששבת דחוייה אצל פיקו"נ, מ"מ מה שאינו 'רגיל' או דבר שהוא טירחא כ"כ, אינו בכלל ברירה, ומותר לחלל יותר. [סמך לדבר, ע' מ"ב סי' תס"ו סעי' ב' בענין לעיסת חיטין, דג"ז דחוייה, ואעפ"כ מיקל אם אין עוד אפשרות 'בקל'.]

(כו) ועפי"ז, הורה ר' אלישיב ורח"ק, שעשרים אלף דולר הוא סכום די גדול כדי שנאמר שאין כאן אפשרות כלל, ומותר לנסוע לבי"ח יותר רחוק.

(כז) וכמובן, פסק הזו שייכת רק לאנ"ש, שסכום כזה הוא בלתי סביר, ולא מפזרים מעות כזו על שום דבר חוץ מבית ורכב, אבל מי שיפזר מעות כזו גם על שאר דברים האינם נצרכים לו ממש, אינו שייך להנ"ל.

(כח) נחזור לשאלה הראשונה, סכום של 400 דולר, הגם שהוא הרבה כסף, מ"מ הוא סכום כסף שהוא בהמדובר, והיה קונה מקרר בסכום הזה, והיה הולך לחופש בסכום הזה, משא"כ עשרים אלף.

(כט) ולכן, הלימוזין לכאן' חייב לקחת [אינו חוק], אך מותר לנסוע יותר רחוק, אפ' ע"י ישראל, לבי"ח הלוקח ביטוח שלו. ולנסוע ע"י גוי, אין מקום להחמיר כלל. ובכל אופן ישאל שאלת חכם. ויש לדון אם זה יפריע ליישוב הדעת שלה, ואולי המציאות של לימוזין בשבת הוא חסרון יישוב הדעת. ויש לדון כל אופן לחודיה. ויש לדון אם יכול להזמין מונית הבאה ע"י איסור דרבנן בשנוי לחוד, אולי בזה אמרי' 'הותרה'.

(ל) ע"פ הנ"ל, מי שיודע שצריך לנסוע בשבת, האם יקנה רכב חשמלי, כדי שיעבור על איסורי דרבנן להרבה פוסקים, במקום רכב רגיל שהוא אלפי חיובי דאורייתא לכו"ע. וע"פ הנ"ל אין צריך. אך, כשמד"א או הצלה קונים רכבים חדשים, זה ודאי יהיה בחשבון שלהם. וצריך לדון גם מצד מהירות, תקלות, זמינות וכו' וכו'.

(לא) הנוסע לבי"ח בשבת בהיתר, יש מי שאומר דישנה וימעט ככל שאפשר, ולמעט בברקסים, ולמעט בבלינקרים, ויעשה סימני יד.

(לב) ולכאן, סימני יד בזמננו, לא יודעים משמעותם. ולמעט בברקסים הוא סכנת נפשות. ולמעט בבלינקרים, תלוי לפי המצב, וכפי שבנ"א עושים בחול, כך יעשה בשבת [ככל מדינה ומדינה, לילה ויום, יש רכבים בסביבה או אין רכבים]. ויש לדון האם יחבר חגורות ביטוח, שהרי זה מפעיל חיישן. ואם לא יחגור, גם ירגיש ויצלצל. והאם יחגור אותו בע"ש. וצ"ע.

(לג) וכשיגיע לבי"ח, יש לדון אם יעצור כדרכו או שיעשה Stall, שהוא כבוי ממילא.

מעוברת ויולדת כהלכתה

לד) ולכבות כדרכו, לכאן אין לו היתר, ויבקש מגוי^{לא} לחנות רכבו. ואם אין גוי, צ"ע להתיר לחנות. ואולי, אם ע"י שלא יחנות, הבי"ח לא יטפל בחולים חרדים, יש לדון להתיר, וצ"ע. ואם הוא במקום שמפריע לאמבולנסים, ודאי יזוז.

לה) תוך הבי"ח, הכל מותר ע"י עכו"ם.

לו) Epino, לכאן אם יש צד שמונע תפריים, שהוא צער וכאב גדול למאוד, מותר להשתמש בו בשבת, דכי היכי דנתיר איסורי דרבנן אח"כ, כ"ש מקודם. ועוד שאיזה איסור יש כאן. ולכאן, אם אין לו הכרח לעשות דווקא בשבת, אולי כדאי להמתין עד מוצ"ש.

לז) **יישוב הדעת.** כבר כתבנו למעלה דלאתובי דעתה של היולדת מותר לחלל. והטעם, דקים להו לחז"ל, דאי יישוב הדעת הוא סכנה ליולדת, ולכן מחללין. והבאנו שצריך לדון כל אופן ביישוב הדעת, ולהכריע כל אופן לכל אשה, האם הוא בגדר יישוב הדעת, ונחלל, או האם הוא בגדר פינוק בעלמא, ולא מחללין.

לח) וכאן המקום לדון, מה הדין בלקיחת אפידורל Epidural בשבת. תהליך האפידורל היא, מזריקים הרדמה מקומית מועטת לתוך גב התחתון, כדי לוודא שהם במקום הנכון בגב, וכדי שיהיו יכולים להכניס הצינור לשם בלי צער. ואח"ז מכניסים מחט יותר גדול, עם נקב בתוכו, ומכניסים דרך המחט, צינור לתוך הגב, ומוציאים המחט, ונשאר צינור לתוך גבה של האשה, ומחברים אותו חזק למקום כדי שלא תזוז, ודרך הצינור הזו מטפטים הרדמה מקומית. וגם יש על הצינור כפתור חשמלי, שבו יכול האשה ללחוץ כשמרגישה יותר צער, וזה יתן לה קצת יותר הרדמה.

לט) ושבת הלוי^{לב} דן אם יש בתהליך אפידורל שום איסור דאורייתא. עיי"ש שמחלק אם מכניס לווריד או שריר, דבשריר אינו פס"ר של חבלה וכו'. ולפי מש"כ שם שאין שאלה של עשיית פתח, כיון שלא איכפת ליה אם נסתם מיד, לפי מש"כ למעלה שיש נחותא בהפתח, יהיה איסור דאורייתא. ויש לדון בזה.

מ) ועוד אחרונים^{לג} ס"ל שהוא איסור דאורייתא כיון שצריך הדם היוצאת לוודא שהוא במקום הנכון, וא"כ הוא חבלה הצריכה לגופה.

מא) ואם הוא איסור דרבנן, נוכל להקל בזה, לעשות איסור דרבנן להציל מצער גדול מאוד, כדאי שכ"ח סעי' כ"ח.

מב) ואם הוא דאורייתא, יש לדון ברצינות אם יש להתיר לה. וע' שבט הלוי^{לד} שיש לו משא ומתן עם האדמו"ר מגור בענין זה.

מג) אם יש חשש פיקו"נ אם לא נותנים לה, ודאי לית מאן דפליג שהזריז הרי זה משובח. השאלה הוא האם מותר כשאינו פיקו"נ מחמת צערה הגדול.

מד) והמקום להתיר את זה, הוא לומר שצער הגדול הזאת הוא הפרעה ליישוב דעתה, וא"כ נזרוק כדי ליישב דעתה.

^{לא} כדן הפסד הבא פתאום, וכו'.

^{לב} א"ס"א.

^{לג} ע' דור המלקטים סי' שט"ז סעי' ח'.

^{לד} ט' ע"ה.

מעוברת ויולדת כהלכתה

(מה) אך יש שטענו, שהיתר של יישוב הדעת הוא דקים להו לחז"ל שיש בו פיקו"נ באי יישוב דעתה, ואילו כאן, הרי לאלפי שנה לא היה להם אפידורל, והסתדרו בלי, אלא ע"כ אין בו משום פיקו"נ.

(מו) וטענה זו יש לדחות, שהרי מלפני חמישים שנה, אשה היתה יולדת בבית לבד, וא"כ איך נתיר ליולדת לנסוע לבי"ח, הא אין כאן הפרעה ליישוב דעתה, בטענה הנ"ל. ובאמת, הקצוהש"ח^{לה} דן בזה, אך להלכה כו"ע מודים שיכולה לנסוע.

(מז) אלא ע"כ, עכשיו בדורנו יש לנו מושגים כאלו, ודברים אלו מקובלים, וכל יולדת יודעת שיכולה לנסוע לבי"ח ולקחת אפידורל, ובזכותה לכך, אם עכשיו נגיד לה שאינה רשאי, ודאי זה אי יישוב הדעת גדולה, ויש בו חשש פיקו"נ.

(מח) וכ"ת, שנאסור כל הרבנים לקחת אפידורל בשבת, ואז לא יהיה על דעתה בכלל, י"ל, שכבר התרגלה לזה מלידות שעבר, או מחברותיה שהיגידו לה. וכ"ת שכולם יבינו דבשבת שאני, ואין לדמות ימי חול לשבת, י"ל הואיל ובזמננו יש פוסקים המתירים בשבת, שוב גם היא רוצה, ואם לא ניתן לה מה שרוצה, הוא בכלל אי יישוב הדעת.

(מט) עכ"פ יוצא, שיש להתיר ליתן לה אם היא רוצה, כיון שזה נכלל בהיתירא של יישוב הדעת.

(נ) ועוד טעם להתיר, הוא מה שלמדנו, 'כל שרגילים'. ואפ' אם להלכה אנן לא היקל כזה, מ"מ המ"ב היתיר כשיש צורך גדול. ור' אלישיב אמר שצער גדול הוא גם צורך גדול. וא"כ, לא לקחת אפידורל הוא צער גדול, וא"כ נתיר בנידו"ד.

(נא) אך אין טענה זו פשוטה כ"כ, שהטעם שהיתיר שם המ"ב היתה משום דיש חשש שיכבד חליו, וא"כ בנידו"ד יש לדון, שהרי אין חשש שיכבד חליו, הא ראייה מליוני הנשים שחיו עד עכשיו שלא לקחו אפידורל. אך גם זה יש ליישב, וכנ"ל. רק יש לדון עכשיו יש לנו ב' טעמים להתיר או רק א'.

(נב) לעשות אפידורל כדי למנוע מניתוח, ודאי שרי, שהרי ניתוח יש בו הרבה יותר חילולים, והוא הרבה יותר סכנה.

(נג) ולכאו', הניחא כשהיא כבר יולדת ממש, עם הסימנים המבוארים בסעי' ג', אז היא יודלת שהיא חולה שיב"ס, ויש לה כל היתיר הנ"ל, אבל אשה הנכנסת לבי"ח, ועדיין אין לה סימנים הנ"ל, האם נאסור לה לקחת אפידורל, שהרי אין דינה אלא כחולה כל גופה, ואינה יולדת הלכתית.

(נד) אך גם זה נוכל להתיר, שהרי יתבאר שם שדברים שא"א להמתין עד שיראה סימנים אלו, מחללין לפני. וע"כ סמכי' על זה, דאל"כ איך נסעה לבי"ח, אלא ע"כ כשא"א להמתין, מחללין מקודם. וא"כ ה"ה בנידו"ד, אם היא תמתין עד שיראו הסימנים, יש צד שיהיה מאוחר מדי, ולכן יש לה כל ההיתרים הנ"ל, לקחת אפידורל כשהיא רוצה.

^{לה} ק"מ ג'.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (נה) אשה הרוצה לנסוע לבי"ח יותר רחוק, כי יודעת שיש שמה טיפול יותר טוב, או שרופא שלה עובד שמה, או שאר דבר דומה, ע"י גוי ודאי מותר לנסוע. וע"י יהודי, פסק המקובל^ל הוא להקל בזה, ולדון אותו כיישוב הדעת.
- (נו) אשה הרשומה בבי"ח מסויימת, והיגיע זמנה לילד בשבת, ע"פ פסק הנ"ל אינה צריכה לנסוע דווקא לבי"ח היותר קרובה, אלא יכולה ללכת לבי"ח שלה, אפ' אם הוא יותר רחוק. והביאור לזה, דאם בשבת עכשיו ישנו תוכנית שלה, היא תתבלבל, ויגרום לאי מנוחת הנפש.
- (נז) אשה הרוצה לנסוע בשבת לבי"ח מסויימת מחמת אוירה חרדית, או יש לחלק בין ב' אופנים. אם היא רוצה האוירה כיון שאז בדעתה הוא יותר 'הייליג', ויותר טוב לנשמה של התינוק, או שאר חשבון של בין אדם למקום, אז בזה עליה לדעת שהתורה מעדיפה בי"ח היותר קרוב. אך אם אינו הרגשה רוחנית, אלא סתם מרגישה יותר בנוח כשהיא מסובב עם אנ"ש, לכאו' בזה יש לדון להתירה לנסוע יותר רחוק מחמת יישוב הדעת, וצ"ע למעשה.
- (נח) אם היא רוצה לנסוע בשבת לבי"ח מסויים, כי יודע שבזה יבקר לה בעלה [כגון כהן], לכאו' זה כלול ביישוב דעתה. ושאר עדיפיות שאינן ברורות, כגון אוירה, וכו', ישאל שאלת חכם, ולא כל אופן דומה לחברו.
- (נט) וכל זה הוא אם יש בשבת יכול לבחור לנסוע יותר רחוק. ולענין האם מחוייב לרשום בבי"ח מבעוד מועד, לכאו' בזה הוא רק 'ראוי' כמש"כ בריש הסימן, ולכן אם יש לה סיבה, נתיר לה לרשום באיזה בי"ח שהיא רוצה, ואז בשבת אם יגיע זמנה, פסקה יהיה כמש"כ באות נ"ד.
- (ס) אך, אם רוצים לבחור בבי"ח מסויימת מחמת סיבה צדדי לגמרי, כגון שבעלה רוצה להיות קרוב לביהכנ"ס מסויים, לכאו' בזה יש 'ראוי' לבחור בי"ח יותר קרוב.
- (סא) מבואר מר' משה^ל שיש ב' מיני יישוב הדעת. הא' הוא יישוב הדעת גמור, ולכל הנשים יש פחד הזו, וב', דברים פרטיים, שאצלה יש בו משום יישוב הדעת. ור' משה מסכים להתיר בב' האופנים האלו, אך כ' שהיכא שהוא שלה פרטי, ישתדל בעלה לפייסה ולהסביר לה שאין צורך בזה, אבל אם היא מתעקשת, יחלל.
- (סב) **תומכת לידה, Doula, Labour Coach**. יל"ע, האם מותר לחלל עבור תומכת. ויש שאמרו, שאין בזה צורך אמיתי, הואיל שזה דבר חדש, ולאלפי שנים הצליחו ללדת בלי זה.
- (סג) אך, כמש"כ לעיל לענין אפידורל, מה שקרה מימי קדם אינו משפיע על יישוב דעתה שלה עכשיו, ולכן אם יש בה משום יישוב הדעת בזמננו יהיה מותר.
- (סד) והנה, היולדת או בעלה שמתקשרים להתומכת, אינו עושה איסור דאורייתא, ולכן יש להקל אפ' קודם שנאריך בזה. ונאריך לבאר רק מהו היתירה של התומכת לנסוע.
- (סה) אם היא נוסעת ע"י גוי, ג"כ אין לפקפק, וגם אם יש בו משום רבוי שיעורים, ונדון רק אם נוסעת ע"י יהודי.

^ל מקור הפסק הוא דיין פאדווא, ונקטו העולם כוותיה.
^ל א' קל"ב.

מעוברת ויולדת כהלכתה

(סו) ולכאו' מותרת לה לנסוע. והטעם פשוט דכל מלאכתה ומומחיות שלה הוא יישוב הדעת, שהיולדת יודעת שיש מי שדואגת בשבילה, ויכול להדריכה בין לענין טיפול הרפואי, בין לענין הסרת כאבי הצירים, בין לענין Breathing, מונעים טיפולים שאינם נצרכים, מונעים ניתוחים, מקצרים זמן הלידה, וכו' וכו'. ועוד, דבזמננו הוא דבר רגיל ומקובל, וכולם עושים את זה^{לח}, ולכן אם נמנוע את זה, יהיה הפרעה עצומה ליישוב דעתה.

(סז) ברם, כל זה הוא רק בארה"ק, או באנגליה, וכדו', ולנשים צעירות, אבל בארה"ב שיש לכל אשה רופא פרטית, או לאשה בלידה שישית, שוב אין תומכת דבר מצוי כ"כ, ויש לדון כל אופן בנפרד, אם יש בה משום יישוב הדעת. אם היולדת רוצה את זה אפ' אחר שמסבירים לה, אז בכל אופן לכאו' יש מקום להתיר, ע"פ ר' משה הנ"ל אות ס"א.

(סח) כשהאשה רוצה תומכת, וגם^{לט} בעלה, לכאו' גם מותר ע"י ישראל^מ. בעלה ואמה, לכאו' כנ"ל. אמה ותומכת, בעלה אמה ותומכת, ע"י גוי ודאי שרי, וע"י רבוי שיעורים ג"כ יש להקל. וע"י ישראל, במלאכות גמורות, יעשה שאלת חכם על כל אופן לחודיה אם יש להתיר. וע"ע מש"נ לקמיה בנספח, מענין זה.

(סט) אין לטעון שתומכת יהיה מותר בכל אופן, ע"פ סעי' שלנו 'קוראין לה חכמה'^{מא} ממקו"א', דזה מיירי כשאין משהו אחר ליילד אותה, משא"כ בזמננו, תמיד יש צוות רפואי.

(ע) מדליקן נר ליולדת, אפ' סומא, דמיישב דעתה. וע' שעה"צ למה אין אומרים לה שהדליקו כשבאמת לא הידליקו, ויישב, שתרגיש בכך. וזה המקור לדון לגבי בשר נבילה לחולה, שכ"ח י"ד, אם נשקר לו.

(עא) משנין ליולדת, היכא שאין עיכוב, או שהעיכוב אינו מעכב.

(עב) מעשה שהיה פעמים רבות באשה מעוברת שלא הרגישה תנועת העובר לזמן מה. ומייעצים הרופאים לשתות מיץ ענבים או שאר מיץ עם הרבה סוכר, ולשכוב על צד שמאל לרבע שעה. לרוב, מתחילים להרגיש תנועות העובר. ואם בכל זאת אינה מרגישה כלום, שולחים האשה לבי"ח או מרפאה לבדוק בשלומה של העובר, ע"י חיבור למכשיר מוניטור. והשאלה, כשקורה כן בשב"ק, האם מחללין שבת עבור זה.

(עג) ולכאו', זה חילול שבת עבור הצלת עובר מחשש סכנה, וקיי"ל דמחללין מטענת חלל שבת אחת כדי וכו'.

(עד) והנה, אם יש גוי זמין לנסוע לבי"ח, יש לנסוע ע"י גוי, אבל אם אין גוי בנמצא, יש לחלל ע"י ישראל. ואע"פ שבבי"ח אינם ממהרין לטפל בציורים כאלו בדחיפות יתר, היינו משום שלרוב אינו ענין של דקות ספורות^{מב}, אבל בעצם הוא שאלה של פיקוח נפש של העובר.

^{לח} ולא שואלין בבי"ח, האם יש לכם תומכת, אלא שואלין מי התומכת שלכם.

^{לט} ע' אג"מ הנ"ל מש"כ לענין נסיעת כמה אנשים.

^מ דיש דברים שא' עושה שאין השני עושה.

^{מא} דבר יפה שמעתי, מדוע קוראין לה 'חכמה', דאי' במשנה, איזהו חכם, הרואה את הנולד, וא"כ אלו רואים ה'נולד' והלידה, וא"כ הם חכמים, ולכן קוראים אותה חכמה.

^{מב} ובבי"ח, כיון שיש הרבה מקרים של פיקו"נ, אינם יכולים לחיות כל המשמרת בבהילות ופחד, אלא עובדים בצרורה רגוע ומסודרת, ורק נבהלים למקרים מיוחדים מאוד.

מעוברת ויולדת כהלכתה

- עה) **שבת נגר יחוד**. אשה הצריכה לנסוע לבי"ח בשבת באמצע הלילה, ובעלה אינו נמצא לקחת אותה, אלא גבר אחר מוכן לקחתה ברכבו, ויש שאלה של יחוד, האם מותר לנסוע לאסוף שומר לנסוע עמה, כדי שתהא יכולה לנסוע לבי"ח בלי שאלות של יחוד.
- עו) ולכאו', תוך ירושלים, אפ' לבי"ח הדסה, אין חשש יחוד, דהוא תמיד ברחובות העיר. ואם נוסע מחוץ לעיר, והכבישים ריקים, ואז יש איסור יחוד, מה יעשה.
- עז) אם הוא נהג ערבי, אין ספק שמותר וחייב לנסוע ולחלל יותר כדי שמישהו אחר ינסוע עמה. וע"י שאר גוי ג"כ מותר. ואם הוא ישראל חרדי [כגון גיס], אם הוא שאלה של רבוי שיעורים, יש להקל לקחת מישהו אחר.
- עח) ואם לא, לכאו' תלוי מהו חומר איסור יחוד. אם הוא יהרג ואל יעבור, אז שבת יותר קל, וינסוע יותר, ואם אינו יהרג ואל יעבור, אז שבת חמירא, ויעברו על איסור יחוד.
- עט) והיה מקום לדון ולומר שאשה יולדת שאין חשש שתפסיקו ציריה, אינו במצב של פתוי כלל, ולכן לא שייך איסור יחוד כלל. וסברא זו הוא חידוש, אבל יכול להכריע השיקול.
- פה) שש"כ^{מג} היכריע שיקחו מישהו אחרת עמם [האם זה משום רבוי שיעורים?], מאידך, ר"י זילברשטיין בתורת היולדת י"ד ג' ס"ל שיעברו על איסור יחוד. ובצירוף סברא הנ"ל, יש לסמוך על דעת ר"י זילברשטיין.
- פא) הנוסע בשבת לבי"ח מחוץ לתחום, אם הוא ע"י גוי, יכול לשים בשקית מבעו"י כל מה שיצרכו, אפ' דברים המוקצה, ויטלטלם אגב ההיתר שהוא חשוב יותר, וא"א בניעור. אבל הנוסע ע"י ישראל, יש למעט כל מה שאינו צורך לפיקו"נ עצמה. כשהגיעו לבי"ח, מותר לטלטל הכל [מצד תחומין] דכולא ביתא כד' אמות.
- פב) ובאמת, גם מחוץ לבי"ח יש להקל כיון שיצאו ברשות, ע"ע הל' תחומין.
- פג) הצמיד שנותנים להבעל ולאב החדש, יש בה הוצאה מה"ת, ויש להיזהר בזה.

מעוברת ויולדת כהלכתה

הבהרה בענין יישוב הדעת ביולדת, ולשאר חולה שיב"ס

הגמ' שממנה לומדין ההיתר של יישוב הדעת איירי ביולדת, וסומא, ומותר להדליק נר עבודה אע"פ שאינה רואה בכלל, משום יישוב הדעת.

המקור לחדש היתר של יישוב הדעת עבור שאר חולים שאינם יולדת הוא שו"ת הרשב"א ד' רמ"ה, ומבואר דהמ"ב נקט להקל בזה, כדמבואר בבית"ל סעי' ד' וי'. וכ"ה בבית"ל סי' רע"ח סעי' ב' לענין כבוי הנר.

שו"ע בסי' ש"ו סעי' ט' חולה דתקיף ליה עלמא, מותר לעשות רק איסורי דרבנן, ולא איסור דרבנן. וקשה, הא משום יישוב הדעת ה"ל להתיר לעשות אם איסורי דאורייתא. הצ"א וקצוהש"ח קל"ה א' ס"ל דמכאן חזינן שאין היתר של יישוב הדעת לשאר חולים רק ליולדת. [א"נ, יש היתר יישוב הדעת לשאר חולים רק כשהוא נוגע לעצם רפואתו ממש, כל שרגילין, אבל סתם מנוחת הנפש, לא, מלבד יולדת].

ומהמ"ב וביה"ל שהבאנו למעלה, ע"כ אין לחלק כן, וא"כ ק' שו"ע בסי' ש"ו.

ובאמת, דעת המ"ב קשה, דבסעי' י' היקל, וכ"ה בסי' רע"ט סעי' ב'. ובסעי' ד' בבית"ל שמאריך לברר המקור של כל שרגילין, מביא שי' התשב"ץ שמקורו הוא יולדת, ויישוב הדעת, אך מסק' הביה"ל אינו כמותו מהא שלא היקל בשופי, אלא כפי תנאיו שם; אלמא לא למד כהתשב"ץ, וכ"ה בתוס' וברמב"ם, ללמוד מיולדת, ואעפ"כ מיקל בסעי' י' ובסי' רע"ט, ומיקל בכל שרגילין כפי תנאיו שם. וק', איך הביה"ל לומד ב' דינים מגמ' א' של יולדת, להקל בשופי לענין יולדת, ובצמצום לענין שאר חשיב"ס.

וזה מלבד הקושיא הנ"ל מסי' ש"ו סעי' ט', חולה דתקיף ליה עלמא. ובאמת על הלכה זו נתקשו בה טובא, ע"ע ערוה"ש, פמ"ג שמתיר אף דאורייתות, שואל ומשיב ג' ק"פ, מהרש"ם ד' מ"ד, ושו"ש.

ומכח ההכרח מבואר, דאפ' לשאר חולים, מנוחת הנפש בנוגע לעצם הטיפול, כגון שיהיה להחולה מי שידאג עבורו, ולוודא שהצוות מטפלים בו כראוי, בזה יש להקל אפ' בדאורייתות, וכדמבואר שם בסי' רע"ח.

כשאנו בעצם טיפול הרפואי, אלא יותר צדדי, ליולדת מותרת, לשאר חשיב"ס זה מדין כל שרגילין, ומותר רק ע"י גוי או דרבנן, או במקום צער או צורך גדול [שעה"צ שם].

וכשאנו אפ' צדדי אלא מנוחת הנפש ונחת רוח בעלמא, בזה אולי אין היתר לעשות דאורייתות כלל, ואולי זהו הטעם שהחמירו בה כ"כ בענין סי' ש"ו סעי' ט'. וכדברי הערוה"ש שם שהוא 'חששא בעלמא'. ואולי ההבנה בזה, דהואיל והוא כבר בסוף ימיו, אין להחולה התרגשות כ"כ, ואינו משפיע כ"כ על מצבו, ולא יעלה ולא יוריד. ואולי מפני זה החמירו כ"כ, ועדיין צ"ע.

ולמעשה, מותר כמעט בכל גווני מכל הני טעמי, שמרגיע אותה, והוא יישוב הדעת גמורה, ועכשיו יש מי שדואג שיטפלו בה כראוי, ועוזר לה לנשום כראוי, למנוע ניתוחים, מקצר זמן הלידה, ובמציאות, היא ממש מסייעת לצוות הרפואי לעשות את הנצרך.

ואין לאסור לתומכת לנסוע עבורה [וה"ה בעלה ו/או אמה] אלא כשהוא 'פינוק' בעלמא, והיא מסתדרת בסדר גמור בלעדיהם, ורק משתמשת בתומכת כי הקופ"ח משלמת עבורה בלא"ה; אבל כל שיש תועלת בהתומכת, ולעולם רצתה את זה, אלא לא היה שוה לה את הכסף, מותר לנסוע אף ע"י ישראל.

ולתומכת לחזור הביתה בשבת ע"י ישראל, צ"ע, ואכ"מ.

מעוברת ויולדת כהלכתה

סעי' ב' – כותית

- (א) ליילד גוי, בחול מותר בשכר משום איבה, אבל לא בשבת, דאומרים להם, רק מחללין למי ששומר שבת.
- (ב) ומ"ב מביא מג"א, דהיכא שאיכא למיחש שלא יקבלו את זה, מיילדין, רק אם אינו עובר שום איסור.
- (ג) ואח"כ מביא פמ"ג שמצדד להקל לחלל איסור דרבנן לזה. וממשיך המ"ב: ודע דהרופאים בזמנינו אפ"י היותר כשרים אינם נזהרים בזה כלל דמעשים בכל שבת שנוסעים כמה פרסאות לרפאות עובדי כוכבים וכותבין ושוחקין סממנים בעצמן ואין להם על מה שיסמוכו דאפילו אם נימא דמותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום איבה בין העו"ג [אף דג"ז אינו ברור עיין בפמ"ג] איסור דאורייתא בודאי אסור לכו"ע ומחללי שבת גמורים הם במזיד השם ישמרנו, עכ"ד^מ.
- (ד) וידוע שהח"ח היה מוכיח לרופאי זמנו, ולא היה מסתכל בפניהם, מחמת איסור זו.
- (ה) אבל, ר' משה חלק בתקיפות על המ"ב הזו, וזה דבריו: אשיב על שאלת מע"כ בדבר עכו"ם, דהא ברור ופשוט שהתירוצ אמר אב"י בע"ז דף כ"ו ע"א דיכולין לומר דידן דמנטרי שבתא מחללין עלייהו דידהו דלא מנטרי שבתא לא מחללין לא תתקבל תשובה כזו במדינות שלנו לא אצל החולים וקרוביהן ולא לראשי המדינה, שלכן ודאי אם הוא בבית חולים ויאמר תירוצ זה לא רק שלא יועיל כלום דכשלא יהיה שם רופא אחר ולא ירצה לרפא ודאי לא ישגחו על דבריו ואם לא יהיה שם רופא אחר ודאי ידונו אותו כפושע ורוצח אם ח"ו יהיה איזה סיבה, וכו'. וכו', אבל כשנזדמן שהוא מוכרח להיות שבת בבית החולים או כשהוא כבר רופא קבוע שאף שהמשרד שלו סגור בשבת בא דוקא אליו נכרי חולה בדבר שהוא סכנה הוא מוכרח להזדקק לו אף בחלול שבת באיסור דאורייתא, וכ"ש כשנזדמן איזה אסון סמוך לביתו שקורין לרופא הסמוך יותר מאחר דלא מתקבל במדינותינו הדחיים שאמר אב"י הוא סכנה ממש גם בעצם לגופו ממש מקרובי החולה, וגם אם הוא אינו חושש שתהא סכנה לו בעצמו יש לחוש לאיבה גדולה כל כך מצד אנשי המדינה וגם מהממשלה שיש ודאי לחוש גם לעניי סכנה מתוצאות זה, ואף שהתוס' שם ד"ה סבר תמהין איך אפשר להתיר משום איבה איסורא דאורייתא, כפי המצב במדינותינו בזמן הזה איכא מצד איבה סכנה גדולה אף במדינות שהרשות לכל אדם מישראל להתנהג בדיני התורה, שהוא עכ"פ שלא בשע"י זה לא ירצה להציל נפשות. ופלא על הגאון הח"ח (מ"ב סי' ש"ל ס"ק ח') שכתב דהא הרופאים אפילו היותר כשרים נוסעים כמה פרסאות לרפאות עכו"ם ושוחקין סממנים בעצמן ומסיק דמחללי שבת גמורים הם במזיד אף שיהיה איבה מזה, הא ברוסלאנד בעיירות הקטנות שהיה רק רופא אחד לכל הסביבה הרי ודאי ברור אם לא היה הולך לרפאות את העכו"ם היה ברור שהיו הורגין אותו בטענתם שגרם מיתה לבנם ובתם וכדומה וגם שופטי המדינה לא היו מענישין אותם כל כך או לגמרי לא היו מענישין את העכו"ם שהיה הורגו ואפילו באופן שהשופטין היו מענישין באיזה עונש קל הא היה שייך לחוש שיהרגו בצנעא, עכ"ד, ועיי"ש שממשיך יותר, ומביא חת"ס שפסק כוותיה. קשה על המ"ב שכ' דהרופאים אין להם על מה לסמוך.

^מ א' מהמקומות הבודדים, שהמ"ב מוכיח בשם עצמו, ולא בשם מישהו אחר.

מעוברת ויולדת כהלכתה

(ו) ואם ר' משה אמר דברים כאלו בזמנו, כ"ש וק"ו היום כשלכל א' יש לו מצלמה על פלאפון שלו, ואם יראה ישראל אינו מחלל להציל, הוא יסריט את זה, ויפיץ אותו על כל מיני רשתות וכו' וכו', ותוך דקות ספורות יהיה לעיני רבבות שונאי ישראל, וה' ירחם עלינו. ולכן חייב לחלל, אפ' אינו רופא, אלא הוא Bystander, ואם הוא מצב שבחול יהיה עליו לעזור, ה"ה בשבת.

(ז) והגרש"ז כ' שאפ' אם הוא בצנעה, עדיין מחללין, דמי יודע מי רואה או שומע. ויש לדון אם יש איזה אופן שיסכים שאי"צ לחלל. ולכאנ' בזמננו, שכל א' שולח לחברו כל פרט בחייו בלי לחשוב מה יהיה ההשלכות אם זה יפוצ, קשה למצוא אופן שיכול לעזור ואינו רשאי.

(ח) והנה, אם אינו חשש סכנת נפשות להגוי, אלא סכנת אבר, יש מקום לומר שעדיין יחלל, דגם על זה יש חשש איבה.

(ט) ואיבה שייך, בין על עכו"ם ובין על חילוני, ל"ע.

(י) יש מקום לומר, שכשמחלל על גוי, יכוון שעושה רק משום איבה, דאז יש לצדד ולומר שאין כאן אלא מלשאצל"ג.

סעי' ג' – נקראת יולדת

(א) דברים הצריכין חילול שבת ליולדת, ויכולין להמתין בלי לסכן חיי האשה, ממתינים עד שיהא בה דין יולדת הלכתי.

(ב) אבל דברים שא"א להמתין בהו, או שאם נמתין לא יהא אפשרות בהמשך, המ"ב סק"ט כ' שמתיר אפ' קודם שיראה בה א' מסימני יולדת. דוגמא לזה הוא קריאת חכמה וכדו'.

(ג) וכן אם יעשה מוקדם יהיה אפשר לעשות ע"י גוי, ואם ימתין יחייב לעשות ע"י יהודי, עושין מוקדם ע"י גוי, אפ' אינה יולדת אמיתי.

(ד) ומה הם סימני יולדת. יש ג' סימנים. משתשב על המשבר, או משעה שהדם שותת ויורד, או שחבורתיה נושאות אותה, שאין בה כח להלך – ומשנראה א' מאלו, הרי היא יולדת.

(ה) ושיבת המשבר, אין לנו מושג כזה בזמננו, וערוה"ש סק"ד כ' דהיינו שאחווה צירים וחבלים. ולמעשה, אם הצירים הם חזקים מאוד, ותדירין מאוד, הרי זה יולדת. ואם הוא ספק [ורוב פעמים הוא ספק מכיון שאין גדר זו ברור], יחלל בשנוי.

(ו) והסימן של Breaking Waters, אינו מוזכר בהפוסקים, ולכן אינו סימן לידה. אך, לכאנ' הוא לכה"פ סימן של חולה כל גופו.

(ז) אפידורל, אפשר לעשות גם מהתחלה, כיון שאינו ברור שיהיה אפשר בהמשך.

(ח) יולדת שרוצה ליכנס לאמבטיה, אם מדליק הבוילר, יעשה ע"י גוי כ"ז שאינו יולדת ודאי, ואם אין גוי יעשה בשנוי, או שתשתמש בדוד שמש, או שאר דרבנן. ומשהיא יולדת, מותר לעשות הכל בכל בעצמה, ועדיף ע"י שנוי.

מעוברת ויולדת כהלכתה

סעי' ד' – אחרי הלידה

- (א) ההלכות שנמצאים בסעי' הזו לגבי יולדת לאחר לידתה, שייכים בין כשילוד חי, ובין במפלת, כ"כ קיצשו"ע, והו"ד בתורת היולדת. וכן בענין אשה שילדה ע"י ניתוח קיסרי, למרות שהו"א שיש מקום לחלק.
- (ב) מפלת נקרא רק אחר מ' יום, ומשערינן מליל טבילתה, אם לא שיודעין אחרת. ועמש"כ בזה באריכות ביו"ד סי' קצ"ד.
- (ג) ודין יולדת אחר הלידה הוא שכל ג' ימים הראשונים מחללין אפ' אמרה איני צריכה, מג' ועד ז', מחללין אם אמרה צריכה אני, ומז' ועד ל' דינה כחולה כל גופה.
- (ד) וכל זה הוא בסתמא, אבל אם יש סיבה לחשוש שמצבה חמירא, מקילין יותר מכללים אלו.
- (ה) דן המ"ב סק"י אי ג' ימים וז' ימים אלו הם מעת לעת או"ד רק ימים, נפק"מ, כל השעות של יום השלישי עד שעת לידתה. ומסיק, דלענין יוה"כ, יש להקל, דספק נפשות הוא, וגם בשבת, אם נזדמן לו גוי, יעשה ע"י גוי, אבל אם אין גוי קרוב אליו, מותר לעשות בעצמו, מעת לעת, בין לענין ג' ובין לענין ז'.
- (ו) ומשערינן מגמר הלידה, מ"ב י"א. וכ' חו"ש ד' רמ"ח דהיינו מיציאת השליה.
- (ז) נסתפקתי, הא דיולדת היא חולה כל גופו לל' יום, האם גם זה מעת לעת או לא. ושאלתי אאמו"ר שליט"א, והשיב, דהיא חולה כל גופו אפ' הרבה יותר מזה.
- (ח) עכ"פ היוצא לדינא, מותר כל מלאכות שהיא רוצה מעת לעת, ועדיף ע"י שנוי, ואם יש גוי בנמצא, לא היפסיד, ואי"צ לטרוח לזה כלל.
- (ט) [אגב, אם השאירו הורים דואגים בבית, לכאו' מותר לבקש מגוי להתקשר, שבות דשבות במקום עגמת נפש.]
- (י) ולענין תענית ביוה"כ, עי' סי' תרי"ח סק"י ג', ושעה"צ י"ט, ומשמע קצת שונה מכאן. ועכ"פ כשהיא עושה שיעורים, יכולה להקל מה נקרא כזית, ומהו כדי אכילת פרס.

סעי' ו' – מדורה ליולדת

- (א) גמ' שבת קכ"ט, עושין מדורה ליולדת, ואינו ברור מהגמ' באיזה יולדת [ג' או ז' או ל' מדברים].
- (ב) איך שיהיה, הדין הוא שעושין לה מדורה ע"י ישראל, ולא אומרים לה ללבוש מעיל וכדו'. וזהו המקור להיסוד כל שרגילים וכו'.
- (ג) ואינו מיירי רק ביולדת, אלא גם במקיז דם, הואיל ואבדו הרבה דם, עושין להם מדורה, כדמבואר שכ"ח סעי' י"ח.
- (ד) עד כאן מצינו ביולדת ובמקיז. ויל"ע, האם זו דין דווקא באלו, או ה"ה שאר חולים שיב"ס.
- (ה) והנה, דעת הרמב"ם הוא דרק בב' אלו מותרים ע"י ישראל, אבל שאר חולים לא [ואם הוא קר, ילבש שמיכה או מעיל, משא"כ ב' אלו אי"צ, אלא עושין מדורה].

מעוברת ויולדת כהלכה

- (ו) והשעה"צ שב"ח ל"ו ומ"ב ס"ב כ' דכל הפוסקים חולקים על הרמב"ם, וס"ל דגם שאר חשיב"ס הדין כן, כיון דסתם חולה מסוכן הוא אצל הצנה. ומסיים, דאם אפשר ע"י א"י, יעשה ע"י א"י. [ולכאן' טעמו הוא להרויח שי' הרמב"ם, אפ' אי לא קיי"ל כוותיה].
- (ז) הנה, דעת המג"מ ועוד ראשונים מבארים היתר זו מחמת כלל הישן של כל שרגילין, אבל המ"ב דלית ליה האי כללא הוצרך למצוא טעם אחרת להיתירא, והוא מדו דצינה וקור שאני.
- (ח) הרמב"ם, דבעצם מסכים ליסודו של כל שרגילין, מחמיר כאן, וע"כ ס"ל שאינו צורך כ"כ.
- (ט) עכ"פ בסוגיין, השו"ע היתיר עשיית מדורה ליולדת כל ל' יום – ואע"פ שאינה חשיב"ס רק עד שבעה, ע"כ צ"ל דמסכים להרמב"ם דיולדת אצל צינה הוא חמור משאר דברים, ואה"נ לשאר דברים היא רק חולה כל גופו.
- (י) ולדינא, נקט הגר"ז, ערוה"ש, חיי"א כהשו"ע, דעושין מדורה כל ל'.
- (יא) אמנם, הביה"ל האריך להוכיח דמדורה אינו שונה משאר צרכי חיה, ואינו מותר לעשות רק עד ז', אבל תוך ל' אין עושין ע"י ישראל כלל, ומביא ראשונים כוותיה. ובביה"ל סיים 'קשה מאוד להקל, וצריך עיון למעשה'. ובמ"ב כ' וע' ביה"ל שהבאתי דעת הרבה גדולי ראשונים שסוברין וכו', כשאר חולה שיב"ס, עכ"ד, ולא היכריע או נתן רמז מה לעשות למעשה.
- (יב) ולכן להלכה, ע"י גוי אינו שאלה דמותרת, וע"י ישראל הוא ספק, ויעשה ע"י שנוי, ואם א"א, יעשה כדרכו, דספק סכנת נפשות להקל.
- (יג) ולמעשה, נוגע בזמננו, לגבי הדלקת החימום ובוילר.
- סעי' ז' – צרכי הוולד
- (א) אינו נוגע כ"כ בזמננו כי מחללין על תינוק ותינוק. ואפ' אם ברור לנו שאינו בר קיימא, אעפ"כ מחללין כדי שהבי"ח לא יבא לעשות שיקולים משל עצמם.
- (ב) חתיכת הטבור מופיע בסעי' שלנו וזה נוגע בזמננו.
- (ג) ויש לדון, איזה מלאכה הוא זה, גוזז, קוצר, וכו' וכו' ואכמ"ל.
- (ד) ויש לדון אם הוא סמוך ליציאת השבת, האם ימתין לחתוך, הואיל ויש אנשים שעושים כן ואומרים שהוא יותר בריא.
- (ה) יש המציאים דם הטבור ע"י ישראל למרות שהוא אסור, ואין צורך לפנינו.
- (ו) השליה, בזמננו לא קוברין אותו, ע' אג"מ ג' קמ"א. והוא מוקצה, אך יש לה היתר של גרף.
- (ז) ביה"ל כ' דמחללין על עובר פחות ממ' יום, כיון שעדיין יש הטעם של חלל שבת אחת, אפ' בספק [דלא כדעת הנצי"ב]. ושבה"ל ח' ס"ז כ' דה"ה בעובר לאשה חילונית, נמי אמרי' הכי, מלבד חשבונות של איבה!

מעוברת ויולדת כהלכתה

- (ח) ור' אלישיב בקובץ תשובות א' מ"א יש לו ציור לזה, כגון לחלל שבת לשכנע אשה שלא לעשות הפלה.
- (ט) היתר זו אינו שייך אלא כשכבר נמצאת בהריון, אבל להתחיל הריון כשהדבר כרוך באיסור תורה, כגון טיפולי פוריות, שבה"ל ה' מ"ז החמיר, אפ' אם אין 'עת רצון' מלבד עכשיו.
- (י) ע"כ מסימן זו, מה שנוגע לעניינו ובזמננו.
- (יא) סי' של"א, מילה בשבת כשיודע שקרובים יגיעו ברכב, אג"מ א' קנ"ו מיקל, ואילו השבה"ל חולק ומחמיר.

מעוברת ויולדת כהלכה

נספח: הלכה והדרכה בנוגע לשאיבת חלב בשבת, הועתק מכתבנו להל' שבת חלק ג' סי' ש"ב

- (א) הדברים המובאים כאן הם הכללים, וכל אחד ישאל שאלת חכם לברר מהו הצורך והצער שלו, ומה מותר באופן ידידיה
- (ב) אי' שבת צ"ה. החולב חייב משום מפרק. ועיי"ש ברש"י שהוכיח שמפרק הוא משום דשק"ה, ודלא כירושלמי דכ' משום דעוקר דבר מגידולו, ודלא כמהלכים אחרים^ק. וכ"כ מ"ב שכ"ח ק"ז שהוא משום דש.
- (ג) ואע"פ שבגמ' ע"ה. אי' דלרבנן אין דישה אלא לגדולי קרקע, צ"ל דבהמה נקראת גידו"ק הואיל וינוקו הוא מן הקרקע, וה"ה אשה. ואע"פ שבטוחן לא אמרי' כן, ומ"ב שכ"א ל"א שמביא שהוא מח', ולא מקילין בטוחן אלא בצירופים אחרים.
- (ד) כתובות דף ס. תניא, רבי מרינוס אומר גונח [מי שצועק מחמת כאב לבו, מ"ב שכ"ח ק"ו] יונק חלב [מבהמה] בשבת. מאי טעמא? יונק מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן. אמר רב יוסף הלכה כרבי מרינוס.
- (ה) דהיינו, מפרק דאורייתא, כלאחר יד^ק, היתירו במקום צערא. וכן נפסק בשו"ע שכ"ח סעי' ל"ג.
- (ו) וחליבת אשה, מבואר שם בסעי' שלאחריה, דאסור לאשה לחלוב לתוך כלי, משום שהוא מפרק.
- (ז) וא"כ נשאלת השאלה, איך מותרת לאשה להניק בנה, הרי הוא מלאכת דש, כה"ק האו"ש ושביית שבת וחלקת יואב. ועמש"כ בהל' שבת באריכות ליישב קושיא זו, ויסוד התירוף שהוא שזה דרך אכילה וא"כ אין עליה שם מלאכה כלל וכלל, עיי"ש.
- (ח) נמצא, שמותר לכתחילה לאשה להניק בנה, אבל לשאוב [Pump, Express] חלב, אינו מעשה אכילה, ולכן הוא ממש מלאכת דש, וכ"מ שכ"ח סעי' ל"ד שלתוך קערה או כוס אסור.
- (ט) ולענין לחלוב לתוך אוכל ולהתיר מחמת משקה הבא לתוך אוכל, יתבאר בהמשך לגבי סחיטת פירות, שר"ח מחמיר, והמחמיר תבא עליו ברכה. וכאן גרע טפי מאשכול ענבים לתוך אוכל, אלא דומה יותר לבוסר לתוך תבשיל, סעי' ה', שר"ת אוסר כיון שאין הבוסר ראוי לאכילה – ע' בהמשך מש"נ בזה, ואינו מוכח - , וא"כ ה"ה בנידו"ד, והמ"ב שם כ' דיחמיר כר"ת. וגם צריך לזהר שיבלע לגמרי תוך האוכל, ולא יתבטל האוכל.
- (י) ויש לדון בכמה אופנים שונים: כשהיא בצער, כשהתינוק צריך החלב וא"א לינוק, כשיש מעליותא אם התינוק יקח חלב האם, כשעושה כן כדי שלא תפסיק מליצור חלב.
- (יא) אם מיירי בתינוק שצריך לחלב האם משום ספק סכנת נפשות, ודאי מותר לשאוב. וכשיש אפשרות בין משאבה חשמלית או ידנית, האוח"ש כ' שידנית עדיפא כיון שאין

^ק דאל"כ לא היה היתר של סחיטה לאוכל, שההיתר של משקה הבא לאוכל כאוכל הוא רק בדש.

^ק ע' תוס' ע"ג:

^ק ע' מ"ב ש"כ סק"י, דאינו שנוי גמור.

מעוברת ויולדת כהלכתה

בו שאלות של חשמל. וזה טעות גמורה, שהרי בידנית, כל שאיבה הוא מעשה דישה חדשה, משא"כ בחשמלית, אפ' ת"ל שהדלקת חשמל הוא איסור מה"ת, מ"מ הוא עושה איסור אחת בהדלקתו, ואיסור אחת בחיבורו עליה, ואז הכל ממילא וגרמא, וזה ודאי עדיפא מהרבה מעשי דישה מה"ת. וישתדל לעשות הכל בשנוי, ככל דיני פיקו"נ בשבת.

(יב) ומה נקרא פיקוח נפש? כל זמן שלא ידעין שהתינוק אוכל פורמלה, דנינן חלב האם כאילו זה אוכל היחיד שיש להתינוק, אבל אם יודעים שלוקח פורמולה, כגון דלפעמים נותנים לו, או שבין כך היחליטו עכשיו להתחיל ליתן אוכל אחרת או פורמולה, יעשו כן גם עכשיו. ואם ניסו פעם אחת ולא הלך, אי"צ לנסות עוד הפעם. - כן מבואר מהגרש"ז^{קח}, וכן אומרים בשם ר' אלישיב, וכן אומרים בשם החזו"א, אך מהחזו"א אין ראייה, דבומנו לא היה פורמולה טוב כמו היום.

(יג) א.ה. מעשה שהיה באשה שבועיים וחצי אחרי הלידה, שלא היתה אצל התינוקת, ורצה לחלוב בידים בגלל הצער, ורצה לשמור החלב להתינוקת. ותינוקת היתה רגיל לקחת בקבוק אחת של פורמולה כל יום, וינקה מאמה שאר הפעמים, והורו שמותר לה לעשות כן, כיון שלא יודעים שהתינוקת יקח רק פורמולה לכמה ימים, ועדיין חלב האם נחשבת כהאוכל היחיד שיש לה, ואם לא תשמור את זה אולי לא תינוק שוב, ולכן היתירו.

(יד) וכ"ז מיירי שלא ידעה מבעו"י שצריך לשאוב בשבת, אבל אם ידעה מבעו"י, פשוט שודאי חייב להעמיד מבעו"י משאבה חשמלית בשעון שבת שידלק בשעה שהיא רוצה, ואז יחבר עצמה^{קט} לפני שידליק, ונמצא שהכל גרמא, ולא היה איסור דאורייתא כלל.

(טו) ואם אין לה משאבה ערוכה, לכה"פ תשאוב לפני שתקבל שבת, ובסוף השבת תמתין עד מוצ"ש ואח"כ תשאיב.

(טז) כשאינו פיקו"נ, ע' סי' ש"ל סעי' ח' אשה שהיא בצער מחמת רבוי חלב, מותר להוציא בידה. ומ"ב סק"ב ביאר^{קי}, שהולך לאיבוד, ועוד, הוא מלשאצל"ג, ועוד, הוא צער.

(יז) ומבואר שלאיבוד אינו אותו היתר של מלשאצל"ג. ואין לומר שכאן יהיה היתר של לגופן, דהיכא שא"צ למים היוצאין היה קיל טפי, דהתם אמרו כן רק כשהוא תיקון אוכל, שעכשיו הכבשים ושלקות הם יותר טובים לאכילה, וכן בחיתוך פירות נתיר בהמשך, שזה תיקון לאכילה, ואינו דש, ולכן באשה, א"א לומר שזה תיקון אשה, רק הסרתה מצער, ופשוט.

(יח) ומפני זה, המ"ב הביא עוד טעם של מלשאצל"ג. ונמצא יש ב' טעמים למה הוא רק מדרבנן - אינו המלאכה כלל, ועוד שאצל"ג, ובמקום צער היתירו, דומיא לגונח שהיתירו במקום צער.

(יט) ופשוט, דצער אינו מתיר איסור מדאורייתא, ולכן אסור לחבר משאבה לחשמל, ואסור להשתמש במשאבה ידני כדרכה; ואינו מותר חליבה אלא כשהוא בג' תנאים הנתבארים, לאיבוד, מלשאצל"ג, וצער. וצריך לחשבן אם עכשיו אין צער כ"כ הרבה, האם אפשר להמתין עד מוצ"ש וכו'.

^{קח} שש"כ ל"ו ס"ז.

^{קט} יחבר במצב שלא יפול מעליה, ולא תאחזנה במקום. ישנם בגדי תחתונים שעושים את זה.

^{קי} ולא ביאר למה הנקה רגילה מותרת, וע"כ כנ"ל.

מעוברת ויולדת כהלכה

- (כ) וכיון שנתבאר דזה היתר וקולא, ואינו מותר מעיקר הדין, ודאי תיערך מלפני שבת משאבה חשמלית על שעון שבת, וכנ"ל, או תשתמש במשאבה ידנית עם תנאי לאיבוד, כדלקמיה.
- (כא) ואיך עושה חליבה לאיבוד? לחלוב כרגיל על דעת לזרקו, אינו מקרי לאיבוד, אלא חליבה דאורייתא וזורק לפח^{קיא}. אלא יתן דבר הפוגם כגון סבון לתוך הבקבוק לפני סגירתו למשאבה, ואז כל החלב שנשאב נפגם ואינו ראוי.
- (כב) ומחדש החו"ש, דאם משהו תמיד Sterilize הבקבוק לפני שימושה, ואינו עושה כן עכשיו, י"ל שזה ג"כ מקרי לאיבוד. וזה חידוש. קצוהש"ח כ' שישאב חצי שיעור ויזרק, חצי שיעור ויזרק, וכו' וכו'. וזה צ"ע, וחידוש, ועדיף ויותר קל כמו שביארנו.
- (כג) ואם נותן לתוך הבקבוק קצת מיץ תפוזים או שאר משקה שאינו ראוי לתינוק, יש לדון אם מהני, דהרי התינוק א"א לאכלו, ושאר בנ"א ג"כ לא יאכלו אותו.
- (כד) החלב שנשאב הוא נולד, ומוקצה^{קיב}. וכ' בארטסקרול דיניח כלי לתוך הבקבוק, ואז יהיה בסיס לאיסור ולהיתר. ויש לדון אם מועיל, הואיל ומיוחד לחלב, ודאי זה החשוב טפי. אך יזהר מאיסור בורר. ויש ג"כ התירי מוקצה בידו, טלטול בגופו. מצד ביטול כלי מהיכנו, יל"ע אם כאן מותר משום שמיוחד לכך.
- (כה) אם משתמשים במשאבה ידנית, ודאי צריך להקפיד בתנאי לאיבוד הנ"ל. אך, אם היא משתמשת במשאבה חשמלית ערוך מבעו"י על שעון שבת, ומחברת עצמה לפני הדלקתה, לכאו' אי"צ תנאי איבוד, שהרי בין כך הוא כבר גרמא ומסייע, ולכן אי"צ לפגום. אך עדיין מוקצה הוא, ולא ישתמש בשבת [אם לא במקרים הצריכים לזה, וכנ"ל] אלא ישמור במקפיד עד למוצ"ש.
- (כו) כ' ביה"ל שהדרך להוציא חלב מדדי האשה הוא רק בהנקה, ושאר כל אופן הוא שנוי. וכבר כ' שבט הלוי^{קיג}, דבזמננו, לשאוב הוא רגיל, ואינו שנוי.

שונות בענין מינקת

- (א) כשמינקת באמצע הלילה לפני עלות, אי"צ ליטול ידיים תחילה, ע"פ א"א בוטשאטש. אחרי עלות, נהוג עלמא להקל בזה, למרות שאין מקור טוב. ותיזהר שלא להכניס אצבעה לשום נקב וחלל שבגוף, הן שלה והן של התינוק.
- (ב) מינקת אחרי שהניקה, פשטות צריך נט"י כדין נגע במקומות מכוסים, אבל הבא"ח כ' דכיון שפוחתת וסוגרת תדיר, דינה כמקום מגולה. בשעה"ד יש להקל. תוך הסעודה יותר חמור.
- (ג) דברים שבקדושה כנגד אשתו מינקת, פשטות יש לאסור, אבל בא"ח הנ"ל יקל גם כאן. ולכן בדיעבד לא יחזור לברך.

^{קיא} ואבנ"ז, היתיר, וצ"ע.

^{קיב} וחלב הרגיל שיונק, שהקיא, מה דינו.

^{קיג} י' ל'.

מעוברת ויולדת כהלכה

- (ד) מותר להניק בבית הכסא אם זה המקום הכי צנוע, אבל בלא"ה יש להימנע.
- (ה) לא תניק מיד אחרי עשיית צרכיה, אלא תמתין, וי"א בערך ט' דקות.
- (ו) לא תניק מיד אחר תשמיש, דברי יציב ק"ד, בין ט' לל"ו דקות. ולשאוב מיד אחרי תשמיש, שמעתי בשם מקובלים שאין סיבה להימנע.
- (ז) להניק בשעת כעס מוליד מידות רעות בתינוק. וי"א אפ' החלב שנתהווה בשעת כעסה. והפוסקים אף מצדדים לשאוב חלב זה לאיבוד אפ' בשבת, כדי שלא ישתה חלב זה.
- (ח) וכן, כל מה שהיא אוכלת, רואה, מקשיב, ג"כ משפיע על התינוק דרך החלב, ולכן תיזהר בזה.
- (ט) משחות שהאשה צריך לשין כדי שתוכל להניק, יש קולות בזה בשבת מפני צורך התינוק, כדי למרוח בשנוי, ולמרוח עד שנבלע לגמרי בהעור.
- (י) עמש"כ בהל' שבת לגבי הוצאה עם רפידות הנקה.
- (יא) אשה ש'תופסת' החלב שנוטף מצד השני בכוס בעודה מניקה בצד אחת, הוא מקוצה משום נולד, אך יהיה לה הקולות של חלב שנשאב בשבת, אם יש צורך גדול בחלב הזה.
- (יב) מינקת שלוקחת כדורים כדי להגביר כמות ואיכות החלב, מותר לקחתם בשבת.
- (יג) תינוק שאינו מניק בשב"ק, הצפנת פענח דימה לב"ק ל"ז מועד לשבת אינו מועד לחול משום בגדי שבת, ולכן האשה תוריד בגדיה ותכשיטיה של שבת, ובכך התינוק יניק.
- (יד) נשים מניקות בדרך כלל צמאים מאוד, ולכן יש להם הרבה שאלות של שתייה לפני קידוש. ולכן עצה טובה שישתו לפני הדלקת נרות בליל שבת, ובכך ימנעו מצער ומשאלות.
- (טו) בליל שבת, אם התנה בשעת הדלקת נרות, יכולה לשתות עד השקיעה. אחר שקיעה, וכשלא עשתה כן, יכולה לקדש ולאכול פהבב"כ, ולשתות כפי רצונה.
- (טז) ובשעה"ד כשאינה יכולה לקדש, המהרש"ם, וכ"ה בדעת תורה, ס"ל דהאיסור לטעום לפני קידוש מבוסס על הא דשבת קובע למעשר, ולכן אפ' אכילה עראית אסור, ולכן צידד המהרש"ם דלפני צה"כ אינה קובע למעשר, א"כ אכילה עראית שרי לפני צה"כ.
- (יז) ונוכל לצרף שי' הרמב"ם דכל האיסור בשתייה היינו בשתיית יין, ולא בשאר משקין.
- (יח) עכ"פ, כפי גדול הצורך הוא גודל ההיתר, וכן לענין מה נקרא צה"כ לענין זה.
- (יט) ובענין שתיה לפני קידוש ביום השבת, לפני תפלה מותר, ואחר התפילה או אשה שאינה מתפללת [מחמת עיסוק הילדים], תקדש. ואם אינה יכולה, אולי יש לצדד להקל עבודה לקדש על חמר מדינה, ולהחשיב מיץ טבעי, או קפה, כחמר מדינה.
- (כ) ולענין אכילה, לפני שמתפללת, אם היא כחולה, עליה לאכול, וא"כ יש לה חובת קידוש כבר מעכשיו. ואם אינה מתפללת, כ"ש שתקדש. וכשאינה יכולה, אולי יש ההיתר הנ"ל של חמר מדינה.

מעוברת ויולדת כהלכה

- (כא) ר' משה יש לו דעה שחיוב קידוש היינו רק כשבעלה חוזרת מתפילה, אבל לפני כן אין חובת קידוש כלל. צירוף מיהא הוי, וכ"ש בשעה"ד.
- (כב) וכגון לאשה שצמאה, ואינה יודעת אם תצליח להתפלל במשך הבוקר, תלוי איך הילדים יתנהגו, תסמוך על ר' משה, ותשתה.
- (כג) שתיית מים לפני הבדלה, יש עניינים להימנע מזה, אבל מדינא שרי, כגון מינקת, וכגון במוצאי יוה"כ.
- (כד) **אשה מינקת ביוה"כ**, שצמאה וחלשה, עדיף שתישאר במטה כל היום, ובעלה תישאר בבית, וזה יותר רצוי מלשתות 'שיעורים', אפ' אחת.
- (כה) ואם יודעת שאם היא לא תשתה שיעורים, תפסיד חלבה, ולא תוכל להמשיך להניק, יש סברו ומקום למורה הוראה להתיר לה לשתות שיעורים, אפ' אם יוה"כ דחויה אל פיקו"נ, כי אנו מייחסים לחלב כאוכל היחיד של התינוק, וכאילו אין מושג של פורמולה. וכ"ש דלענין ת"ב שנקל יותר.
- (כו) בת"ב נקל עוד יותר מזה, כי חולה אי" לצום. שאר תעניות, ע"פ שו"ע מינקת צמה, אבל מנהג ירושלים להקל בזה. ובהל' נדה אנו רואים שיש לאשה דין מינקת כ"ד חודש.
- (כז) אשה מינקת שכדי שתהיה לה מספיק חלב צריכה לאכול בשר, אם אין ברירה נתיר בט' הימים, ואפ' שבוע שחל בו אם יש צורך אמיתי, ואולי אף בת"ב עצמה.
- (כח) אשה שיש לה פצע קרוב למקום יציאת החלב, והדם נכנס לפיו של התינוק יחד עם החלב, מותר, כי איסור דם אדם אינו אלא משום מראית העין, ואין תינוק מוזהר על זה.
- (כט) יש איסור בל תשקצו לשתות חלב אשה ישר מהאשה, ואינו מותר אלא לתינוק פחות משנתיים, או אפ' יותר מזה אם לא הפסיק מלהניק. ואיסור בל תשקצו זה לוקין עליו מכת מרדות.
- (ל) חלב אשה הוא פרווה, אך יש בה מראית העין לאכלו עם בשר.
- (לא) הפלא יועץ כ' דמי שמניח לתינוק לבכות, עתיד ליתן את הדין. ויש נשים היודעות את זה, ומקפידים עליו ביותר עד כדי שאינם חיות חיים רגילים, ועד כדי שמתרשלות בחינוך התינוק. וכמובן, לא לזה כיוון הפלא יועץ.
- (לב) בצוואת ר"י החסיד, אשה שמניקה את התינוק שלה בפעם הראשון, תתחיל עם צד שמאל.
- (לג) יבמות דף מ"ב עוסק באיסור למינקת להינשא תוך כ"ד חודש, ע' שו"ע אה"ע י"ג, אג"מ ב' ט', ד' מ"ט, חת"ס אה"ע ל"ד.
- (לד) סוף דבר, אנו רואים מתינוק שנולד, שהקב"ה מזמין לו כל הנצרך לו כדי לחיות ולגדול ולצמוח, ואין דבר טוב יותר ממה שהקב"ה הזמין לו בכבודו ובעצמו. וה"ה למשך כל חיי התינוק, הקב"ה זן ומפרנס ומכלכל, ודואג לכל צרכיו א' ועד ת', ואין לך יותר טוב ממה שהקב"ה מזמין 'אישי' עבור כל א' וא'. מוסר השכל.